İNSAN HAKLARININ KORUNMASI VE SOYKIRIMA KARŞI OLARAK İNSANİ MÜDAHALENİN MEŞRULUĞU

Lebohang Matsoso

(Yüksek Lisans Tezi)
Eskişehir, 2016

İNSAN HAKLARININ KORUNMASI VE SOYKIRIMA KARŞI OLARAK İNSANİ MÜDAHALENİN MEŞRULUĞU

Lebohang Matsoso

Yüksek Lisans Tezi

Kamu Hukuku Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisan

Danışman: Doç. Yrd. Dr. GÖKHAN GÜNEYSU

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ağustos, 2016

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Lebohang MATSOSO'nun "İnsan Haklarının Korunması ve Soykırıma Karşı Olarak İnsani Müdahalenin Meşruluğu" başlıklı tezi **18 Ağustos 2016** tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca toplanan **Kamu Hukuku** Anabilim Dalında, **yüksek lisans tezi** olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

		İmza
Üye (Tez Danışmanı)	**: Yrd.Doç.Dr.Gökhan GÜNEYSU**	.....
Üye	**: Yrd.Doç.Dr.Yasin POYRAZ**	.....
Üye	**: Yrd.Doç.Dr.Ahmet KARAKOCALI**	.....

Prof.Dr.Kemal YILDIRIM
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Yüksek Lisans Tez Özü

İNSAN HAKLARININ KORUNMASI VE SOYKIRIMA KARŞI OLARAK İNSANİ MÜDAHALENİN MEŞRULUĞU

Lebohang Matsoso
Kamu Hukuku Anabilim Dalı
Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ağustos 2016
Danışman: Doç. Yrd. Dr. Gokhan Guneysu

İnsani müdahale sorunu uluslararası hukukun son zamanlardaki en önemli konularından birisidir. Bir yandan uluslararası hukukun temel prensiplerinden olan kuvvet kullanma yasağı ve devletlerin egemenliği ilkesi, diğer yandan devletlerin kendi ülkeleri içinde ağır ve sistematik insan hakkı ihlalleri yapması halinde insan haklarını korumak için müdahale gereği, konuya uluslararası hukuka uygun çözüm aranmasına yol açmıştır.

Tek taraflı insani müdahele doktrini; devlet(ler)in, genellikle toplu cinayetler ve soykırımlar şeklinde çok büyük insan hakları ihlallerinin yapıldığı egemen devletlerin içişlerine müdahele etmesine müsaade etmektedir. Bu nedenle insani müdahele doktrininin, uluslararası hukuğun temel prensiplerinden biri olan "müdahele etmeme" ilkesini ihlal etmekte olduğu gözükmekte ve dolayısıyla bu doktrinin yasallığına şiddetle itiraz edilmektedir.

Bu çalışma tek taraflı insani müdahele doktrininin yasallığını incelemekte ve bu inceleme sırasında Ruanda Soykırımı'na yeniden değinilerek, nelerin yanlış gittiği analiz edilmekte ve ardından gelecekte yapılacak müdaheleler ile ilgili öneriler sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kuvvet Kullanma, İnsani Müdahale, İnsan Hakları, Koruma Sorumluluğu, Devlet Egemenliği , Ruanda Soykırımı

Abstract

LEGALITY OF HUMANITARIAN INTERVENTION VIS A VIS PROTECTION OF HUMAN RIGHTS AND GENOCIDE

Lebohang Matsoso
Department of Public Law
Anadolu University, Graduate School of Social Sciences, August 2016
Adviser: Assoc. Prof. Dr. Gokhan Guneysu

The principle of humanitarian intervention is the most important principle in Internationlal law, ironically not because of its general acceptance but its controversial nature. Intervention in the domestic affairs of sovereign states by other sovereign state(s) is one of the most controversial issues in international law today. The issue is contentious because the concept of human rights is on the ascendancy whilst international law had from time immemorial held the concept of sovereignty and its key feature, the principle of non-interference in high esteem.

The doctrine of unilateral humanitarian intervention allows state(s) to intervene in the domestic affairs of sovereign states in the event of massive human rights violations, usually in the form of mass murders and genocide. The doctrine of humanitarian intervention, therefore, ex facie violates one of the core principles of international law, namely, "non-interference" and as such its legality is vigorously contested.

This research examines the legality of the doctrine of unilateral humanitarian intervention and in so doing the Rwandan Genocide will be revisited in an attempt to analyse what went wrong and thereafter suggest recommendations for future interventions.

Keywords: Use of force, humanitarian Intervention, Human Rights, Responsibility to Protect, State Sovereignity, Rwandan Genocide

Önsöz

Benim adım; annemin anadili olan Sesotho'ya göre müteşekkir demek olan Lebohang. Bu yüzden, tezimi gözetip, denetleyip, yönettiği için Gökhan Güneysu'ya tüm samimi duygularımla teşekkür etmek istiyorum. Benim yabancı olduğumu göz önünde bulundurarak bana tezimde yardımcı olacak kaynaklar ve öneriler verdiğiniz için çok teşekkür ederim hocam. Göklerdeki babamız sizden razı olsun.

İlk olarak sevgili arkadaşım Umran Kekeç'e bana bütün desteklerinden dolayı teşekkür etmeyi borç bilirim. Ayrıca yakın arkadaşlarım olan Daniel,Edward,Felix, Khabane,Gagamel, Gunay, Mosa,Tirelo,Alaattin Can ve Cihan'a Kea Leboha (çok teşekkür ederim).

Son olarak bütün yüksek lisans kamu hukuk sınıf arkadaşlarıma yardımlarından ötürü teşekkür ederim. Sizden birçok şey öğrendim. Eyvallah arkadaşlar.

Lebohang Matsoso
Ağustos, 2016

vi

Önsöz

Benim adım; annemin anadili olan Sesotho'ya göre müteşekkir demek olan Lebohang. Bu yüzden, tezimi gözetip, denetleyip, yönettiği için Gökhan Güneysu'ya tüm samimi duygularımla teşekkür etmek istiyorum. Benim yabancı olduğumu göz önünde bulundurarak bana tezimde yardımcı olacak kaynaklar ve öneriler verdiğiniz için çok teşekkür ederim hocam. Göklerdeki babamız sizden razı olsun.

İlk olarak sevgili arkadaşım Umran Kekeç'e bana bütün desteklerinden dolayı teşekkür etmeyi borç bilirim. Ayrıca yakın arkadaşlarım olan Daniel,Edward,Felix, Khabane,Gagamel, Gunay, Mosa,Tirelo,Alaattin Can ve Cihan'a Kea Leboha (çok teşekkür ederim).

Son olarak bütün yüksek lisans kamu hukuk sınıf arkadaşlarıma yardımlarından ötürü teşekkür ederim. Sizden birçok şey öğrendim. Eyvallah arkadaşlar.

Lebohang Matsoso
Ağustos, 2016

Özgeçmiş

Lebohang Matsoso

Kamu Hukuku Anabilim Dalı
Yüksek Lisans

Eğitim

Lisans. 2009 Lesotho Ulusal Universitesi, Hukuk Lisans

Lise 2002 Sacred Heart Lisesi, Genel

Kişisel Bilgiler

Doğum yeri / yılı: 16.02.1985/Leribe, Lesotho Cinsiyet: Erkek Yabancı dil: Türkçe, İngilizce, Sesotho

İçindekiler

Jüri ve Enstitü Onayı ..... **ii**
Öz ..... **iv**
Abstract ..... **v**
Etik İlke ve Kurallara Uygunluk Beyannames ..... **v**
Önsöz ..... **vii**
Özgeçmiş ..... **viii**
Kısaltmalar Listesi ..... **viii**
Giriş **1**

Birinci Bölüm

İnsanın Müdaheleye Girişi ve Tezin Ana Fikri

1. Çalışmanın Kökeni **4**
2. Tezin Ana Fikri **7**
3. Çalışmanın Amaçları **7**
4. Kaynak Taraması **8**
5. Yöntemler **11**
6. Bölümlere Genel Bakış **11**
7. Sınırlandırma **12**

İkinci Bölüm

Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma

1. Tarihi Geçmiş: BM Sözleşmesi Kuvvet Kullanımının Düzenlenmesi Konusunda Girişimlerde Bulunmuştur **13**
1.1 1989 ve 1907 Lahey Konferansları **13**

1.2 Iki Dunya Savaş 14
1.3 BM Sözleşmesi 16
2. Devletlerin Siyasal Bağımsızlığı ve Toprak Bütünlüğünün Önemi 19
3. Kuvvet Kullanımı Yasağı İle İlgili İstisnalar 19
3.1 Mesru Müdafaa 19
3.1.1 Caroline olayı (11.U.S.496 1813) 21
3.1.2 Önleyici meşru müdafaa 22
3.2 BM Kararı İle Kuvvet Kullanma 25
3.2.1 Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 678. Yasa Kararı 26
3.3 İnsancıl Müdahele 27

Üçüncü Bölüm

Devlet Egemenliği'ne Karşı Koruma Sorumlulugu

1. Giriş 30
2. Devlet Egemenliği Kavramının Değistirilmesi 31
3. Koruma Sorumluluğu 34
4. İnsani Müdahale: Tanım Sorunsalı 36
4.1. İnsani müdahale karşısında insan hakları 37
4.2. İnsani müdahale karşısında uluslararası teamül hukuku 40
4.3. İnsani müdahalenin amaçları 41
5. İnsan Hakları Kavramının Tanımlanması 43
5.1. Insan Hakları Evrensel Bıldırgesı ve diğer Insan hakları belgeleri 44
5.2. İnsan Haklarını ve ödevleri sınıflandırma yöntemleri 47
5.2.1. Hukuksal haklar: 47
5.2.2. Ahlaki haklar: 47
5.2.3. İnsan haklari 48
5.3. Sınıflandırma-İnsan hakları üç kategorisi 49
5.3.1. Medeni ve siyasal haklar 49
5.3.2. Sosyal ve iktisadi haklar 50
5.3.3. Çevre, kültür ve gelişme hakları (Üçüncü Kuşak Haklar) 50

5.4. Insan Haklarının Uluslararası Düzeyde Korunması 52
5.5. Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmelerindeki Koruma Sistemleri 53
5.5.1. Birleşmiş Milletler'da İnsan Haklarına Uyumun Sağlanması..... 53
5.5.2. Avrupa'da İnsan Haklarına Uyumun Sağlanması..... 54
5.5.3. Afrika'da İnsan Haklarına Uyumun Sağlanması 55

Dördüncü Bölüm
Örnek Olay İncelemesi: Ruanda Soykırımı

1. Ruanda Soykırımı'na Zemin Hazırlayan Gerçekler 57
2. Ruanda Soykırımı (Ne oldu?) 58
3. Soykırım Sürecinde Dünya'dan Yankılar 61
3.1 Birleşmiş Milletler..... 62
3.2. Belçika..... 65
3.3. Fransa..... 65
3.4. Amerika Birleşik Devletleri (ABD) 68
3.5. Afrika Birliği Orgazinasyonu (OAU) 70
4. Dünyanın Yapmış Olması Gerekenler ve Bunların Gerekçeleri 71
4.1. Koruma Sorumluluğu (R2P)..... 72
4.2. Haklı Savaş Kuramı..... 76
4.3. Soykırım Sözleşmesi..... 82

Beşinci Bölüm
Sonuç ve Öneriler

1. Gelecekteki Müdahalelere Yönelik Öneriler Ve Düzenlemeler..... 88
Kaynakça 92

Kısaltmalar Listesi

AB :	Avrupa Birliği
ABD :	Amerika Birleşik Devletleri
a.g.e. :	Adı Geçen Eser
AGİK :	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı
AGİT :	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AK :	Avrupa Konseyi
AİHS :	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
BM :	Birleşmiş Milletler
BMGK :	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
BBTG.:	Broad-Based Transitional Government
CIA.:	Merkezi Haberalma Teskilati
ICJ :	International Court of Justice
ILA :	International Law Association
ILC.:	International Law Commission
ICTR.:	International Criminal Tribunal for Rwanda
ICTY.:	International Criminal for the Former Yogoslavia
ICISS.	International Commission on Intervention and State Sovereignty
IHEB :	İnsan Hakları Evrensel Bildirisi
HIV:	Human Immune Virus
IMF :	International Monetary Fund
KFOR :	NATO Kosova Gücü (Kosovo Force)
KKO :	Kosova Kurtuluş Ordusu
LDK :	Democratic League of Kosovo
MC :	Milletler Cemiyeti
NATO :	North Atlantic Treaty Organization
No. :	Numara
NRMD.:	National Republican Movement for Democracy and Development

NGO.:	Non Govermental Organisations
OAU.	Organisation of African Unity
PDD.:	Presidential Decision Directive
UNITAF.:	The United Task Force
R2P/RtoP.	Responsibility to Protect
RSA.	Republic of South Africa
RPF.	Rwanda Patriotic Front
S. :	Sayfa
SSCB :	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
UAD :	Uluslararası Adalet Divanı
UNAMIR.;	United Nations Assistance Mission for Rwanda
UN :	United Nations
UNSC.:	United Nations Security Council
UNITAF :	United Task Force
UNMIK :	United Nations Interim Administration Mission in Kosovo
UNOSOM :	United Nations Operation in Somalia
YSFC :	Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti
Vol. :	Volume

Giriş

İnsani müdahele prensipleri Uluslararası Hukuk'ta en çok söz edilen konudur. Bunun sebebi ihtiraz kayı olmadan kabul görmesi değil, anlaşmazlığa neden olan yapısıdır. Görünüşe bakılırsa bunun nedeni, Uluslararası Hukuk'un temel prensiplerinden biri olan "Devlet Egemenliği" ilkesiyle çatışma halinde olmasıdır.

Daha önce belirtildiği gibi insani müdahale sorunu uluslararası hukukun son zamanlarda en önemli konularından birisidir. Bir tarafta uluslararası hukukun temel prensiplerinden biri olan kuvvet kullanma yasağı ve devletlerin egemenliği ilkesi, diğer tarafta devletlerin kendi ülkeleri içinde ağır ve sistematik insan hakkı ihlalleri yapması durumunda insan haklarını korumak için müdahale gereği, konuya uluslararası hukuka uygun çözüm aranmasına sebebiyet vermiştir.

Uluslararası barış ve güvenliği muhafaza ve müdafaa etme gayesinde, devlet egemenliği ilkesinin başrol oynadığı inkar edilemez. BM Antlaşması madde 2(7)'ye binayen**,** işbuantlaşmanın hiçbir hükmü, ne özü itibariyle bir devletin milli yetkisi içinde bulunan işlere, Birleşmiş Milletler'in karışmasına cevaz verir, ve ne de üyeleri, bu gibi işleri, işbu antlaşma gereğince bir çözme tarzına bağlamaya icbar eder; bununla beraber VII.nci bölümde derpiş edilen zorlama tedbirlerinin uygulanmasına bu prensip hiçbir suretle halel getirmez.

İnsani müdahale doktrini, yani bir devletin vatandaşlarının temel haklarının ihlal edildiği bir durumda, bunu engellemek amacıyla başka bir devlet ya da devletler tarafından, söz konusu devletin iç işlerine müdahil olması, uluslararası barışın ve güvenliğin korunmasında önemli bir rol oynamaktadır. İlk bakışta, tek taraflı bir insani müdahale, hedef devletin egemenliğinin bir ihlali olarak görünmektedir. Aynı şekilde, böylesi bir eylem, BM Şartı'nın 2. madde 4. Paragrafının da ihlalidir. Bu maddeye göre: "Tüm üyeler, uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığına karşı, gerek Birleşmişi Milletler'in amaçları ile bağdaşlaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidine ya da kuvvet kullanılmasına başvurmaktan kaçınırlar".

Bu ihlaller nedeniyle insani müdahale doktrininin hukuken tanımlanması şarttır. Başarılı bir tanımlama sahadaki uygulamanın da devamını sağlayacaktır. Ahlaki olarak bu müdahalelerin meşrulaştırılması zor değildir. Bununla birlikte hukuken bu konu sıkıntılıdır. Bu sıkıntıdan dolayı, NATO'nun Kosova müdahalesi hukuka aykırı fakat meşru olarak betimlenmiştir.

Bu tez, insan haklarının ihlal edildiği durumlarda uluslararası barışın sağlanması bağlamında insani müdahalenin meşruluğunu inceleyecek ve Birleşmiş Milletler Paktı ve Uluslararası Teamül Hukuku tarafından kabul edildiği üzere uluslararası etkenler bünyesinde olup olmadığını sırasıyla sorgulayacaktır.

Tez beş bölümden oluşmaktadır; 1. bölüm ana fikri ve çalışmanın arka planını sunup açıklayacaktır. 2. bölüm uluslararası hukukta kuvvet kullanımından bahsedecek ve hangi durumlarda bunun hukuken meşru olduğuna dair soruları yanıtlayacaktır. BM Anlaşması'nın 2. (4) maddesince kuvvet kullanımının tamamen yasak olduğu sonucuna varılıyor ancak, kuvvet kullanımının kabul edilebilir olduğu bazı durumlar vardır.Bu durumlardan biri 'Meşru Müdafaa'bir diğeri de 7. Bölümdeki 'Güvenlik Konseyi kararıyla kuvvet kullanımı'dır. 3. Bölüm sırasıyla devlet egemenliği, koruma yükümlülüğü, insani müdahale arasındaki ilişkileri tartışacaktır.Egemenlik düşüncesi her ne kadar uluslararası hukukun temeliymiş gibi düşünülse de, maalesef ki bu düşünce sarsılmıştır.Çünkü koruma yükümlülüğü, devletlerin, çoğunlukla toplu cinayet ve soykırım gibi ciddi ölçüde insan hakları ihlali yaşanan diğer egemen devletlerde, iç meselelere karışmasına müsade eder.3. bölüm aynı zamanda insani müdahaleyi hukuki açıdan da inceler. Ayrıca, BM Anlaşması'nda, kuvvet kullanımı konusundaki koşullarını, yine BM Anlaşması dahilinde söz konusu ilkenin hukuki durumu hakkında realistlerin ve classistlerin tartışmalarını inceler. İnsani müdahaleye bir yandan BMA tarafından izin verilmediğini, diğer yandan da, bunun tek başına teamül hukukunun bir kuralı olmamasına rağmen, tek taraflı insani müdahalenin Uluslararası Teamül Hukuku'nda giderek bir kural haline geldiği ve kabul edildiğini ve belirli durumlarda istifade edilebileceğini açıklayacaktır. 4. bölüm; insani müdahalenin o anki şartlar altında meşru olup olmadığını soruşturmak için Ruanda Soykırımı'nı yeniden değerlendirecektir. Uluslararsı Komite ya da en azından BM'nin soykırımın eyleme geçmesini silah gücüyle engellemiş olması gerektiği soruncuna varacaktır.5. bölüm

gelecekte icar edilecek olan müdahalelere dair tavsiyeler, düzenlemeler vesonuçlara değinecektir, ki bunların arasında BM'nin mevcut askerlerinin yerine geçecek kendi askeri gücüne sahip olması gerektiği yer alır. Ancak, söz konusu ilkenin istismar ve suistimal edilme olasılığını ortadan kaldırmak için çok makul, anlaşılabilir ve bir o kadar da sıkı ölçütler koyulmalıdır.

Birinci Bölüm
İnsanın Müdaheleye Giriş ve Tezin Ana Fikri

1. Çalışmanın Kökeni

20. Yüzyıl'ın son on yılında şahit olunan, özellikle NATO ile bağdaştırılan Kosova müdahaleleri gibi acımasızlıklardan dolayı, insani müdahale ilkesi politik ve kavramsal bir ilgi merkezi haline gelmiştir.[1]Bu şekilde odak noktası olmasının nedeni, kayıtsız şartsız kabul görmesi değil, çetin tartışmalara yol açan çelişkili yapısıdır. Bazı hukuk bilginleri, insani müdahalenin, iç güvenlik ve huzuru sağlayıp sürdürmede adeta kilit bir rol oynadığını tartışmaktadır.[2] Ancak, insani müdahale ilkesinin ifade edilmesinden önce, ne anlama geldiğinin açıklığa kavuşması çok daha büyük bir önem arz etmektedir. İnsani müdahale prensibi sadece uluslararası hukuk ile değil, aynı zamanda siyaset ve uluslararası ilişkilerle de alakalı olduğundan, farklı tanımlar ve sınıflandırmalar kaçınılmazdır. Bu araştırmaya göre, insani müdahale, ''bir devletin vatandaşlarının temel haklarının ihlal edildiği bir durumda, bunu engellemek amacıyla başka bir devlet ya da devletler tarafından, söz konusu devletin iç işlerine müdahil olması[3]'' olarak tanımlanır. Bu müdahalenin meşruluğu ya da başka bir deyişle yasallığı, uluslararası toplumun, temel insan haklarının suistimal edildiği devletin işlerine dahil olmak zorunda olduğuna işaret eden mevcut anlaşmadan kaynaklanmaktadır. İnsani müdahale icap ettiren durumların sebebi; ya devletin kendi bünyesindeki yasadışı eylemleri[4] ya da devletin eylemi irtikap edenlere karşı koyamayıp yardım istemesidir[5]. İnsan haklarının

---

[1] F. R. Tesón, *Humanitarian Intervention : An Inquiry into Law and Morality*, 2nd ed., Irvington-on-Hudson, New York, 1997.

[2]Fonteyne (1973-1974) 4 Cal WJIL 203 at 207-213, 223; T.M. Franck and N.S. Rodley (1973) 67 AJIL 275 at 279-283

[3]Kyrre Grimstad, "Humanitarian Intervention: Historical, Legal and Moral Perspectives"(LLM Thesis, University of Cape Town, 2001):2, Accessed March 17, 2015, http://www.publiclaw.uct.ac.za/usr/publiclaw/LLMPapers/grimstad.pdf

[4]R. B. Lillich, 'Forcible Self-Help by States to Protect Human Rights' (1967-1968) 53 Iowa Law Review 325 at 332

[5]*Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v United States of America)*,

açık bir şekilde ihlal edildiği böyle durumlar ‘’beşeri bilinci sarsar’’[6] ve uluslararası topluma, müdahale etmekten başka seçenek bırakmaz. Ayrıca, insani müdahalede, müdahil olan devletler ve mağdurlar arasında hiçbir bağ yoktur, keza bu da uluslararası otorite ve desteğin gerekliliğine vurgu yapar. Bunun yanı sıra, bazen her ne kadar insani müdahale ile karıştırılsa da, yurtdışındaki vatandaşların korunmasının, bu ilke ile uzaktan yakından bağlantılı olmağını söylemekte fayda vardır.[7]

Yukarıda bahsedilenlerden anlaşılıyor ki, insani müdahale, bir devlette temel insan haklarının (özellikle toplu cinayet, etnik arındırma ve soykırım) toplu bir biçimde ihlal edilmesine karşı çıkmak ya da ihlallere bir son vermek amacıyla kullanılan cebri bir dış müdahale biçimidir. Ancak, mağdurların müdahale eden devletin vatandaşı olmaması ve Birleşmiş Milletler’deki Güvenlik Konseyi gibi bir uluslararası organizasyon tarafından yetki verilen yasal bir otoritenin olmaması şartı bulunmaktadır.
İnsani müdahale meşru olsun olmasın, hukuk bilginlerini tamamen farklı düşünce tarzlarına sürüklemiştir. Bazıları, bunun uluslararası hukukun apaçık ihlali olarak görürken, diğerleri bazı istisnai durumlarda devletler için yasal bir hal olarak algılamaktadır. Barrie George insani müdahalenin, bazı ülkelerde[8] yasadışı olsa da belirli durumlarda, kanunlarla müsamaha gösterilebilen bir ötanazi gibi olduğu görüşündedir.

Aynı zamanda, insani müdahalenin yasallığı ya da meşruluğuna ilişkin bazı hararetli tartışlmalar süregelmektedir; Bernard Kouchner[9] devletlerin, temel insan haklarını

Merits,

Judgment, ICJ Reports 1986, p. 14

[6]Lillich (1967-1968) 53 Iowa Law Review 325 at 332

[7]R.B Lillich, ‘Humanitarian Intervention through the United Nations: Towards the Development of Criteria’ 1953

[8]Barrie, George N.: Forcible intervention and international law: Legal theory and realities 1999 South African Law Journal pg 803, see also Dugard J. International Law: A South African Perspective (Third Edition) 2005 pg 516

[9]Former French Foreign Minister 2007-2010. On 15 July 1999, pursuant to Security Council Resolution 1244, UN Secretary General Kofi Annan nominated Kouchner as the second UN Special Representativeand Head of the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo

korumak için diğer milletlerin ulusal egemenliğine sekte vurma sorumluluğuna sahip olduğunu iddia eder. Yakın zamanlarda Al Jazeera ile yaptığı bir röportajda, batılı ülkelerin sınırlara rağmen eyleme geçme yükümlülüğüne sahip olduğunu ve hiçbir şey yapmamaktansa tek bir canı kurtarmanın daha iyi olduğunu söyleyerek devam eder.[10]

Diğer yandan, Koffi Annan, kişisel çıkar gözeten eylemlere teminat sağladığı için insani müdahalenin istismara yatkın olduğunu iler sürer.[11] Böyle bir hakkın suistimal edilme tehlikesi insanlığa yararının önüne geçer. Öyle ki bu da, yıkıcı neticelerin kazanımları gölgede bıraktığı anlamına gelir. Denilebilir ki, müdahalenin faydalı olması tamamen müdahil devletin kontrolünde olmasıyla ve ayrıca kaynakların eksikliği ile bağdaştırılabilir. Aynı sözler, sermaye ve personel eksikliği ve yönetimde boşluklar bakımından ciddi anlamda kaynakları yetersiz kılan faktörlerin, insani müdahalenin etkinliğini azalttığını ve aynı şekilde yarardan çok zarara sebep olduğunu söylediğinde, Jeremy Sarkin tarafından tekrarlanır.[12] Ayrıca, Birleşmiş Milletler'in kendi silahlı kuvvetleri olmaması da bir diğer önemli faktördür, çünkü uygulama Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından yürütüldüğünde, silahlı kuvvetler üye devletlerden tedarik edildiği için talimatın suistimal edilme olasılığı vardır. Özetle, insani müdahalenin tanımlanmış bir kriteri olmadığı algısının, yazarın bu araştırmayı yapmasında büyük ölçüde etkili olduğunu söylemeye gerek dahi yoktur ve yazar Müdahale ve Devlet Egemenliği üzerinde Uluslararası Komisyon tarafından sunulan kriterlere kayıtsız değildir, dolayısıyla çalışmanın diğer bölümünde bu durum hesaba katılacaktır. Sonuç olarak çalışma, insani müdahelenin, belirli istisnai durumlarda hukuka uygun olmasına rağmen, Birleşmiş Milletler Paktı'nın 2. maddesinin 4. bendini ihlal ettiğini açığa çıkaracak ya da yeniden tasdik edecektir.

---

[10]Head to Head - Humanitarian intervention or imperialism? https://www.youtube.com/watch?v=XStlTddkHo4

[11]Annan, Kofi: Secretary General of United Nations (As he then was) in an interview with online news hour on the 18th of October 1999

[12]Jeremy Sarkin, The Role of the United Nations, the African Union and Africa's Sub-Regional Organizations in Dealing with Africa's Human Rights Problems: Connecting Humanitarian Intervention and the Responsibility to Protect.Journal of African Law/ Volume 53 / Issue 01 / April 2009, pg 20

Farklı çalışmalar analiz edildiğinde, araştırma insani müdahale ilkesinin ciddi derecede önem taşıdığı ve günümüz dünyasında manevi olarak hukuka uygun olduğu sonucuna varır. İnsanların sadece ve sadece hukuk kuramlarından dolayı acı çekmesine göz yummak tamamen mantık dışıdır. Ne yazık ki, Uluslararası Hukuk kuralları tek taraflı insani müdahaleye izin vermez. Buna rağmen, bu prensibin önemli rolü şudur ki; kullanımını düzenlemek için düzgün ölçütler koyulmazsa, suistimal edilecek bir prensiptir. Suistimal ihtimaline rağmen, bu ilke insan hakları ve dünya barışının korunması için hayati bir önem taşımaktadır ve sürdürülmelidir. Ancak, kullanımını düzenlemek için pürüzsüz bir uygulama tarzının belirlenmesi gerekmektedir.

2. Tezin Ana Fikri

Bu tez, insan haklarının ihlal edildiği durumlarda uluslararası barışın sağlanması bağlamında insani müdahalenin meşruluğunu inceleyecek ve Birleşmiş Milletler Paktı ve Uluslararası Teamül Hukuku tarafından kabul edildiği üzere uluslararası etkenler bünyesinde olup olmadığını sırasıyla sorgulayacaktır. Aslına bakılırsa, bu soru pek çok durumda defalarca dile getirilmiş, ancak temel insan haklarının korunması ve soykırımların engellenmesine dair net cevaplara varılamamıştır. Ayrıca bu konuyla alakalı öne çıkan çalışmalar da tezin sürecinde göz önünde bulundurulacak, hatta gerekli olduğu takdirde, süregelen müdahalelere ilişkin öneriler ve düzenlemeler sunulacaktır.

3. Çalışmanın Amaçları

Birleşmiş Milletler Paktı'ın 2(4). maddesi anlaşılır ve net bir biçimde belirtiyor ki; "*Tüm üyeler, uluslararası ilişlkilerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığına karşı, gerek Birleşmişi Milletler'in Amaçları ile bağdaşlmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidine ya da kuvvet kullanılmasına başvurmaktan kaçınırlar*.'' Bu yüzden hukukun genel ilkesi olarak, kuvvet kullanımının yasak olduğu belirtilir. Anlaşılan o ki, Birleşmiş Milletler Anlaşması'nın 2(7). maddesine göre, insani müdahale ilkesi, kuvvet kullanılmasına müsamaha gösterilmesini, müdahale edilmemesini ve devlet egemenliğini ortadan kaldırmayı amaçlar. Bu konuya dair bir çok çalışma yapılmış olsa da, Soykırım Anlaşması ve İnsan Hakları Uluslararası Beyannamesi tarafından kabul edilen temel

insan haklarının korunmasına dair insani müdahalenin meşruluğuna pek de değinmemiştir.[13] Dolayısıyla bu çalışma, insani müdahale konusunda süregelen akademik tartışmalara katkıda bulunmayı amaçlar ve özellikle Ruanda müdahalesine eleştirel bir tavırla yaklaşarak, insan haklarının korunması için insani müdahalenin etkili bir yöntem olup olmadığını belirleme adına bir girişimde bulunmaya çalışacaktır.

4. Kaynak Taraması

İnsani müdahale hukuka uygun kılınabilir mi ya da batılı ülkeler sadece sömürge güçlerini ihya etmeye mi çalışıyorlar? Devletler hukukunun başlangıcından bu yana bu soru defalarca gündeme gelmiş ve hem yaygın olarak kabul görmüş hem de akıllarda bıraktığı çelişkilerini korumuştur. Verwey, bu durumu uluslararsı hukuktaki en meçhul ve hukuken tartışmaya en açık çelişki olarak tanımlamaktadır.[14] Açık bir şekilde denilebilir ki, tek ve muhakkak tanımı kullanmaktan kaçınmalı ve çoklu tanımlar getirilmelidir, yani insani müdahale, bir devletin veya bazı devletlerin, insan haklarının ihlal edildiği bir ülkede, ihlalleri önlemek ya da buna bir son vermek amacıyla, BM Güvenlik Konseyi'nin yetkisi dahilinde ya da dışında, o ülkede şiddet kullandığı cebri bir eylemdir.[15] Malvina Halberstam, insani müdahaleyi; kendi vatandaşlarını, ölüm tehlikesine ya da ciddi biçimde yaralanmalara karşı koruyamayan ya da korumaya istekli olmayan bir devletin topraklarında başka bir devlet tarafından, insanları korumak adına kullandığı bir güç olarak tanımlar.[16]

Stowell' e göre, insani müdahale; bağımsızlıklarının hiçbir biçimde yasalara uymayan ya da sebeplere dayanmayan şartlarda ihlal edildiği durumlarda, bir devlet bünyesinde yaşayan insanları bu muameleden kurtarma amacı taşıyan hukuki bir güç kullanımı anlamına gelir.[17] Yani, insanların can kaybını ya da ciddi ölçüde fiziksel olarak yaralanmalarını önlemek amacıyla, yetkililerinin onayı olmadan, başka bir devletin ya

[13]Universal Declaration of Human Rights Article

[14]Verwey V.D Humanitarian Intervention Under International Law (1985), Netherlands ILR 357 at 358

[15]Humanitarian Intervention: Legal and Political Aspects (Copenhagen, Danish Institute of International Affairs 1999) pg 11

[16]M. Halberstam, ''The legality of Humanitarian Intervention'' (1995) 3 Cardozo J. Int'l & Comp.L

[17]Ellery Stowell, International Law 349 (1931), quoted in Steve G. Simon, *The Contemporary Legality of Humanitarian Intervention*, 24 Cal. W. Int'l L. J. 117, 118 (1993).

da devletlerin o ülkeye silahlı güçleri kullanarak müdahil olduğu cebri bir eylem olarak olarak açıklanabilir.[18]

Yukarıdaki tanımlar başlı başına aynı olmasa da, sözügeçen ilkenin temel tanımını açıkladığı görülmektedir: İnsani müdahaleyi. Buradan yola çıkarak, bu müdahalenin üç ayrı unsuru olduğu kanısına varılabilir. İlk olarak, askeri güç, ikincisi, temel insan haklarının korunması, üçüncüsü, hükümetin onayının olmaması.

Ancak, yakın zamana kadar tek taraflı insani müdahalenin devletler tarafından yasal olduğu öne sürülmemiştir. Bangladeş'teki, baskıları sonlandırmak[19] ve bağımsızlığı Pakistan'dan almak için insanlara yardım etme amacı güden Hindistan müdahalesi (1971), Idi Amin'in[20] alaşağı edilmesine yol açan Uganda'daki Tanzanya müdahalesi (1979), Pol Pot'u[21] deviren Kamboçya'daki Vietnam işgalinin Hindistan tarafından yasal görülmemesi, Tanzanya ve Vietnam'ın insani eylem müdahalesinde; aslında güç kullanan devletler meşru müdafa üzerinde yoğunlaşmışlardı.[22]

Daha önce bahsedildiği üzere, insani müdahale ilkesi hukuk bilginlerini farklı düşüncelere sürüklemiştir. Bazı hukukçular örneğin ''the classists'' insani müdahalenin BM Anlaşması'nın içeriğinde yer almadığı düşüncesindedirler. BM Anlaşması'na göre madde 2(4)'te belirtilen sadece tek bir istisnai durum olduğunu ve yine BM anlaşması' nın 51. maddesince kabul edilen ''meşru müdafa'' olduğunu öne sürerler. İkinci istisnai durum, Güvenlik Konseyi'nin yetkisi tarafından alınan bir önlem niteliği taşır. Eğer insani müdahale BM Anlaşması' na göre üçüncübir istisna ise, neden anlaşmada açık bir biçimde ifade edilmemiştir ve neden insani amaçlar için başka bir devletin egemenliğine müdahale etmeyi yasaklayan maddeler sunmaktadır?

Classist bilginlerin aksine, realistler ise, insani müdahalenin insani desteğe muhtaç olan bütün insanlara yardım etmek olduğu görüşünü ileri sürmektedirler. Onlara göre, insani

[18]Adam Roberts: The so called Right of Humanitarian Intervention (2000), Yearbook of International Humanitarian Law Vol 3 Pg 5

[19]1971 UNYB 144; Franck and Rodley,"After Bangladesh: The law of Humanitarian Intervention by Military Force, 67 AJIL (1973) 275.

[20]1979 UNYB 262

[21]1979 UNYB 271

[22]Grey Christine. International Law and the Use of Force

müdahale devletlerin devamlı hakkıdır ve bu yüzden insani müdahaleyi yasal bir hak yapan iki ana unsur vardır. Bunların ilki, insani müdahalenin toprak bütünlüğünü tehlikeye atmaması ve hiçbir şekilde devlet bağımsızlığını etkilememesidir.

Bahsigeçen tartışma dolayısıyla, insani müdahalenin meşrulaştırılması konuşundaki çelişkiler günümüzde de halen açıkça devam etmektedir. Bazı bilginler Kosova olayını tektaraflı eyleme kaydadeğer bir örnek olarak görmekte, diğerleri ise amacına zarar veren bir müdahale olduğunu düşünmektedirler ki bu durum kısa süreli de olsa Kosova Arnavutları'nın işkence görmesini ve bölgeden sürülmesini artırarak ters etkide bulunmuştu.[23] Birleşmiş Milletler'den birçok devlet de Nato'nun müdahalesini yasal bulmadıklarını açıklayan tespitlerde bulunmuşlardı.[24] Almanya ve Amerika, operasyonu desteklemiş olmalarına rağmen, bu müdahalenin gelecekte uygulanması gerektiği görüşünde olmamışlardır. Kosova Komisyonu bile hiçbir şekilde yardımda bulunmamıştır, çünkü Nato'nun müdahalesi usulsüz fakat meşrudur, yazarın çelişkili olarak bulduğu noktalardan biri de tam olarak budur.[25]

Özellikle böyle durumlarda insani müdahalenin sadece temel insan haklarını korumakta değil, aynı zamanda uluslararası barışı, uyumu ve güvenliği sağlamakta da çok önemli bir rol oynadığını söylemekte yarar vardır. Seybolt'a göre, etkili bir müdahale, insan haklarının sistematik ve ciddi derecede ihlal edildiği toplumlarda, şiddetli saldırıları önleyip bu duruma bir son vererek hayat kurtardığı müdahale biçimidir.[26]

Esasen bu, hedeflenen hak sahiplerinin, müdahale öncesindeki durumdan daha iyi durumda olması anlamına gelir.[27] Ayrıca insani bir müdahalenin başarılı ve etkili olabilmesi için kurtarılan insanların sayısı hesaba katılmalıdır.[28] Diğer yandan Welsh, toplu zulmü engellemek için doğru zamanda ve etkili bir müdahalenin, kudretli, nüfuzlu

[23]See, for example Van Walsum in Blokker and Schrijver, The Security Council and the Use of Force (2005) at 65; Kennedy, The Dark Side of Virtue (2005) at Chapter 8.

[24]Gray, Christine D. International Law and the Use of Force (2008), 3rd Edition at 47

[25]Ibid

[26]Seybolt, Taylor B: Humanitarian Military Intervention: The Conditions for Success and failure (2007) Pg 6

[27]Seybolt at Pg 3

[28]Seybolt at Pg 4

ve askeri güce liderlik eden iradeli bir devlet demek olduğuna değiniyor.[29]Bazı hukuk bilginleri, eğer insani müdahale hakkıyla icra edilmezse, bütün imkânların telef olacağı ve irdelemek istenen sorunların devam edeceği, hatta şiddetin katlanarak körüklenebileceği fikrindedirler.[30]

5. Yöntemler

İnsani müdahale ilkesinin eleştirel olarak araştırılmasında, esas itibarıyla gerekli bilgi esas ve ikincil kaynaklardan edinilecektir**.** Kütüphane taraması da kitaplar ve çeşitli yayınlar kadar değerlendirilecektir. Aynı zamanda konusunda uzman kişilerle formatsız görüşmeler ve müzakereler yapmak üzere bazı girişimlerde bulunulmuştur. İnternet de bu tez için önemli bir kaynaktır.

6. Bölümlere Genel Bakış

Yukarıda bahsedildiği gibi, Tez, beş bölümden oluşmaktadır, 1. Bölüm ana fikri ve çalışmanın arka planını sunup açıklayacak. 2. Bölüm uluslararası hukukta kuvvet kullanımından bahsedecek ve hangi durumlarda bunun hukuken meşru olduğuna dair soruları yanıtlayacak. BM Anlaşması'nın 2.(4) maddesince kuvvet kullanımının tamamen yasak olduğu sonucu çıkarılıyor, ancak kuvvet kullanımının kabul edilebilir olduğu bazı durumlar vardır, Meşru Müdafaa ve 7. Bölüm, tartışmalara açık olan İnsani Müdahale, 3. Bölüm sırasıyla; devlet egemenliği, koruma yükümlülüğü, insani müdahale arasındaki ilişkileri tartışacak. Egemenlik düşüncesi her ne kadar uluslararası hukukun temeliymiş gibi düşünülse de, maalesef ki bu düşünce sarsılmıştır. Çünkü koruma yükümlülüğü devletlerin, çoğunlukla toplu cinayet ve soykırım gibi ciddi ölçüde insan hakları ihlali yaşanan diğer egemen devletlerde, iç meselelere karışmasına müsaade eder.3. bölüm aynı zamanda insani müdahaleyi hukuki açıdan da inceler; dahası, BM Anlaşması'nda, kuvvet kullanımı konusundaki koşullarını, yine BM Anlaşması dahilinde söz konusu ilkenin hukuki durumu hakkında realistlerin ve classistlerin tartışmalarını inceler. İnsani müdahaleye bir yandan BMA tarafından

[29]Welsh, Jennifer M.: Humanitarian Intervention and International Relations (2004) Pg 178

[30]Seybolt, Taylor B: Humanitarian Military Intervention: The Conditions for Success and failure (2007) Pg 5

izinverilmediğini, diğer yandan da, bunun tek başına teamül hukukunun bir kuralı olmamasına rağmen, tek taraflı insani müdahalenin Uluslararası Teamül Hukuku'nda giderek bir kural haline geldiğini kabul edildiğini ve belirli durumlarda istifade edilebileceğini açıklayacaktır. 4. Bölüm, insani müdahalenin o anki şartlar altında meşru olup olmadığını soruşturmak için Ruanda Soykırımı'nı yeniden değerlendirecek. Uluslararsı Komite ya da en azından BM'nin soykırımın eyleme geçmesini silah gücüyle engellemiş olması gerektiği soruncuna varacaktır.5. bölüm gelecekte icar edilecek olan müdahalelere dair tavsiyeler, düzenlemeler ve sonuçlara değinecektir ki bunların arasında BM'nin, mevcut askerlerinin yerine geçecek kendi askeri gücüne sahip olması gerektiği yer alır. Ancak, söz konusu ilkenin istismar ve suistimal edilme olasılığını ortadan kaldırmak için çok makul, anlaşılabilir ve bir o kadar da sıkı ölçütler koyulmalıdır.

7. Sınırlandırma

İnsani müdahale gibi bir konu üzerindeki araştırmanın uygun bir biçimde yapılabilmesi için şüphesiz ki finansal kaynaklar kadar yeteri kadar zaman ve bilgi kaynaklarına sorunsuz ulaşmak gereklidir. Bazı mecburiyetler dolayısıyla, bu çalışmanın çoğunluğunda kütüphaneden faydalanılmıştır.

İkinci Bölüm

Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma

Uluslararası hukukun genel bir kuralı olarak kuvvet kullanımı sert bir biçimde yasaklanmıştır.[31]Bahsedilen bu kanuni hüküm, BM sözleşmesi gereği üye ülkelerin kendi aralarındaki anlaşmazlıkları barışçıl yollarla çözmesi gerektiğini gösteriyor. Fakat güç kullanımını derin bir şekilde incelemeden öncelikle onun başlangıcını ele almak gerekir.

1. Tarihi Geçmiş: BM Sözleşmesi Kuvvet Kullanımının Düzenlenmesi Konusunda Girişimlerde Bulunmuştur.

1.1. 1989 ve 1907 Lahey Konferansları

19 yüzyılda daha etkili silahların keşfi ve kitle ordularının ortaya çıkışı hukuk kurallarının değiştirilmesi, yasal hakların yerine getirilmesi gibi savaşı sınırlayıcı ilk önemli adımların atılmasına neden olmuştur.[32] Bu da Hollanda'nın Lahey şehrinde uluslararası barış konferanslarında görüşülen birtakım uluslararası anlaşmalara ve bildirilere sebebiyet vermiştir. 1899 ve 1907 Lahey konferansları uluslararası alanda savaşın etkilerini azaltmak için verilen çabaları kanıtlar niteliktedir.[33]Cenevre sözleşmesinden ayrı olarak bu sözleşme, savaş döneminde işlenen suçlarla ilgili ilk laik uluslararası dökümanlardan birisidir. Burada bahsedilen bildirilerden hiçbiri savaşa başvurmada devletlerin haklarını kısıtlama konusunda ciddi kararları barındırmamaktadır. Bundan ziyade bu bildiriler, yasaları daha insancıl bir hale getirme fikri üzerine odaklandı. 1907 Lahey konferansı açılış konuşması şu şekildeyapılmıştır:[34]

---

[31]Madde 2(4) BM antlaşması "*All members shall refrain in their international relations from the threat or use of force against the territorial integrity or political disturbance of any state, or in any other manner inconsistent with the purposes of the United Nations*.

[32]Law among Nations (citation needed)

[33]Eyffinger, The 1899 Hague Peace Conference: "The parliament of Man, the Federation of the World" (1999)

[34]Laws and Customs of War on Land (Hague IV), October 18, 1907, http://www.yale.edu/lawweb/avalon/lawofwar/hague04.htm#iart1.

"Barışı sağlamak ve uluslararası silahlı çatışmaları önlemek için yollar aranırken silahlarabaşvurmanın insanların önüne geçemeyeceği durumların akabinde meydana geldiğini unutmamak gerekir. Bu amaçla mümkün olduğu kadar savaşın şiddetini azaltmak için, genel kurallar ve savaşın gerekleri gözden geçirilmeli ve daha büyük bir titizlik ve hassasiyetle dikkate alınmalıdır." Üçüncü bir konferansın 1914 yılında yapılması planlandı ve daha sonra 1915'e ertelendi ama ilginçtir ki Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması sebebiyle konferans yapılmadı.[35]

1.2. Savaş Arası Dönem

Shaw 'a göre, uluslararası toplumlarda iyi ilişkileri sürdürmek için verilen çabalar M.Ö 2100 yılında Lagash ve Umalar arasında imzalanan antlaşmalara kadar uzanmaktadır.[36]Bahsi geçen antlaşma taş bir blok üzerine yazılmış ve iki yerleşke arasında sınırı belirleyen, Mezopotamya'da Lagash ve Umma yöneticileri arasında yapılan bir sınır anlaşmasıydı.[37]Ki bu durum haklı savaş ilkesi adı altında incelenir. Genellikle haksız yere alınan bir yeri ele geçirme amacıyla yapılan bir girişim olan haklı savaş ilkesi, düşmanların bir faaliyeti olmasının yanı sıra ilk olarak Hristiyan din adamları ve Saint Augustine bazı filozoflardan etkilenmiştir. Haklı savaş ilkesiyle alakalı belli düşüncelere İran, Mısır, Hint ve Çin kültürlerinde de rastlanması kayda değerdir.[38] Bu yüzden ilk uygarlıkların uluslararası hukuk anlayışı yoktu. Bu durum Roma İmparatorluğu'nda hızla gelişti ve Roma İmparatorluğu'nun genel bir yasası haline geldi.[39] Evrensel bir kural olarak geçerli sayıldı. Şundan da bahsetmekte yarar var ki Romalılar, Yunan filozoflar tarafından geliştirilen doğal hukuk kavramını benimsediler. Stoacı felsefeciler, insan kaynaklı olduğu için doğal hukukun düşünce temelleri ve öngörülerini rasyonel, mantıksal ve evrensel değerde gördüler.[40]Aslına

[35]https://en.wikipedia.org/wiki/Hague_Conventions_of_1899_and_1907

[36]Malcolm N Shaw, International Law (4thed, Cambridge University Press, 1997) 12

[37]Nussbaum, Arthur (1954). *A concise history of the law of nations*. pp. 1–2.

[38]Mohammad TaghiKaronbi, Just or Unjust War? (Burlington, Aldershot; Ashgate, 2004) 62

[39]Adda B Bozeman, "Does International Law have a future?" (1984-86) 6 New York Law School Journal of International and Comparative Law. 289

[40]Costas Douzinas, The End of Human Rights; Critical legal thought at the turn of the century (Oxford: Hart Publishing, 2000) 49

bakarsanız, birçok uygarlık, silahlı çatışmaların vahşeti üzerinde bazı sınırlamalar getirmek için girişimlerde bulundu. Genel olarak bu girişimler, ortak kültür ve dini bir geçmişe sahip olan insanlar tarafından saygı duyulan ve dini inançlardan esinlenen ahlak ve görgü kurallarının ortaya çıkmasını sağladı. Fakatböylekurallar, yabancılara ve inançsız kişilere gelindiğinde geçerliliğini kaybetti.[41]

Yukarıda bahsedildiğigibi, haklısavaş ilkesi, dini yaptırımda ortaya çıkmıştır fakat kilise otoritesinin çöküşüyle egemenulusal devletler tarafından bu anlayış devam ettirilmiştir ve gücükullanmahakkı her bağımsızegemen devletin bir hakkı olarak görülmüştür. Uluslararasıhukuk, gücün kullanılması konusunda hiçbir kısıtlamayapmamıştır. Gücün kullanılması yasal birfiilolarakgörülmemiştir. Birinci DünyaSavaşı'nın yarattığı emsalsiz yıkım, devletleri şiddete başvurmaktansa problemlerini tartışıp görüşebilecekleri uluslararası alanda forumlar düzenlemeye yöneltmişlerdir. Bunun sonucunda, Milletler Cemiyeti ortaya çıkmıştır. Milletler Cemiyeti Sözleşmesi savaşı en katı anlamda engellememiştir fakat güç kullanımında belli kısıtlamalar getirmiştir. Potansiyel olarak bölücü anlaşmazlıkların sonucunda, üye devletler sözleşme aracılığıyla anlaşmazlıkları hakim kararıyla halletmek onusunda fikirbirliğine ulaşmışlardır. Konsey raporu ya da mahkeme kararı ile kabul edilen bir karardan sonra üç aya kadar, savaşa başvurulmayacağı konusu da devletler arasında netleşmiştir. Bu anlamda sözleşme devletler için bir rahatlama dönemi sağlamıştır. Üyeler ayrıca, oy birliğiyle kabul edilen konsey raporu ve mahkeme kararına uyum sağlayan diğer üye devletlerle savaşmama konusunda da anlaşmışlardır. Sözleşme aynı zamanda üye devletlerin birbirlerinin siyasi bağımsızlığına ve toprak bütünlüğünü korumasına ve buna saygı gösterme konusunda da hemfikir olmalarına katkı sağlamıştır.[42]

1928'de bu uluslararası topluluk, ulusal politikanın bir aracı olarak kapsamlı bir savaş yasağı konusunda uzlaşmada gayet başarılıydı. 63 devlet, savaştan feragat etmek içinKellogg Briand Paktı ya da Paris Antlaşması olarak da bilinen genel bir antlaşma

[41]Francois Buguion, "Just War, War of aggression and International Humanitarian Law" September 2002

[42]Article 10 of the Article, U.K.T.S 4(1919)

imzaladı.[43]Taraflar birbirleri arasında çıkan anlaşmazlıkları halletmek için barışçıl yollar arama konusunda uzlaştılar. Bu antlaşma 27 Ağustos 1928'de Almanya, Fransa ve Amerika tarafından imzalandı ve daha sonra da diğer devletler tarafından imzalandı. Antlaşmasavaştan feragat ederek daha barışçıl yollar üzerinde odaklandı. Antlaşmayı imzalayan devletler, aralarında çıkabilecek anlaşmazlıkların ve kavgaların sebebi ne olursa olsun bu durumu savaş ile çözmeyecekleri konusunda söz verdiler. Buna rağmen, meşru müdafaa hala geçerliydi. Antlaşma uzun süre devam etmemesine rağmen, Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin 2(4).maddesiyle geçerliliğini almıştır.

1.3. 1945 Kanunu (Birleşmiş Milletler)

Birleşmiş Milletler Sözleşmesi esas olarak II. Dünya Savaşı'nı önleyemediği için Milletler Cemiyeti'nin başarısızlığıyla sonuçlanmıştı.1943'te Amerika, Sovyetler Birliği, Büyük Britanya ve Çin'in de içinde bulunduğu 4 devlet, 30 Ekim 1943'te yayımlanan Genel Güvenlik Konseyi bildirgesini imzalamışlardır ve daha sonra 1944 Ekim ve Ağustos tarihleri arasında Washington, DumbartonOaks'ta uluslararası kolektif bir güvenlik örgütü kurmak için toplanmışlardır.[44] Önde gelen devletler arasında gerçekleşenbir ön görüşmeden sonra,San Francisco'da gerçekleşen Uluslararası Birleşmiş Milletler toplantısı 26 Haziran 1945'de 50 barış yanlısı devletin temsilcileri tarafından sözleşmenin imzalanmasına bir ışık yaktı.[45]

II.Dünya Savaşı'nın yaşanması Birleşmiş Milletler Sözleşmesinde yer alan hükümlerle beraber güç kullanımı ve şiddet olaylarını bastırmak için yeni çözümleri de beraberinde getirdi.Birleşmiş Milletler Cemiyeti tüm devletlerden,adaletin ve sağduyunun tehlikeye atılmayacağı bir şekilde,uluslararası ve güvenliği devam ettirecek şekilde problemlerinde anlaşmaya gitmelerini talepetmektedir. Sözleşme tüm üye devletlerden, Birleşmiş Milletler'in amacına uygun olmayan bir tarzdabir ülkenin siyasalbağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne karşı bir tehdit ve güç kullanımından

[43]Named after its authors, United Nations Secretary of State (As he then was) Frank B Kellogg and French foreign minister (As he then was) Aristide Briand

[44]Wilhelm G Grewe, "History in Bruno Simma et al (eds), The Charter of the United Nations: A commentary (Oxford: Oxford University Press, 1994) 1.2-3)

[45]Karns and Mingst.Germany, Italy, Japan and Spain were excluded from Membership by limiting it to "peace-loving" states

kaçınmaları gerektiğini vurgulamaktadır. [46]Sözleşmedeki 2(4). Maddede yer verilen güç kullanımı ve tehditinyasaklanması, Kellogg Briand Pakt'ının yetersiz kalan taraflarını savaşın yasaklanmasındanziyade güç kullanımını yasaklayarak gidermeye çalışmıştır. Dahası, Kellogg Briand Paktı'nın en bariz eksikliklerinden biri de yaptırım gücünden yoksun olmasıyken, sözleşmenin 39 ve 51.maddelerinde suçlulara karşı toplu yaptırım sistemi hükmüyle bu eksiklik giderilmeye çalışılmıştır.[47]

Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin 2.(4).maddesi, tüm Birleşmiş Milletler üyelerini kapsamaktadır. Fakat madde 2(4)'teyerverilen güç kullanımının yasağı ile ilgili ilke uluslararası teamül hukukunun birgereğidir. Nikaragua'yakarşıherhangibir askeri müdahale durumuna karşın Uluslararası Adalet Mahkemesitarafindanonaylandığıiçin de bu hüküm tüm uluslararasıtoplumlariçin geçerlidir.[48]

Yukarıda bahsedilen durum kısacası şu şekildedir: 1979 yılında Nikaragua'da Samoza Hükümeti, sol Sandinista Hükümeti tarafindan devrilmişti. 1991 yılında ABD Başkanı Başkan Reagan, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği (SSCB) silahlarının Nikaragua'nın limanlarından ve ülkesinden El Salvador'a geçmesine müsaade ederek ABD ile ilişkiler içerisinde bulunan El Salvador Hükümeti'ne karşı savaşan gerillalara yardım ettiği gerekçesiyle Nikarogua'ya ekonomik yardımı kesti. Nikaragua ABD'nin uluslararası teamülere aykırı olarak:

(1) Nikaragua'nın iç suları ve karasularına mayın dökmek, Nikaragua ticaret gemileriyle yabancı ticaret gemilerine zarar ve Nikarogua'nın limanlarına, petrol tesislerine ve bir donanma üssüne saldırmak suretiyle kendisine karşı doğrudan güç kullandığını:

(2) Sandinista Hükümetini devirmek için savaşan Nikaragua gerillalarına yardım ettiğini, öne sürdü. Nikaragua, ayrıca ABD'nin 1956 tarihli ABD Nikaragua Dostluk, Ticaret ve Denizcilik Antlaşması'nı ihlal ettiğinide ileri sürdü. Divan

[46]Madde 2(3)

[47]Randelzhofer 26

[48]I.C.J Rep 1986 14 @100

yukarıdaki alıntılardan ABD'nin uluslararası tahammülleri ihlal edip etmediği meselesini incemiştir.

Amerika'nın Nicaragua devletine karşı direnişlerinde kontra gerillalarına destek olduğu bilinmektedir. Uluslararası Adalet Divanı'nın ise belirlemekle yükümlü olduğu konu ise Nicaragua'ya karşı askeri faaliyetlerinde kontra gerillalarına finansal ve askeri yardımda bulunan Amerika'nın uluslararası teamül hukukunun kurallarını çiğneyip çiğnememesiydi.

Uluslararası Adalet Divanı, Amerika'nın Nicaragua'ya doğrudan saldırıda bulunduğunda başka bir devlete karşı güç kullanarak bu konudaki yasağı ihlal ettiğine karar verdi. Bu konudaki yasak hem teamül hukukunda, hem de BirleşmişMilletler sözleşmesinde yer almaktaydı. Bu durumun sonucunda divan Nicaragua'ya savaş tazminatı ödenmesine karar verdi. Burada bahsedilen bu durumdan dolayı, 2(4). Maddenin uluslararası geçerliliğe sahip olmasından dolayı Birleşmiş Milletler üyesi olmayan birkaç devletin dahi bu hükme uyması gerektiğine Adalet Divanı karar vermiştir.[49] Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne göre; güç kullanımının yasağı, devletlerarası birlik ve dostluk ilişkilerini gözeten Uluslararası Hukuk bildirgesinde yeniden tasdik edilmiştir.[50] Bu bildirge anlaşmazlıkların çözümünde barışçıl yöntemlerin odak noktasını daha da güçlendirmiş ve şu maddeyi tanımıştır:

'Tüm üyeler, uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığa karşı, gerek Birleşmiş Milletlerin amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidine ya da kuvvet kullanılmasına başvurmaktan kaçınırlar.'[51] Madde 2(4) gücün tehditlerine karşı doğrudan ya da dolaylı güç kullanımının yasağı konusunda daha da öteye gitmiştir.

[49]Nicaragua v USA

[50]Adopted by the United Nations General Assembly on 24 October 1970

[51]Article 2(4) UN Charter

2. Devletlerin Siyasal Bağımsızlığı Ve Toprak Bütünlüğünün Önemi

Bazı müellifler devletlerin siyasal bağımsızlığı ve toprak bütünlüğünü bozmayan müdahaleler meşru olsun diye güç kullanımı yasağını 'devletlerin siyasal bağımsızlığı ve toprak bütünlüğü kavramı' adı altında nitelendirmektedirler.[52]Fakat hukuk adamları arasında genel bir anlayış vardır. Buanlayış da, sözleşmede yer verilen toprak bütünlüğü ve siyasal bağımsızlık kavramı 2(4). Maddenin yaptırımını kısıtlamaktan ziyade küçük devletlere daha özel teminatlar vermek için hazırlanmıştır. Bu aynı zamanda uluslararası adalet divanı tarafından da desteklenmiştir.[53]Viyana Konferansı'nda imzalanan Barış Anlaşması'nın 31(1).maddesiyle de tutarlılık gösteren bu ifade, anlaşmanın amacı ve hedefi olarak nitelendirilebilir.[54]

3. Kuvvet Kullanımının Yasağı İle İlgili İstisnalar

3.1. Meşru müdafaa

BM Antlaşması'nın kabulüyle birlikle devletler taraf oldukları uyuşmazlıkları barışçıl yollarla çözmeyi ve uluslararası ilişkilerde kuvvetkullanma ve kullanma tehdidinde bulunmaktan kaçınmayı kabul etmiştir. Bu durumun meşru müdafaa ve Güvenlik Konseyi kararıyla uygulanan zorlama önlemleri olmak üzere geçerli ve uygulanabilir iki istisnası bulunmaktadır.[55]

Her zaman, ikna edici bir biçimde; her genel kuralın bir de istisnası olduğu söylenir. Birleşmiş Milletler Sözleşmesi 2. madde ile ilgili olarak açık ifadelerle güç kullanımının

---

[52]Christine Gray: International Law and the Use of Force (2nded Oxford: Oxford University Press. 2004) 29-31

[53]The literary meaning of this French term is preparatory works. It constitutes the materials used in preparing the ultimate form of an agreement or statute, especially of an international treaty Article 32 of the Vienna Convention on the Law of Treaties which entered into force on 27 January 1980 provides that recourse may be had to circumstances of the conclusion of a treaty in order to determine the meaning of a term.

[54]Corfu Channel (United Kingdom of Great Britian and Northern Ireland v Albania) (Merits) [1949] ICJ Rep 4 at p. 35

[55]BOZKURT, Enver, Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma, Asil Yayınları, Ankara,2007.

iki tane de istisnası olduğunu belirtir. Bu belirtilen durum ile ilgili iki tane ifade vardır. İlk ifadede; BM Sözleşmesi'nde silahlı saldırılara karşı meşru müdafaada güç kullanımı devletlerin bir hakkı olarak onlara tanınmıştır.[56] Sözleşmenin 7. kısmında, Güvenlik Konseyi güç kullanımına başvurmayarak diğer yöntemlerle uluslararası barış ve güvenliğin sürdürülmesinde etkili olamayacağını düşünürse BM, üye devletlere karşı güç kullanma hakkınımüdahale etmeme prensibinin istisnası olarak bu hakkı Güvenlik Konseyine vermiştir.[57]

Sözleşmenin 51. maddesi der ki:

Bu Antlaşmanın hiçbir hükmü Birleşmiş Milletler üyelerinden birinin silahlı bir saldırıya hedef olması halinde, Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemleri alıncaya dek, bu üyenin doğal olan bireysel ya da ortak meşru savunma hakkına halel getirmez. Üyelerin bu meşru savunma hakkını kullanırken aldıkları önlemler hemen Güvenlik Konseyi'ne bildirilir ve konseyin işbu Antlaşma gereğince uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için gerekli göreceği biçimde her an hareket etme yetki ve görevini hiçbir biçimde etkilemez.'

Yukarıda bahsedilen karardan açıkça anlaşılabilir ki; sözleşme herhangi bir kimse tarafından gerçekleştirilen bireysel ya da toplu meşru müdafaanın doğal bir hak olduğunu kabul eder. Yani 51. madde meşru müdafaanın gerçekleşebileceği durumlara karşı saldırıları kabul etmez ve savunmaz ve devletler tarafından gerçekleştirilebilecek saldırılara karşı meşru müdafaa hakkını kısıtlamaz. Üyeler tarafından meşru müdafaa ile ilgili alınan önlemler Güvenlik Konseyi'ne bildirilmeli ve uluslararası barış ve güvenliği devam ettirmek için bu gerekli görüldüğünden, BM başkanlığı altında böyle önlemler alınması Güvenlik Konseyi'nin sorumluluğunu etkilememelidir. Meşru müdafaa bireysel olabildiği gibi toplu da olabilir. Bu yüzden bu şu anlama da gelir ki; Nicaragua olayında Uluslararası Adalet Divanı güç kullanmayı tasdiklediği için, uluslararası mahkemeler korumasında daima meşru müdafaa hakkı vardır. Adalet divanı gücü ne derecede silahlı saldırı olarak nitelendirebileceği konusunda bu duruma netlik

[56]As provided by Article 51 of the UN Charter

[57]Article 42 of the UN Charter

kazandırmaya çalışmıştır ve Caroline olayında kullanılan ölçüt ise gereklilik ve ölçülülüktür. Bu olayın kısa özeti şu şekildedir: Olay İngiliz kuvvetleri tarafından Caroline flamasının yok edilmesiyle patlak verdi. Burada olan olay ise kısaca bir devletin meşru müdafaa hakkına başvurmak için uluslararası teamül hukukunda gerekli olan durumların burda mevcut olup olmamasıydı.

Meşru Müdafaa'nın olabilmesi için; saldırı, ani ve karşı konulmaz bir biçimde, kişiye ya da devlete başka hiçbir şeçenek bırakmayacak şekilde olmalıdır.[58]

3.1.1. Caroline olayı (11.U.S.496 1813)

Bu olay 1837 yılındaki Kanada İsyanı esnasında meydana gelmiştir. Amerikan mercileri isyanın liderlerine yardım edilmesinin önüne geçilmesi konusunda gerekli önlem almalarına rağmen, 13 Aralık 1837'de ABD'nin Buffalo şehrinde çok sayıda Amerikan vatandaşının desteğini almayı başardılar. Oluşan bu güç, Kanada sularındaki Donanma Adası'na yerleşerek oradan geçmekte olan Britanya gemilerine hücum etti. Amerikan kıyılarında bulunan bir Amerikan gemisi olan Caroline, bunlara önemli yardımlar yaptı. Aralık ayının 29'unu 30'una bağlayan gece İngilizler, Caroline'i, bulunmakta olduğu Amerikan limanı Schlosser'de yakalayıp ateşe verdiler ve onu Niagara Şelasesi'nden aşağı attılar. İki hükümet arasında bu olayın hukukiliğini tartışan yoğun yazışmalar oldu. Aşağıdaki metinde yer alan ve ABD ile Britanya arasında uyuşmazlıya yol açan bu olayı inceleyen ABD görüşü, daha sonra milletler arası hukukta meşru müdafaa hakkının temelini teşkil edecek olan ilkeleri de saptamıştır.[59]

Meşru müdafaa kavramı uluslararası hukuk literatürüne ilk defa Caroline olayı ile girmiştir. Caroline olayına ilişkin olarak o zamanki ABD Dışişleri Bakanı Daniel Webster;"ani, karşı konulmaz, başka bir araç seçimine ve düşünmeye imkan bırakmayan bir meşru müdafaa zaruretinin olduğunun" kanıtlanması ve "meşru müdafaa zarureti ile haklı görülebilecek bir eylem, bu zaruret ile sınırlı olmalı ve kesinlikle bu

[58]Hunter Miller (ed), Treaties and other International Acts of the U.S.A Documents 80: 121

[59]GÜNDÜZ, Aslan, Milletlerarası Hukuk Temel Belgeler Örnek Kararlar, BetaYayınları, 7. Baskı, Istanbul, 2014.

kapsam dâhilinde kalmalıdır"demiştir.[60]Ayrıca Caroline olayına ilişkin şu açıklamaları da yapmıştır: Caroline Kanadalı direnişçilere malzeme taşıyan bir Amerikan flamasıydı. İngiliz kuvvetleri Caroline 'in yolunu keserek önce ateş etti ve yaktı daha sonra da Niagara şelalesinden aşağı atmıştır. Webster ayrıca İngiltere'nin bu hareketinin meşru müdafaa olarak nitelendirilemeyeceğini çünkü meşru müdafaa ani, karşı konulmaz, başka bir araç seçimine ve düşünmeye imkân bırakmayan koşullarda gerçekleştiğini savunmuştur. Bu durumun öncelikli olması şu sebeplerdendir: Öncelikle, meşru müdafaayı durumlara göre sınırlayabilmek için gerçek anlamda bir tehditin var olması ve tepkinin de ölçülü ve meşru olması gerekmektedir. 51.Madde meşru müdafaaya sadece silahlı saldırı durumlarında izin vererek biraz daha kısıtlamıştır. İkincisi ise; meşru müdafaanın genel çerçevesinde aslında önleyici meşru müdafaa vardır. Ani, karşı konulmaz, başka bir araç seçimine ve düşünmeye imkân bırakmayan bir saldırı varsayımına dayanarak bu gibi durumlarda İngiliz ve Amerika yöneticileri tarafından meşru müdafaanın kabulü gösteriyor ki, önleyici meşru müdafaa uluslararası teamül hukukunun bir parçasını oluşturmuştur. Birçok otorite olduğu gibi bunu kabul ettiği için Caroline olayı meşru müdafaa ile ilgili uluslararası teamül hukukunun bir parçası olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

Bu durum; savunmadayken, saldırı gerçekleştiğinde ya da bir ulus saldırılara engel olamadığında, başka bir ulusun toprak bütünlüğüne karşı tehdit unsurlarına da cevap verme hakkını diğer ülkelere tanımıştır.

3.1.2. Önleyici meşru müdafaa

Madde 51'in yasal statüsüyle alakalı akademik fikirleri iki düşünce tarzı olarak ele almak imkansızdeğildir. İlk düşünce, bir devlet meşru anlamda savunmaya geçmeden önce silahlı saldırının olmuş olması fikridir.[61] Bazı önde gelen akademisyenler ve hukukçular 51. maddenin ve uluslararası teamül hukukunun önleyici meşru müdafaa doktrininin uygulanmasına izin verdiğini ileri sürmüşlerdir.[62]Bahsetmekte fayda var ki;

---

[60] Howard Jones; *To the Webster-Ashburton Treaty: A Study in Anglo-American Relations, 1783-1843* University of North Carolina Press, 1977

[61]Brownlie, International Law and the Use of Force by States (Oxford, Claredon Press, 1963)

[62]Dinstein, War, Aggression and Self Defense 168 (3d.2001)

Nicaragua olayında önleyici meşru müdafaa sorusu adalet divanı tarafından askıda bırakılmasına rağmen, 51. maddenin geniş bir yorumunu yapan savunucuları önleyici meşru müdafaa hakkını savunmak için uluslararası teamül hukukunda bulunan Caroline prensibine güvenmektedirler.[63] Madde 51'in bu tanımlayıcı ifadesi tamamen şu ifadeye yoğunlaşmaktadır; 'eğer silahlı bir saldırı gerçekleşirse',peki silahlı saldırıyı oluşturan nedir? Onlar, silahlı saldırının önceden başladığı durumlarda güç kullanımının kısıtlandırılabileceğini iddia etmektedirler. Uluslararası teamül hukuku BM sözleşmesinden daha önce silahlı saldırının gerçekleşebileceği durumlara karşı meşru müdafaa hakkının kullanılmasına izin verirken, madde 51 bu hakkın kullanım alanını kısıtlamıştır. Meşrumüdafaa yalnızca bir devlete karşı yapılan silahlı saldırıya karşılık yapılabilirken, bu durum aynı zamanda önleyici meşru müdafaa anlamına gelmemektedir. Meşru müdafaada güç kullanımı, hemen gerekli önlemlerin alınabilmesi açısından Güvenlik Konseyi'ne bildirilmelidir. Meşrumüdafaada güç kullanma hakkı bağımsız bir hak gibi görünüyor fakat bu hak geçici bir haktır ve silahlı bir saldırı durumunda kullanılabilir. Profesör Kunz, madde 51'in Birleşmiş Milletler üyelerine karşı silahlı bir saldırı durumunda meşru müdafaa hakkını kısıtlayarak önemli bir ilerleme kattettiğini düşünmektedir. ProfesörGross ise; madde 51'in öngördüğü gibi silahlı bir saldırının gerçekleşebilmesi için bir tehdit oluşturması gerektiğini de düşünmektedir.[64]

BM sözleşmesinin 51. maddesi gereği meşru müdafaa hakkını kullanabilmek için kaçınılmaz durum, silahlı saldırının gerçekleşme durumudur.[65]

Yukarıda yapılan yorumların tam aksine politika yazarlarının birçoğu gücün sadece meşru müdafaada silahlı saldırılara karşı karşılık değil, aynı zamanda olması beklenen tehditlere karşı da kullanılabileceğini tartışmaktadırlar. Aynı zamanda meşru müdafaanın hem örfi bir hak olduğunu hem de antlaşma hakkı olduğunu

[63]Randelzhofer

[64]Josef L. Kunz,*Individual and Collective Self-Defence in Article 51 of the Charter of the UnitedNations,* 41 AM. J. INT'L L. 872, 873 (1947)

[65]Emanuel Gross, *Thwarting Terrorist Acts by Attacking the Perpetrators or Their Commanders as an Act of Self-Defense:Human Rights Versus the State's Duty to Protect its Citizens*

savunmaktadırlar. Teamül hukuku ictimai yasalarla içiçedir. Teamül hukuku gereği, önleyici meşru müdafaaya, silahlı saldırının gerçekleşmesinin muhtemel olduğu durumlarda izin verilebilir.Birleşmiş Milletler daha önce var olan meşru müdafaa yasasını yeniden düzenlemiştir fakat tamamen kaldırmamıştır.Bu yüzden, önleyici meşru müdafaa hakkı hala vardır ve devletler hem teamül hukuna hem de sözleşmeye itimat etmektedirler.[66]

Profesör Waldock, meşru müdafaanın silahlı bir saldırı olursa başlayacağını söylemenin bu tabir ile verilmesi istenen anlamdan daha öteye gittiğini savunur. Caroline olayı doktrinin ötesinde, meşru müdafaa hakkını kısıtlamanın kurucuların amacı olmadığının da altını çizer.[67] Profesör Bowett de 51. maddenin olası tehlikelere karşı alınabilecek önlemlere engel olmadığını düşündüğü için ani bir tehlike karşısında 51. maddenin yapılacak faaliyetleri kabul etmememe durumu olmayacağını bir kez daha doğrulamıştır.[68] Profesör Schachter ihtiyatla; madde 51'in,teamül hukuku gereklerine göre meşru müdafaa hakkını tamamen yok etme yolunda olup olmadığı net olmadığı için,önleyici meşru müdafaayı tamamen safdışı ettiğini söylemenin hatalı olacağını söylemektedir.[69]

Hem Uluslararası Adalet Divanı hem de Uluslararası Hukuk Komisyonu bu durumu netleştirme konusunda başarılı olamamışlardır. Uluslararası Adalet Divanı, meşru müdafaa hakkının kullanılması yoluyla güç kullanımı konusunda iki tane istişari fikir ortaya atmıştır. Bu konular özellikle şunlardır: Amerika ve İran'ı ilgilendiren petrol platformu, Filistin topraklarında duvar inşasıveKongo topraklarında silahlı faaliyetlere ilişkin durum. Fakat Uluslararası Adalet Divanı, önleyici meşru müdafaa hakkının devletler için geçerli olup olmadığını açıklığa kavuşturmamıştır. Nicaragua olayında m

[66]Ben Fritz, "Sorting out the imminent threat debate.", spinsanity.org, November 3, 2003

[67]Claud H.M. Waldock, *The Regulation of the Use of Force byIndividual States in International Law, in* RECUEIL DES COURS II , 451, 496-97(1952

[68]D.W.BOWETT, SELF-DEFENCE IN INTERNATIONAL LAW 188-92 (Manchester University Press 1958)

[69]Oscar Schachter, *The Right of States to Use Armed Force,* 82 MICH. L. REV. 1620, 1633-35 (1984)

mahkemeanlaşmazlığı uluslararası teamül hukuna göre çözmek zorundaydı.[70] Mahkeme önleyici meşru müdafaaya bakmamasına rağmen güç kullanımı ile ilgili sözleşmenin hükümleri uluslararası teamül hukuku ile uyum sağlamıştı.Uluslararası Hukuk Komisyonu, devlet sorumluluğu ile ilgili maddelerinde haksızlığı önleyen durumlardan biri olarak meşru müdafaayı listeye koyar. Fakat o müzakerede ele alınan noktaları çözüme kavuşturmaktan kaçınmıştır.

Önleyici Meşru Müdafaa'nın yasallığına ilişkin bir fikirbirliği sağlanamamıştır. Bu belirsizliğin birçok sebebi vardır. Bu sebeplerden ilki; standart terimlerin eksikliğidir ve bu durum karışıklığa ve yanlış anlaşılmalara sebep olmuştur. İkincisi; devletlerin küçük ve karmaşık tarihi olayları tek bir cümleye indirgenemez. Üçüncüsü; teamül hukukunun yapısı, devletlerin uygulamalarını ve devletlerin işlem ve eylemlerinin hukuki olma zorunluluğunu kesin bir yargıyla değerlendirmeyi zorlaştırır. Dördüncüsü; bu durum oldukça siyasidir ve sonucu riskli ve ağır olabilir. Sonuç olarak; bu konuya ilişkin Uluslararası Adalet Divanı bir karar vermediği için, açık adli bir karar olmadan bir çözüm yolu bulmamalıyız.

3.2. BM Kararı İle Kuvvet Kullanma

Birleşmiş Milletler Antlaşması Madde 41: "Güvenlik Konseyi, kararlarını yürütmek için silahlı kuvvet kullanımını içermeyen ne gibi önlemler alınması gerektiğini kararlaştırabilir ve Birleşmiş Milletler üyelerini bu önlemleri uygulamaya çağırabilir, bu önlemler, ekonomik ilişkilerin vedemiryolu, deniz, hava, posta, telgraf, radyo ve diğer iletişim ve ulaştırma araçlarının tümüyle ya da bir bölümüyle kesintiye uğratılmasını, diplomatik ilişkilerin kesilmesini içerebilir." Madde 42: "Güvenlik Konseyi, 41. maddede öngörülen önlemlerin yetersiz kalacağı ya da kaldığı kanısına varırsa, uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için, hava, deniz ya da kara kuvvetleri aracılığıyla, gerekli saydığı her türlü girişimde bulunabilir. Bu girişimler gösterileri, ablukayı ve Birleşmiş Milletler üyelerinin hava, deniz ya da kara kuvvetlerince yapılacak başka operasyonları içerebilir."

[70] 1986 I.C.J. 14

39. madde, Güvenlik Konseyi'nin barışa tehdit oluşturabilecek durumları tespit etmesi ve 41.ve 42.maddeleri gereği ulusal barış ve güvenliği devam ettirmek adına ne tür tedbirlerin alınması gerektiğine karar vermesi konusunda güvence vermiştir. Bu uygulama Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 660.yasa tasarısında da görülmüştür ve bu sayede Güvenlik Konseyi Irak'ın Kuveyt saldırısında bir barış ihlali olduğuna karar vermiştir. Güvenlik Konseyi bu durumun barışı tehdit ettiği ve bir saldırı olduğu görüşündeyken aynı zamanda Güvenlik Konseyi'ne kararlarını daha güçlü kılmak adına silahlı güç kullanmayarak ne tür tedbirler alması gerektiği konusunda fırsatlar sunmuştur. Butedbirler kısmi olarak hava, deniz, posta, telgraf, radyo ve ekonomik ve diğer iletişim ve siyasi ilişkilerin sekteye uğratılması olabilir.

Bu durum, Güvenlik Konseyi'nin bazı iletişim araçları ile birlikte hava, deniz, kara iletişiminin kesilmesini içeren şiddete dayanmayan tedbirler üzerinde odaklanmak zorunda olduğu anlamına gelebilir. Madde 42; 'Güvenlik Konseyi, 41. maddesinde öngörülen önlemlerin yetersiz kalacağı ya da kaldığı kanısına varırsa, uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için, hava, deniz ya da kara kuvvetleri aracılığıyla, gerekli saydığı her türlü girişimde bulunabilir' teminatını vermiştir. Bu girişimler; gösterileri, ablukayı ve Birleşmiş Milletler üyelerinin hava, deniz ya da kara kuvvetlerince yapılacak başka operasyonlarını içerebilir. Bu da; Güvenlik Konseyi'nin uluslararasıbarış ve güvenliği sağlamak adına askeri önlemler alabileceği anlamına gelir.

3.2.1. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 678. Yasa Tasarısı

Uluslararası barış ve güvenliği koruma sorumluluğunu üstlenen konsey, Irak'a, Kuveyt'e saldırmadan önceki tarih olan 1 Ağustos 1990'da bulundukları pozisyona kuvvetlerini geri çekmesini talep eden 660.yasa tasarısını uygulamak için son bir şans vermiştir. Irak bu tasarıyı 15 Ocak 1991 tarihine kadar uygulamazsa, tüm üye devletler 660. yasa tasarısını uygulamak ve gerekli tüm yollara başvurma konusunda yetkilendirilmiştir. Irak son ana kadar geri çekilmediği için bu Körfez Savaşı için yasal bir yetki niteliğindeydi.[71]678.yasa tasarısı iki ülkenin (Küba ve Yemen) reddi ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin vetosuyla 12 devlet tarafından kabul edildi. Çin, genellikle bu

[71]Murphy, Sean D. (1996). *Humanitarian intervention: the United Nations in an evolving world order*. University of Pennsylvania Press.p. 185.

tarz çözüm yöntemlerini, kendi ülkesinde yaşanan 1989 Tiannamen meydan olayları yaşandıktan sonra yaptırım uygulamaktan kaçındığı için veto etmiştir.

3.3. İnsani Müdahele

Birleşmiş milletler sistemi kapsamında BM şartının 51. maddesi ile beraber okunarak genel olarak yasaklanmış olan kuvvet kullanma meselesine ve güvenlik konseyinin bir özne olarak aynı zamanda sistemi kilitleme gücüne binaen, doktrinde ve uygulamada ‘’insancıl müdahele’’ adı altında kuvvet kullanımı içeren ayrıksı bir yol da tartışmaya açılmıştır.[72]

BM şartlı ve mevcut insan haklarına ilişkin sözleşmeler çerçevesinde, sözgelimi soykırım yasağı ve işkence yasağı gibi, artık emredici hukuk normu (jus cogens) halini almış kurallarının tüm egemen güçleri bağladığı ve bu gibi kuralların ihlali halinde amacı dünya barışı ve güvenliğini korumak olan BM yanında bir devletin daha tek başına hareket ederek ihlal durumuna müdahele edebileceğini ileri süren görüşler dile getirilmektedir. Bu kapsamda insancıl müdahele genel olarak herhangi bir devlet tarafından insan haklarının veya insancıl hukuk kurallarının ağır ve yaygın biçimde ihlal edilmesini veya devlet otoritesinin çökmesi sonucunda ortaya çıkan insancıl nitelikli riskleri önlemek veya engellemek amacıyla, ihlal veya krizden sorumlu devletin izni olmaksızın, ona karşı bir başka devlet veya devletler topluluğu yahut milletlerarası örgüt tarafından gerçekleştirilen askeri kuvvet kulllanımı olarak tanımlandırılır.[73] 2001 yılından başlayarak uluslararası hukuk terminolojisine giren hukuk koruma sorumluluğu ise; devletin vatandaşı ile olan ilişkisine kimilerine göre yeni bir boyut getirmiş kimilerine göre insancıl müdahelesinin adı değiştirilmiş hali olarak vatandaşı devletin mutlak yetkisine terkedilmiş olmasından çıkarmıştır.[74]

Tarafları son derece açık, ihlal ise ağır ve kesin olmadıkça bu gibi olaylarda milletler arası hukuk kişisi olarak devlet ya da milletler arası bir örgütün hukuk barış ve güvenlik

[72]Aslan GÜNDÜZ, Milletlerarası Hukuk: Temel Belgeler, Örnek Kararlar, Beta Yayınları, 7. Baskı, Istanbul Pg.154

[73]AslanGÜNDÜZ, Milletlerarası Hukuk: Temel Belgeler, Örnek Kararlar, Beta Yayınları, 3. Baskı, Istanbul Pg.154

[74]AslanGÜNDÜZ, Milletlerarası Hukuk: Temel Belgeler, Örnek Kararlar, Beta Yayınları, 3. Baskı, Istanbul Pg 154

adına vereceği kararların neredeyse tamamen siyasi kararlar olacağı aşikadır. Bu nedenle bu gibi müdaheleler siyasi sonuç doğurmak gayesini de güttüğü için eleştirilmektedir. Konuya ilişkin diğerleri yanında önemli bir eleştiride adı insancıl müdahele olmakla beraber, nihayetinde savaş olan müdahele biçiminin yine sivil ölümlerine ve müdahele edilen ülkenin halkında kalıcı savaş psikozuna neden olan ettkikeri de barındırmasıdır.[75]

Sınırlı sayıda olmamakla beraber, II. Dünya Savaşı'ndan beri insancıl müdahele ideasını içeren kuvvet kullanma olayları şunlar olmuştur.

- Kongo'da BM Operasyonu (1964)
- Dominik Cumhuriyeti'ne ABD Müdahelesi (1965)
- Kamboçya'ya Vietnam Müdahelesi (1978)
- SSCB'nin Afganistan Müdahelesi (1979 – 1989)
- Irakta Çekiç Güç Birliği'nin müdahaleleri (1991)
- Somali'ye UNITAF Müdahelesi (1992)
- Haiti'ye demokrasi getirilmesi operasyonu (1994)
- Ruanda'da UNAMIR Operasyonu (1994)
- Doğu Timor'da UNTAET Operasyonu (1999)
- NATO'nun Yugoslavya Operasyonu (1999)
- Libya'ya Koalisyon Kuvvetlere Müdahelesi (2011)

Sonuç olarak**,** bu bölüm, birbirleriyle ilişkilerinde devletlerin güç kullanımı yasağı ile ilişkili olarak Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nde geçen maddeleri açıklığa kavuşturdu. BM sözleşmesinin 1(1).maddesi gereği Birleşmiş Milletler'in esas amaçlarından birisi uluslararası barış ve güvenliği sağlamaktır. Bu amacı gerçekleştirmekiçin 2(4).madde

75

güç kullanımını yasaklar. Güç kullanımına başvurarak sorun yaratan bir ülkeye karşı oluşturulan toplu yaptırımlar sistemi bu yasağı korur. Bu yaptırımlar BM sözleşmesinin 39.ve 51.maddelerinde yer almaktadır. Uluslararası barış ve güvenliği sağlayıp ilerde çıkabilecek savaşları önlemek için madde 2(3), üye devletlerin anlaşmazlıklarını barışçıl bir şekilde çözümlemelerini zorunlu kılmıştır. Tartışıldığı gibi, güç kullanımına ilişkin BM sözleşmesindeki tek istisna BM sözleşmesinin 42 ve 51.maddelerinde bulunur.

BM sözleşmesinin2(4). Maddesi gereği güç kullanımı yasaklandığı için insani müdahaleler sözleşmenin genel çerçevesinde bulunmamaktadır fakat güç kullanımının izin verildiği ve bu durumun BM sözleşmesinin 51.maddesi gereğince meşru müdafaa amaçlı kabul edildiği durumlar olduğu için bu yasak kesinliğe sahip değildir. Ayrıca 7. bölümde, Birleşmiş Milletler uluslararası barış ve güvenliği sağlama konusundaki temel sorumluluğu Güvenlik Konseyi'ne vermiştir. Bu sorumluluğu yerine getirirken de, konsey, Birleşmiş Milletler barış koruma harekâtını gerçekleştirebilir.

Üçüncü Bölüm

Devlet Egemenliği'ne Karşı Koruma Sorumluluğu

1. Giriş

Uluslararası insancıl hukuk ve uluslararası insan haklarının uygulanabilirliği konusunda meydana gelen karışıklıkların da bir sonucu olarak, insani müdahale tartışmaları ile insan hakları ihlali birbirine ters düşebilmektedir. Örneğin, Uluslarası Teamül Hukuku belirli şartlar altında, insanlığa destek olarak müdahaleye izin vermiştir.[76] İç silahlı çatışmalarda, İnsan Hakları Hukuku ve Uluslararası İnsancıl Hukuk birlikte uygulanmaktadır.[77] Bunun yanısıra, Gasser, hem insani hukukun hem de insan haklarının, bireyin temel haklarını korumak amacıyla devletin yetkilerini kısıtlamak amacıyla tasarlandığını belirtmektedir.

Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 2(1).[78] maddesindeyer verildiği gibi, devlet egemenliği ilkesi, Vestafalya Barış Tedvini'nden beri, uluslararası hukukun dayanağı olmuştur. Diğer yandan, 1933 Montevideo Anlaşması da net bir biçim de taahhüt eder ki, ''Hiçbir devlet, başka bir devletin iç ilişkilerine karışma hakkına sahip değildir.''[79] Ayrıca, devletlerarasındaki dostluk ve dayanışma ile ilgili olan Uluslararası Hukuk İlkeleri Bildirgesi devlet egemenliği hakkında aynı görüşü yansıtır. Ancak burada, egemenliğin, insan haklarının gücünün artması gibi bazı belirli gelişimlerden etkilendiğinden bahsedilmelidir.[80] Sonuç olarak; insan haklarının korunması günümüzde bile endişe konusu olduğu için, gittikçe sarsılmasından dolayı, devlet egemenliği ilkesi

[76]Abiew, Francis Kofi: The evolution of the Doctrine and Practice of Humanitarian Intervention (The Hague: Kluwer Law International) 1999 pg 61

[77]Hans Peter Gasser, International Humanitarian law and protection of war victims lecture note to (LLM) International Law Students, University of Pretoria: South Africa. Also Available in https://www.oas.org/dil/esp/XXXVI_curso_International_humanitarian_law_protection_war_victims_Nils_Melzer.pdf

[78]To fully appreciate its working this article must be read together with Article 2(4) and 2(7)

[79]Article 8 Thereof

[80]Helene Ruiz Fabri: "Human Rights and State Sovereignty: Have the Boundaries been significantly Redrawn."in Phillip Alston and Euan Macdonald, Human Rights Intervention and the Use of Force (ed.) Oxford University press 2008 pg 37

artık kati değildir.[81] Bu yüzden bu bölümüm söylem konusu; Uluslararası Teamül Hukuku, Birleşmiş Milletler Anlaşması, Anlaşma Hukuku ve diğer uluslararası dökümanların yapısında var olan konulardır.

2. Devlet Egemenliği Kavramının Değiştirilmesi

Kofi Annan'na göre,[82] devletlerin politik egemenliği, bölgesel bütünleşme ve esas egemenlik için gerekli olan saygı, uluslararası sistemin, küresel istikrarın, güvenliğin ve gelişimin en önemli yapıtaşlarından biridir.[83] Ancak, egemenlik anlayışı kaydadeğer bir değişim sürecindedir.

Devlet egemenliği ilkesi, her devletin kendi iç düzenine, bağımsızlığına ve politikasına karar verebilme yetisine sahip olan egemen aktörler olmasına dayalı bir kavramdır.[84] Aynı şekilde, kendi bünyesinde yaşayan insanların ve insanlara ait olan herşey üzerinde tam ve kesin merci olmasıdır. İlke aynı zamanda her devletin diğer devletlerle eşit olduğunu da öne sürer. Başka bir deyişle, sahip oldukları toprakların, nüfusun ve finansal yeterliliğin birbirinden farklı olmasına rağmen, Micronezya'nın küçük adalarından Rusya'nın devasa alanına rağmen, bütün devletler, birer merci olarak kendi toprakları içinde neler olduğu durumu üzerinde karar alma hakkına sahiptirler. Bu mantıkla bütün devletler eşit olduğu için, bir devlet diğer devlet sınırları içerisinde meydana gelen hiçbir duruma hiçbir koşulda müdahale etme hakkı yoktur.

Egemenlik, bir devletin diğer bir devletten iç işlerine müdahil olmasını talep etmeme durumudur. Örneğin, Güney Afrika Cumhuriyeti (RSA), Lesoto Krallığı'nın yağmur ormanlarının büyük bir kısmını eğlence parkına dönüştürme planını onaylamak istemezse, bu tutum Lesoto'nun egemenliği ile sınırlandırılmış olur. Güney Afrika, Lesoto Hükümeti ile onları projeyi durdurmaktan vazgeçirmeleri için ikna etmeleri adına görüşebilir. Birleşmiş Milletler dünyanın teftiş etmesini sağlamadan, Güney

[81]Kindiki Kithure: The Applicability of Humanitarian intervention to internal conflicts in Africa. East Africa Journal of Peace & Human Rights Vol.7 2001 pg 29

[82]Yedinci Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, diplomat.

[83]Annan Kofi A, "Peacekeeping, Military Intervention and the National Sovereignty in Internal Armed Conflict.

[84]Annan Kofi A, "Peacekeeping, Military Intervention and the National Sovereignty in Internal Armed Conflict.

Afrika konuyu gündeme getirebilir. Kanada bile politik olarak utanç verici olan kamu şikâyetlerini dünya basınında duyurabilir. Ancak, Güney Afrika, Lesoto'ya kesinlikle projeyi durdurup itaat etmesini söyleyemez.

Devlet egemenliği ilkesi kavramında, hiçbir devletin diğer bir devlete iç işlerini nasıl yürüteceğini söyleme yetkisi yoktur. Egemenlik gücü hem bahşeder hem de kısıtlar; devletlerin birbirleri üzerindeki etkisini azaltırken, kendi bölgelerinde tam yetki verir. Bu örnekte, egemenlik Lesoto'ya yağmur ormanları kaynakları üzerinde ne yapacağına dair yetki verirken, Güney Afrika'nın kararda etkili olmasının önüne geçer.

Ancak, küreselleşme, egemenliğin bu görüşünü değiştirmektedir. Lesoto ormanları konusunda, Güney Afrika, ülkenin tam ortasında tamamen sınırları içinde bulunan ormanların yalnızca iç kaygı olarak görebilir. Nerede olursa olsun, özellikle de tehlikede olan türlerin olduğu bir ormanı ve hava kirliliğini göz önüne alarak, yağmur ormanları üzerinde tüm dünyanın söz hakkına sahip olduğunu öne sürebilir.

Aynı şekilde, devletler artık bir devletin vatandaşına gösterilen muameleyi, sadece o devletin meselesi olarak görmemektedir. Uluslararası insan hakları hukuku, her bir bireyin haklarından tüm küresel toplumun sorumlu olduğu düşüncesine dayanır.

Bu yüzden uluslararası anlaşmalar devletleri, küresel alanda hemfikir olunmuş tüm birey haklarını, bireylerine sunmaya mecbur tutar. Bazı durumlarda, devletler kendi vatandaşını yasaların aleyhine ihmal ettiği anda diğer devletler insan hakları anlaşmalarını denetleyip zorla kabul ettirebilir.

Egemen devletlerin iç işlerine müdahaleyi reddeden uluslararası normalara rağmen, dış müdahaleler uluslararası politikalarda hiçbir suretle olağanüstü değildir.[85] Dahası, önde gelen uluslararası insan hakları anlaşmalarını imzalayan devletler, kendilerini bu anlaşmalara itaat edecek olan mensuplar olarak arz etmektedirler. Bu sebeple, küresel menfaatler söz konusu olduğunda diğer devletlerle koordinasyon kurabilmek için kendi

[85]Theodora-Ismene

egemenliklerinin kısıtlanmasına razı olmuştur.[86] Bu yüzden egemenlik devlete bir temel hak olarak teşkil etmez.[87]

Uluslararası insan hakları anlaşmalarına göre,[88] kimsenin elinden alamayacağı, dünya çapında ve doğuştan miras olan haklara sahip olanlar, sadece bireylerdir. Bu sebeple egemen devlet, haklarını vatandaşından alır ve hiçbir ayrı kimliği yoktur.[89] Ruiz Fabri'ye göre,[90] devletlerin egemenlik bahanesiyle vatandaşlarının haklarını küçümsemesi artık kabul edilemez. Yine bu nedenle, devlet, kendi vatandaşının hakkını sağlayamıyor ya da koruyamıyorsa, uluslararası toplum müdahale eder ve insan haklarının herhangi bir tehdit altında kalması durumunda öngörülüp engellenmesi için mutlak egemenliğin perdesi kaldırır.

Bireylerin temel insan haklarını koruması önerisinde, uluslararası yasal sistem, zulümlerin faillerinin devlet egemenliğinin kanatları altında saklanamayacığına inanmaktadır.[91] Aynı zamanda, bir önceki Genel Seketer Javier Perez de Cuellar 1991' de '' Devletlerin yargı haklarına hiçbir müdahalenin olmaması ilkesi, arkasında insan haklarının cezası olmaksızın ihlal edilebildiği koruyucu bir kalkan olarak görülemez.'' Yazmıştır.[92] Kofi Annan'ın yerine geçtiği Boutros Boutros Ghali, önleyici diplomasi, barışın devamı ve karmaşa sonrası barış inşası hakkındaki bir barış Ajandasında,1992'de, '' mutlak ve doğru egemenlik.... geçti. Teorileri asla gerçeğe uygun yürütülmedi.''[93] Bu durum da Koruma Sorumluluğu'nun uluslararası yasal norm olmasına ön ayak oldu.

---

[86]Abiew, Francis Kofi: supra 57

[87]Abiew, Francis Kofi: supra 74

[88]Universal Declaration of Human Rights 1948, International Covenant on Civil and Political Rights 1966

[89]Abiew, Francis Kofi. Supra

[90]Human Rights and State Sovereignty: Have the Boundaries been significantly Redrawn in Philip Alston and Euan Macdonald, Human Rights, Intervention and the Use of Force (ed) 2008 pg 33. As quoted by Kofi Annan, United Nations Secretary General (as he then was) in context of the Kosovo War.

[91]Jide Nzelibe : Courting Genocide, Unintended Consequences

[92]Annan Kofi A, "Peacekeeping, Military Intervention and the National Sovereignty in Internal Armed Conflict.

[93]Koffi Annan

3. Koruma Sorumluluğu

Koruma Sorumluluğu (R2P) kavramı Müdahale ve Egemenlik üzerine Uluslararası Komisyon' un 2001'deki raporunda geliştirilmiştir. Koruma Sorumluluğu (RtoP ya da R2P), egemenliğin mutlak bir hak olmadığını ve devletler insanlarını toplu zulümlerden ve insan hakları ihlalinden korumayamadığında, devlerlerin egemenliğini ceza olarak kaybedeciğini belirten bir kavramdır. (soykırım, insanlık suçu, savaş suçları ve etnik temizleme). Bu kavram üç temel maddeye sahiptir. [94]

1. Bir devlet, vatandaşlarını soykırımdan, savaş suçlarından, insanlık suçlarından ve etnik temizlemeden koruma sorumluluğuna sahiptir.

2. Uluslararası toplumun, devletin ilk sorumluluğunu yerine getirmesinde yardım etme sorumluluğu vardır.

3. Eğer devlet, vatandaşlarını yukarıda sıralanan dört suçtan koruyamazsa ve huzur sağlamak adına alınan tedbirler başarısız olursa, uluslararası toplum ekonomik yaptırımlar gibi mecburi önlemler alarak müdahale etmekle sorumludur. Askeri müdahale son çare olarak düşünülür.

R2P bir yasa değil önerilen bir kaide olmasına rağmen, yandaşları, uluslararası hukuku, özellikle devlet egemenliğine, barış, güvenlik, insan hakları ve silahlı çatışmalara dair yasaların altını çizen ilkelere dayandığını ileri sürmektedirler. [95]

R2P kitle mezalimliğini önlemek adına, hâlihazırda varolan, arabuluculuk, erken uyarı mekanizmaları, ekonomik yaptırımlar ve 7. Madde yetkileri gibi bazı oluşumların uygulanmalarını sağlamaktadır. Sivil toplum örgütleri, devletler, bölgesel oragnizasyolar ve uluslararası kuruluşların R2P sürecinde rolleri vardır. Son çare olaak askeri müdahale ile müdahale etme yetkisi sadece Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyine aittir.

Bu ike, yasal bir ilke olmasına biaen BM Sekreteri General Kofi Annan tarafından dile getirilmesiyle gelişmiştir. Merkezi teması,

---

[94] 2005 World Summit Outcome" (PDF). *United Nations General Assembly, Sixtieth session, items 48 and 121 of the provisional agenda.* A/60/L.1, *40 pages.*

[95] http://otago.ourarchive.ac.nz/handle/10523/2279. (Judson 2012)

‘’Egemen devletlerin kendi vatandaşlarını kaçınılabilir felaketlerden, toplu katliam ve tecavüzdenve açlıktan korumak için sorumlu olduğu, fakat gerekeni yapmaması ya da yapamaması durumunda söz konusu sorumluluğun daha büyük toplumlar tarafından üstlenileceği fikridir.’’

Koruma hakkı, insan hakları ihlali meydana geldiğinde, cebri müdahaleyi meşrulaştırmayı gerektiren noktada bazı şartlar altında başlatılır. Bu şartlar 6 maddede sıralanır.

1. Haklı sebep: askeri müdahale, sadece insani kriz durumlarında alınması gereken istisnai bir önlemdir.

2. Doğru hedef: askeri eylemin başlıca gerekçesi sadece insani olmalıdır.

3. Son çare: bu güç kullanılmadan önce askeri güç içermeyen bütün seçenekler değerlendirilmelidir.

4. Orantılı araçlar: kullanılacak olan silahın cinsi, müdahale edilmeden önce kullanılmış olmalı.

5. Makul Beklentiler: operasyonun makul bir başarı şansı olmalı ve müdahalenin olumsuz sonuçları müdahalesizliğin sonuçlarından daha kötü olmamalı.

6. Doğru Yetki: Askeri eylemler Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi başkanlığında yürütülmelidir.

R2P Birleşmiş Milletler Dünya Zirvesi’nin nihai raporlarına dahil edilmiştir.[96]

Genel Sekreterin Tehditler, Zorluklar ve Değişim, daha güvenli bir dünya üzerine olan Yüksek Düzey Panel Raporları: Ortak Sorumluluğumuzdur.

Birleşmiş Milletler’in Yüksek Düzey Tehditler, Zorluklar ve Değişim Paneli, uluslararası barış ve güvenliğe dair tehdit ve zorlukları analiz etmek, aynı zamanda bu analize dayalı önerilerde bulunmak üzere 2003’te oluşturuldu. Tayland eski Başkanı Anand Panyarachun tarafından yönetildi ve üyeleri arasında Birleşik Devletler Ulusal

[96]2005 see Engel, Karen: Karen: “Calling in the Troops” The Uneasy Relationship Among Women’s Rights, Human Rights, and Humanitarian Intervention and International Relations 2004.

Güvenlik Sözcüsü Brent Scowcroft' un yanısıra pek çok devlet başkanı ve dışişleri bakanları bulunmaktaydı. Aralık 2004'te barışa ve güvenliğe dair tehditler hakkında bir rapor oluşturuldu.[97] Ayrıca askeri müdahale eylemleri için de bazı şartlar öne sürdü. Söz konusu şartlar aşağı yukarı ICISS teki şartlar ile aynıydı. Devamındaki ana hatlar ise askeri gücün onaylanması ve uygulanması ile alakalı tavsiyelerdi:

(a) Tehdidin ciddiyeti

(b) Amaç

(c) Son çare

(d) Orantılı Araçlar

(e) Sonuç Dengesi

Sonuç olarak, uluslararası hukukta egemenlik kavramının çok önemli bir rolu olmasına rağmen, özellikle 20. YY'ın son çeyreğinde bu kavram zorluklara maruz kalmıştır, o kadar çelişkilidir ki, kati devlet egemenliğinin sarsıldığı, bir devletin artık insan hakları ihmalinde bulunup, cezasız kalmayı umamayacağını tartışılabilir. Bunun sebebi, R2P ilkelerine göre, devletler, sınırları içerisinde insan hakları istismarı gerçekleşen başka bir devletin iç işlerine müdahale edebilir bu yüzden, etik olarak temel insan hakları devletin bağımsızlığı ve özerkliğinden üstün olduğu için, artık devlet egemeniği kavramının çağdışı olduğu sonucu çıkarılabilir.

4. İnsani Müdahale: Tanım Sorunsalı

Daha önce de bahsedildiği üzere, insani müdahale, BM Anlaşmasın'na dâhil edilmemesine rağmen güç kullanımının başka bir istisnasıdır. İnsani müdahale ilkesi, bilginleri farklı düşüncelerine göre ayırmıştır. Fakat söz konusu olan sorunsal enine boyuna tartışılmadan önce, bu terimi insani müdahale şeklinde tanımlamak en önemli noktadır. Sınırları içerisinde güç kullanılan devletlerin izni olmadan, o devletin, temel hakları istismar edilen vatandaşlarına uygulanan muameleyi durdurmak haricinde, bireylerin temel insan haklarının toplu ihlalini ve yayılmasını önleyip bunlara bir son verme amacı güdülerek kullanılan güç ya da güç kullanma tehdidi olarak tanımlanabilr.

[97]2004 also available at http://www.unrol.org/doc.aspx?n=gaA.59.565_En.pdf

İnsani müdahale bu şekilde tanımlanarak, zaman zaman bu terimle bağdaştırılan iki tutumu hariç tutulmuştur. Mecburi olmayan,[98] ekonomik, diplomatik ve diğer yaptırımlar gibi.[99] Ayrıca cebri müdahaleler, müdahalede bulunan devletin insanlarını kurtarmaya ve korumaya yöneliktir.[100] Bunun sebebi bu tarz müdahalenin meşruluğunun sıradan, alakasız ya da önemsiz olması değil, devletletlerin kendi vatandaşları haricinde diğer bireylerin de haklarını korumak için güç kullanıp kullanmayacağı sorusudur.

4.1 İnsani müdahale karşısında insanı hakları

Kuzey Atlantik Anlaşma Organizasyonu (NATO) 1999' da Sırbistan'a karşı yaptığı bombalama kampanyasında gösterilen yeni müdahale biçimi Uluslararası Hukuk yasaları bünyesinde olan insan haklarına ilişkin ciddi endişeler ortaya çıkarmıştır. Özellikle de, Güç Kullanımı Yasası çerçevesinde insan hakları adına gerçekleştiriler müdahalelerin meşruluğu ile alakalı olan bir endişe ortaya çıkmış, beraberinde insan haklarının korunması ve güç kullanımının yasaklanması arasında ciddi bir kaygıya sebep olmuştur.

İnsan hakları, insan olmaktan dolayı insanlara bahşedilen halar olarak kolayca tanımlanabilir.[101] Ki bu haklar ''ulusal hakların'' daha modern ve suküler varsiyonlarıdır. Bu mantıkla, insan hakları, dünyanın neresinde olursa olsun, ırk, din, cinsiyet ve diğer farklılıkları gözetmeksizin bütün insanlara aittirler.[102]

İnsanoğlunun bu haklara sahip olduğu gerçeği yadsınamaz. ''insan hakları'' terimi BM Anlaşması'nda kısa ve öz bir biçimde açıklanmasına rağmen, Madde 1 (3), hükümleri çerçevesinde belirtilmemeiştir. Bu yüzden, müracaat hali insan hakları ile alakalı pek

---

[98]R.Baxter in Richard B.Lilliched.,*Humanitarian Intervention and the United Nations* (University Press of Virginia, Charlottesville, 1973),p.53

[99]Humanitarian intervention should be understood to encompass... non-forcible methods, namely intervention undertaken without military force to alleviate mass human suffering within sovereign borders." David J. Scheffer, "Towards a Modern Doctrine of Humanitarian Inter-vention," 23University of Toledo Law Review(1992), 266

[100]R.Baxter in Richard B.Lilliched.,*Humanitarian Intervention and the United Nations* (University Press of Virginia, Charlottesville, 1973),p.53

[101]Global Politics

[102]See Article 55 and 56 of the Charter

çok meşru belge ve genel yoruma açıktır. Ayrıca, ululslarası nitelikler taşıyan kavramların tanımında sorumluluğu BM ye devletleri üstlenmektedir.

İnsan hakları direkt olarak tanımlanamaz, bunun sebebi insanlığa hizmet ediyor olmasıdır. Ancak, ulusal insan hakları sistemleri kadar insan hakları savunucuları da bu kavramın tanımında oldukça etkili olmuşlardır.

Profesör Jack Donelly' ye göre, insan haklarını, bütün insanların sadece ve sadece insan oldukları için sahip oldukları haklar olarak tanımlar. Modern devletlerin yaratmış olduğu bazı tehditlerden bireyleri korumak için gerekli olan politik ve sosyal birer güvencedirler.[103] Ayrıca, bu hakların meşru ve uluslararası çapta yerleşmiş olan kaygılar olduklarını öne sürer.[104]

Uluslararası İnsan Hakları Hukuku bir çok uluslarası anlaşma ve ilanlardan meydana getirilmiştir. Bunlar Evrensel İnsan Hakları Bildirgeleridir.[105] 1996 Uluslararası Covenant ve buna ait bazı prokoller: Sivil ve Politik Haklar üzerine Uluslararası bir Covenant ve Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Haklar üzerine Uluslalarası bir Covenant.[106]

Insan haklari nedir? İnsan hakları; tüm insanların hiçbir ayrım gözetmeksizin yalnızca insan oluşlarından dolayı eşit, özgür ve onurlu yaşama hakkına sahip olmasıdır.[107] Herkes, cinsiyet, ırk, renk,din, dil, yaş, tabiiyet, düşünce farkı, ulusal veya toplumsal köken, zenginlik gibi fark olmaksızın kanun karşısında eşittir.[108]

Buna göre, R2P' de savunulduğuna gibi, insani müdahale bilinci sarsan sistematik insan hakları istimasları söz konusu olduğunda, bu istismaslar sadece ev sahibi ülkenin insanları ve devletinin değil, uluslararsı toplumun bir sorunu haline gelmesinden dolayı

[103]Donnelly, Jack: International Human Rights 1998 pg 202

[104]Ibid pg 109

[105]Adopted by the United Nations General Assembly on 10 December 1848

[106]Hereinafter referred to as ICCPR & ICESCR respectively.

[107]Phillip Alston and Euan Macdonald, Human Rights, intervention and the Use of Force (ed) 2008 pg 39

[108]Frederick J Petersen The facade of Humanitarian Intervention for Human Rights in a Community of Sovereign Nations 15 Ariz. J. Int'l & Comp. L 871 pg 6

gözden geçirilmektedir.[109] Bu sebeple, temel insan hakları, devletin herhangi başka bir müdahale gerektirmeyen iç karışılığından önce gelmelidir.

Ancak, kapsamı ne kadar belirsiz olursa olsun, insani müdahale, uluslararası hukuktan ayrı değil, nefsi müdafa kullarını da içine alarak uluslararası hukukun varolan kuralları ile birlikte düşünülür.[110] Keohane' ye göre, müdahale, insan haklarını ihlal eden zulümlerden dolayı Vestafalya egemenliğinin sarsılması sebebiyle daha önceden bağımsız olan bir devletin politikalarına dışardan bir yetkinin müdahil olduğu bir durum yaratır, bu yolla da insan haklarının korunması ilkesine zemin hazırlar.[111]

Bu rağmen, müdahale yapıcı da olabilir, yıkıcı da. Bu durum, müdahale sırasında ve sonrasında, olayların bağlamına göre değişir. Devletlerin, insan haklarının toplu bir şekilde ihlal edildiği bir yerde müdahalede bulunması için[112] göz önünde bulundurulan sebepler, müdahale edilip edilmemeye karar verilmesinde her zaman çok önemli faktörler olagelmiştir.[113] Güçlü devletlerin, çıkarlarına ters düşen bir durumda insani müdahaleye karşı durup, veto etme gibi bir girişmde bulunabilecekleri için, zaman zaman Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin de adaleti sağlamak adına yetersiz bir mekanizma olduğu da bir gerçektir.[114]

Sonuç olarak, Ululsararsı İnsan Hakları Hukuku ve İnsani Hukukun da ötesine geçen insani müdahale, tüm dünyada insan haklarını kabul ettirmenin yollarını aramaktadır, ancak uluslrarası hukukun bu iki kolu da, çoğunlukla örtüşüp birbirine üstünlük sağlama çabalarına rağmen, birbirinden ayrıdır.

---

[109]Abiew, Francis Kofi: supra pg 82

[110]Jose E Alvarez The schizophrenias of Right to Protect in Phillip Alston and Euan Macdonald, Human Rights, Intervention and the Use of Force (ed.) 2008 pg 39

[111]Robert O. Keohane: Political authority after intervention: graduations in sovereignty in Holzgrefe J.L and Robert O Keohane: "Humanitarian Intervention Ethical, Legal and Political Dilemmas" (ed.) 2003 pg 296

[112]See Article 3 to the four Geneva Conventions 1949.

[113]Frederick J. Petersen: Supra pg 6

[114]As quoted in Coady C.A.J: The Ethics of Armed Humanitarian Intervention 2002 pg 26.

4.2 İnsani müdahale karşısında uluslararası teamül hukuku

Uluslararası Adalet Mahkemesi Tüzüğü, uluslararası teamuüleri uluslararası hukukun bir kaynağı olarak görmektedir.[115] Teamül hukukunun gün yüzüne çıkması için, iki unsur gereklidir, devlet uygulaması ve devletlerin eylemlerinin hukuki olduğu kanaati.[116] Teamül hukuku bu unsurlardan meydana gelmiştir. Kindiki, bir uygulamanın hukuki olarak görülmesi için, '' sürekliliğinin ve umumiyetinin kanıtlanması gereklidir'' ilkesini tartışmaktadır.[117] Uygulamanın teamül olarak nitelendirilmesi için genel kabul görmesi şarttır.[118] İnsani müdahale uygulanan durumlar dikkate alındığında, insani müdahalenin genel kabul kazandığını doğrulanması tartışmaya açık kalmıştır. Ancak, BM Anlaşmasına dair bir inceleme, insani sebeplerle güce başvurulması, BM Anlaşması'nın, güç kullanımı yasaklayan2. Madde 4. Paragrafının ihlal edildiğini gösterir ve sözde insani müdahale ilkesinin yasal bir hak olarak teamül hukukunda henüz sudur edilmediğine işaret eder. Bu durum, mahkemenin, ''tartışmanın insan haklarının korunmasından kaynaklandığını... Birleşik Devletler'in yargılamayı yürütmek için yasal hakkı olmadığını ve hiçbir durumda yasal bir strateji ile bağdaştırılamayacağını ... kolektif nefsi müdafaya dayandığını'' ileri sürdüğü Nikaragua ICJ davasında alınan resmi kararla desteklenmiştir. Aslında, bu tasdikleme, güce başvurulmasının insan haklarının korunmasını temin etmek için uygun bir yol olmadığını iddia ettiğinde,insani müdahale hakkının varlığına ters düşmektedir.[119]

İnsani mücadele için hukuki dayanak

Birleşmiş milletler güvenlik konseyi uluslar arası barışı sağlamak ve sürdürmekle yükümlüdür. [120] Bu yüzden konsey alınan kararları uygulama yetkisine sahiptir. Bölüm

---

[115]Article 38 (1) (b) thereof

[116]D'Amato, A., *The Concept of Custom in International Law* (Cornell University Press: Ithaca, New York, 1971) at 88.

[117]As quoted in Brownlie, lan: Principles of Public International Law Oxford 1998 at 4

[118]As stated in Chapter One, the Research adopts collective action as against unilateral intervention without United Nations Security Council authorization

[119]I.C.J.Reports 1986, p. 14; General List No. 70 available at: http://www.refworld.org/docid/4023a44d2.html [accessed 16 April 2016]

[120]Artıcle 24 of the UN Charter

1de'de belirtildiği gibi Birleşmiş Milletler sözleşmesi uyarınca madde 2.4 için 2 istisna vardır.[121] Belirli devlet gruplarına veya bölgesel aranjmanlara güvenlik konseyi tarafından konsey kendi adına yazılı kararları yerine getirme yetkisi verilebilir. Bu husus altında icra tedbirleri Birleşmiş Milletlere üye devletlerin mevcut kuvvetlerine bağlıdır.

Ancak, eğer güvenlik konseyi çatışan devletlerde alınan kararları uygulayamıyorsa üye devlet(ler) ve/veya bölgesel kuruluşlar çatışan devletlerde barışı ve istikrarı sağlama görevini üstlenir.[122] Güvenlik konseyi müdahelede bulunulmasına müsaade etmediği zaman tek taraflı insani müdahele gerçekleşir.[123] Westwood'un dediğine göre,bıçak kemiğe dayandığı zaman; bazen fikir birliğini beklemek tehlike altına giren diğer değerleri korumayı başarısızlıkla sonuçlandırır.[124]

Bazı hukukçular Birleşmiş Milletler Sözleşmesindeki madde 1,55 ve 56 ya dayanarak tek taraflı insan müdahelenin uygulanması lehine karar kılmışlardır.[125]

4.3 İnsani müdahalenin amaçları

İnsani müdahalenin savunulmasının ana nedenlerinden bazıları, soykırımın ve devlet aktörlerinin kendi vatandaşlarına karşı toplu katliam yapmasının engellenmesidir. Çeşitli kaynaklardan toplanılan bilgilere göre İnsani Müdahalenin nazariyatları hakkında, ortak hedeflerin, insan haklarının sistematik ihlalinin durdurulması olduğu sonucuna varılmıştır. AntonioCassese[126] bu konu hakkında şöyle demiştir;

---

[121]Gray Christine D.: International law and the Use of Force (Oxford University Press) 3rd Edition 2000 pg 31. See also Article 51 of the Charter and the Advisory Opinion of the International Court of Justice on the Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons: 8 July 1996.

[122]See Article 43 and 45 of the Charter

[123]Anthea Roberts, Pg 180

[124]Wedgewood: "Unilateral Action In the United Nations System" (2000) 11 European Journal of International law 349.

[125]Abiew, Francis Kofi: The Evolution of the Doctrine and Practice of Humanitarian Intervention 1999 pg 101

[126]Steiner, Henry J and Philip Alston: *International Human Rights in Context Law Politics and Morals text and materials* 2000 pg 661.

''Güç kullanımının insan hakları gerekliliklerine uygun ve orantılı olması gerektiği aşikardır. Cinayet ve vahşetler ne kadar ciddiyse, askeri müdahale de o kadar şiddetli ve gecikmesiz olmalıdır.''

İnsani müdahale, büyük çapta insan hakları ihlalinin azaltılması için üstlenilmiştir. IdiAmin'in Uganda Hükumetinde 1971'den 1975'e kadar olan rejimi sırasında, kendi vatandaşlarına karşı yaygın ve kapsamlı bir şekilde insan haklarını ihlal etmiştir[127] ve tecavüz, idam, işkence gibi rejim tarafından işlenmiş suçlar ortaya çıktıktan sonra Uluslararası Af Örgütü, rejimi çok kötü olarak karakterize etmiştir.[128] 1979'da Tanzanya Uganda'daki bu duruma insancıl sebeplerle[129] müdahale etmiştir fakat bazı hukukçular tarafından aslında Tanzanya'nın müdahalesinin bazı diğer art niyetler sebebiyle olduğu tartışılmaktadır.[130]

Benzer şekilde, Hindistan, Doğu Bengal'e büyük çapta insan haklarının ihlalini azaltmak için müdahale etmiştir. Bu Pakistan ordusunun Doğu Bengal topraklarına girip, büyük bir yıkıma sebep olup, çılgınca katliam yapıp, terör estirip ve minimum bir milyon insanın yaşamına son vermesinden sonra olmuştur.[131] Hindistan'ın bu müdahalesi, şüphesiz ki bu katliama geniş çapta son vermiştir. Hindistan Batı Pakistan'a olan bu müdahalesini, insan hakları ihlalini öne sürerek gerçekleştirmiştir.[132]Hindistan'ın Birleşmiş Milletler'deki temsilcisi, Pakistan'a olan bu müdahalelerini savunurken şu sözleri sarfetmiştir; *''we have… absolutely nothing but thepurest of motives and the purest of intentions: to rescue the people of East Bengal from what they*

---

[127]Thomas M. Franck, *Of Gnats and Camels: Is there a Double Standard at the United Nations*? , 78 Am. J. Int'l L.811, 825 (1984).

[128]Amnesty International, Human Rights in Uganda, Report, June 1978, Doc. AFR 59/05/78.

[129]Fernando R. Teson, Humanitarian Intervention: An Inquiry into Law and Morality 164 (1988).

[130]Ved P. Nanda, *Tragedies in Northern Iraq, Liberia, Yugoslavia, and Haiti-Revisiting the Validity of HumanitarianIntervention under International Law*-Part I. 20 Denv. J. Int'l L. 305, 320 (1992).

[131]Byron F. Burmester, *On Humanitarian Intervention: The New World Order and Wars to Preserve Human Rights,1994 Utah L. Rev. 269 (1994)*.

[132]Douglas Eisner, *Humanitarian Intervention in the Post-Cold War Era*, 11 B. U. Int'l L. J. 195, 202 (1993).

are suffering.''[133] Bu konuda da yine bazı hukukçular tarafından, Hindistan'ın Doğu Bengal'e olan müdahalesinde bazı art niyetler olduğu tartışılmaktadır.[134]

Sonuç olarak, bu bölüm, araştırmanın temelini oluşturan kavramlara bir ışık tutmuştur. Ayrıca, insani müdahale hususunda, dünyada olup bitenlerden bahsederek de bunu yapmaktadır. Dünya bir pazar yeridir; böyle olunca da, cebri müdahale, uluslararsı hukukun hiçbir zaman durağan olmadığını hatırlatarak değişmeye devam ediyor; uluslararası yasal nizam yasalar geliştirmeye devam ediyor. Bu sebeple, henüz herhangi bir anlaşmanın ya da Sözleşmenin çerçevesinde yer almamamsına rağmen, insani müdahale kavaramının güç kullanımını yöneten yasaların biralt kümesi olarak geliştiğini ve nefsi müdafanın ve Güvenlik Konseyi otoritesinin yanıbaşında kurumsal bir yere sahip olduğundan bahsetmekte fayda var. Yine bu sebeple, meşruluğunun çelişkili olduğu tartışılmalıdır.

5. İnsan Hakları Kavramının Tanımlanması

Daha önce de belirtildiği gibi, insani müdahalenin asıl amaçlarından biri; temel insan haklarını korumaktır. Bu yüzden insan haklarının ne olduğunu kısaca açıklamak gerekir.

İnsan haklarını "her insanın doğuştan sahip olduğuna inanılan ve dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez nitelikte oldukları kabul edilen haklar"dır şeklinde tanımlayabiliriz.[135]Yaşama, düşünme, düşündüğünü ifade etme, can ve malını koruma gibi hakları bu genel kavram içine sokabiliriz. Günümüzde, insan hakları kavramı, hukuki, siyasi ve felsefi tartışmaların merkezinde yer almakta; devletlerin iç ve dış politikalarının meşruiyetinin sorgulanmasında kullanılmaktadır. Artık evrensel insan hakları ile uyumlu olmayan siyasal ve hukuki rejimlerin, meşruluk sıfatını kazanmaları mümkün görünmemektedir. Bununla birlikte insan hakları kavramının tanımı, içeriği, kapsamı ve düşünsel temelleri üzerindeki tartışmalar sona ermemiştir. İnsan hakları, "kişinin sırf insan olması hasebiyle sahip olduğu haklar" olarak tanımlanmakta, ancak bu tanım "hak" ve "insan" kelimelerine verilen anlamlara göre değişime

[133]ibid

[134]İbid

[135]Hilpold, a.g.e, s. 445.

uğramaktadır.[136] İnsan haklarının kaynağı ve temellendirilmesi konusunda ise, tarihsel süreçte çoğunlukla "doğal haklar" görüşü dayanak olmuştur.[137] Bu görüşe göre; insanın doğuştan sahip olduğu haklar vardır ve bunlar mutlak, devredilemez ve vazgeçilemez niteliktedir. Bu haklar devletten ve toplumdan önce var olup zaman ve mekândan bağımsızdır; bütün insanlar bu haklara sahiptir. Hakların devlet tarafından verilmediği, devlet kurulmadan önce de var olduğu görüşüyle, baskıcı rejimlere karşı özgürlüklerin güvence altına alınmasında önemli adımlar atılmıştır.İnsan hakları kavramı daha önce ortaya çıkmakla beraber kavramın asıl gelişmesi İkinci Dünya Savaşı'yla birlikte olmuştur. Savaş devam ederken, demokrasi cephesini oluşturan devletler, savaş sonu ana hedeflerinin insan hak ve özgürlüklerinin sağlanması olarak belirlediler. O yıllarda insan haklarının uluslararası bir koruma düzenine kavuşturulmasının savaşların önlenebilmesinde ve yapılacak olan barışın uzun süreli olmasında etkili olacağı görüşü (özellikle İngiltere ve ABD'de) yaygınlaştı.[138] Bu fikir akımları, BM Antlaşması'nda kendisine yer buldu. Antlaşma, dünya barışı için insan haklarının global bir biçimde sağlanmasının önemini belirtti. Böylece, bir yandan insan hakları ve temel özgürlükler uluslararası hukuk alanına çıkarılmış, diğer yandan da bu haklara evrensel bir değer tanınmış oldu.[139]

5.1 Insan hakları evrensel bıldırgesı ve dıger ınsan hakları belgeleri

Davida gore insan hakları yeni değildir.[140] Tarih, insanlarin insan haklari hakkinda yuzlerce yildir dusunukuklerini goztermektedir. Insan haklarinin kokleri, pek cok dinde ve felsefede bulunabilir. Dunya uzerendeki toplumlarin inandiklari seyler arasinda buyuk farkliliklar vardi- halen var. Bazi kulturlerde temel birim gruptur-klan, kabile veya cemaat gibi-.

---

[136]Selçuklu, Enver Erdem, İnsan haklarını anlamak, http://www.dusuncegundem.com Haziran, 2007, 25

[137]Knudsen, TonnyBrems, 'HumanitarianInterventionRevisited: Post-ColdWarResponsestoClassicalProblems', The United Nations: Peaceand Force (der. Michael Dug), London, Frank Cass Pres, 1997, s.153.

[138]Kapani, Münci, İnsan Haklarının Uluslararası Boyutları, 3 Baskı, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1996, s. 20–21.

[139]Aynı yer. s. 21

[140]David McQuoid Mason, Human Rights for all, Pg 4

Soz konusu kulturel farkliliklara ragmen bazi temel degerler konusunda genel bir anlasma var gibidir. Bu degeler arasinda, insan yasamina ve onuruna saygi yer alir. Bütün toplumlar, uyelerinin guc ve siddet kullanimini sinirlandirmistir. Hepsinde toplumunun kurallarını ilhal edenlere yaptırım uygulanır. Pek çok toplumda, farklı olanlara veya farklı fikirlere sahip olanlara hoşgörü göstermek değerlidir. Yine pek çoğunda, (genelde sözleşmelere uygun davranmak olarak bilinen) ahde vefanın önemi takdir edilir.[141]

Farklı ülkelerden gelen, farklı geçmişlere sahip insanlaradn oluşan bir grupta, en önemli insan haklarının hangileri olduğu konusunda bir anlaşmaya varmak bazen zordur. 1948 de Birleşmiş Milletler deki (BM) farklı siyasal sistemlerin ve coğrafyaların temsilcisi olan 14 üye, İnsan Hakları Evrensel Bildirge sini (İHEB) hazırlamak üzere bir araya geldiğinde olan buydu. Bu grup, İnsan Hakları Komisyonu olarak anılır ve hazırladıkları Bildirge,1948 de BM Genel Kurulu nda kabul edimiştir.[142]

Evrensel Bidirge(İHEB) İkinci Dünya Savaşı sırasında yaşanan vahşete karşı bir tür protestoydu. Dünya Nazilerin soykırım politikalarının sonuçlarının neler olabileceğini gördü.Soykırım, insanların yaptıkları birşey için değil, yanlızca kim oldukları dolayısıyla planlı bir şekilde ölürülmesidir. 1939 ile 1945 arasında 6 milyon Musevi, yanlızca Musevi oldukları için öldürüldü. Dünya halkları ve ulusları, bu tür bir insan hakları ihlalinin yaşanmaması umuduyla İHEB i hazırladılar.[143]

İHEB, tüm insanlığın ortak umutlarını ve taleplerini içerir. İHEB yanlızca belli bir iktisadi gelişmişlik düzeyine ulaşmış ülkelerin halklarının beklentilerini kayıt altına almaz. Aynı zamanda baskı, yoksulluk ve yetersiz eğitim altında halen ezilmekte olan yüz milyonlarca insanın yaşadığı ülkelerin halklarının haklarını da gösterir.[144]

İHEB, butun halklar ve uluslar için ortak bir başari standardı olma niyetini taşir. Herkesin sahip olduğu medeni,siyasal,iktisadi,sosyal ve kültürel haklara ve temel özgürlüklere ilişkin 30 madde içerir.Böylece,dünya .çapında bireylerin,toplulukların ve

[141]David Mason, Pg 5

[142]David Mason, Pg 5

[143]David Mason, Pg 6

[144]David Mason, Pg 10

ülkelerin insan haklarına ne derecede saygı gösterdiklerine ilişkin bir ölçüt olma işlevi görür.O dönemde BM nin 56 üyesis vardı.Bunların 48 i bildirge lehine oy kullanırken,hiç bir üye bildirgeye karşı çıkmadı.Yanlızca 8 ülke (Belarus,Çekoslovakya,Polonya,Suui Arabistan,Güney Afrika,Ukrayna,SSCB ve Yugoslovakya) çekimser kaldı.İHEB ,bir uluslar arası sözleşme, ülkeler arası bir hukuksal anlaşma ve yasal olarak bağlayıcı bir metin değildir.Aksine bir bildirge,bir niyet ve ilke beyanıdır.BM sözleşmesi altında üye ülkeler,tek başlarına veya hep birlikte,insan haklarına evrensel olarak saygı duyulup uyulmasını sağlayacak önlemleri alma sözü vermektedir.Dolayısıyla BM'ye üye ülkeler,İHEB'e uymalıdır(şu anda 193 ülke).[145]

İHEB ,şu anlamda da önemlidir :

a) Hem bir davranış standardı hem dedevletlerin insan haklarına uymalarına yönelik çağrılara temel teşkil eder.

b) Çok sayıda evrensel ve bölgesel ahit veya andlaşma, yani bariyer,gruplar veya ülkeler arası bağlayıcılığı olan anlaşma veya sözleşme,aracılığıyla hukuksallaşmıştır.

c) Yazdığı günden beri pek çok ülkenin veya uluslar arası kuruluşun anayasalarını,hukuki düzenlemelerini ve yargı kararlarını etkilemiştir.

İHEB'i kuvvetlendirmek amacıyla BM Genel Kurulu andlaşma olarak anılan iki ilave belgeyi de kabul etmiştir.Bunlar Uluslararası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi ile Uluslararası İktisadi,Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'dir. İHEB kadar iyi bilmiyorlarsa da, bu sözleşmeler bildirgeden bile daha önemli sayılabilir. Zira bunları imzalayarak taraf olan ülkeler, bunlara uymayı taahhüt eder. İHEB'i imzalayan ülkelerin hemen hemen yarısıda bu sözleşmeleri de imalamıştır.

Dünya üzerinde üç bölgede bulunan ülkeler kendi insan hakları koruma sözleşmelirini hazırlarken İHEB'i model olarak almışlardır.Bunlar : İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi (1953) , Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi(1979) ve Afrika İnsan ve Halkların Hakları Sözleşmesi'dir (1986). Her bir bölgede ayrıca insan haklarını koumayı

[145]David Mason, Pg 12

hedefleyen bölgesel aktörler bulunur. Bunlar ise : Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi , İnter Amerikan İnsan Hakları Komisyonu ve Afrika İnsan Halkların Hakları Komisyonu'dur.Bugüne kadar davaların görülmesi ve üyelerinin insan hakları standartlarına uyması konusunda en etkilisi Avrupa Mahkemesi olmuştur.

5.2 İnsan haklarını ve ödevleri sınıflandırma yöntemleri

Hakları sınıflandırmanın farklı yolları vardır.Bunlardan ilki, hakları hukuksal,ahlaki ve insane hakları şeklinde sınıflandırmaktır.[146]

5.2.1 Hukuksal haklar:

Yasalarda yer alan ve bir ülkenin mahkemelerinde ileri sürülebilecek olan haklardır.Hepsi olmasada hukuksal hakların pek çoğu yazılıdır.Yazılı bir haklar beyannamesinin olmadığı ülkelerde, yazısız kurallar insanların hukuksuz saldırılara ve kötü muameleye maruz kalmasını engeller.Bazen hukuksal haklar ülkede yaşayan çok sayıda insane tarafından ahlaki bulunmaz.Bu özellikte yasalar insanların cinsiyet,ırk,renk,dil veya din gerekçesiyle ayrımcılığa mağruz kalmalarına izin verdiğinde ortaya çıkar. Bu kişiler bu tür yasaları ahlaka aykırı bulabilir. İnsanlar nelerin hukuksal haklar olması gerektiği konusunda genellikle fikir ayrılığına düşerler ve yasa koyucular, mahkemeler bu farklı görüşler hakkında düşünmeli ve ne yapacaklarına karar vermelidir. Pek çok kişi, insan haklarının bir ülke hukuku içerisinde haklar beyannamesi olarak Kabul edilmedikçe anlamsız olduğunu ve gerçekten uygulanamayacağını ileri sürer.[147]

5.2.2 Ahlaki haklar:

Bu haklar, genel adalet ve hakkaniyet ilkelerine dayanır. Genelde ama her zaman değil, dinsel inanışlara dayanırlar. Bir ahlaki hak, hukuksal bir hak olabilir de olmayabilir de. Hukuksal bir hak olmayan ahlaki bir hak mahkemede ileri sürülmeyebilir.Bir anne cocuğuna ‘’yalan söyledin ve seni cezalandırma hakkım var’’ dediğinde, iddiasını ülkedeki hukuka dayandırmıyordur.Aslında, insanların daima doğruyu söylemesi

[146]David Mason, Pg 12

[147]David Mason, Pg 13

gerektiği şeklindeki düşünceye veya ahlaki hakka dayanıyordur. İnsanlar bazen ahlaki hakların hangileri olduğu konusunda fiikir ayrılığı yaşarlar. Örneğin bazıları alkol kullanmanın ahlak dışı olduğuna inanırken bazıları için bu doğru değil.[148]

Belli bir yaşın üzerindekiler alkol kullanma konusunda hukuksal bir hakka sahipseler de ,bazı kişiler bunların ahlaki bir hakkı olmadığını düşünebilir.Hatta bazı kişiler,hukuksal bir hakları bulunmasa dahi bir şey yapma konusunda ahkali bir hakları olduğunu düşünebilirler.Örneğin sivil haklar kampanyaları esnasında beyaz olmayan ırklardan gelen insanlar, beyazlar için ''ayrılmış'' yüzme havuzlarına girmeye karar verebilirler. Bu bazen ''sivil itaatsizlik'' kişinin ahlaki olmadığını düşündüğü yasayı bilinçli olarak ihlal etmesi olarak adlandırılır. Bu davranış,genelde insan haklarını ihlal ettiklerini düşündükleri yasalar karşısında destek sağlayabilmek amacıyla insane hakları aktivistleri tarafından gerçekleştirilir.[149]

5.2.3 İnsan haklari

Bunlar evrensel ahlaki haklardır. Bunlara doğal haklar da denir insanlar yanlızca insane oldukları için bu haklara sahiptirler. Kazanılmaları, satın alınmaları veya miras kalmaları gerekmez. İnsanlar bu hakları cinsiyetlerinden, ırklarından, renklerinden, dillerinden, ulusal kökenlerinden, yaşlarından, sınıflarından, dinsel veya siyasal inançlarından bağımsız olarak sahiptir.[150]

Pek çok, Kisi insanların, ülkelerinki yasalar o hakları tanımasa veya korumasa dahi insan haklarına sahip olduklarını savunur. Örneğin ABD'de ve diğer bazı ülkelerde bir zamanlar kölelik hukuksal bir durumdu. Ne var ki köleler devlet onların haklarını Kabul

[148]David Mason, Pg 14

[149]David Mason, Pg 14

[150]David Mason, Pg 14

edip korumasa dahi insan haklarına sahiptir. İnsan haklarının konusu bakımından , hangi insan haklarının en önemli olduğu hangilerinin daha az önemli olduğu konusunda insanlar her zaman aynı fikirde değildir. Hatta zaman zaman bir hakkın insan hakkı olup olmadığı hakkında bile anlaşamayabilirler.Yaşam hakkı diğerleri arasında en temel insan haklarındandır çünkü olmaksızın, diğer bütün haklar anlamsız kalır. Fakat yaşam hakkı konusunda dahi, bir katilin devlet tarafından öldürülmeme hakkı olup olmayacağı veya devletin kişileri öldürmek suretiyle cezalandırmak (ölüm cezası) gibi bir hakkının olup olmadığı konusunda fikir ayrılığı vardır.[151]

5.3 Sınıflandırma-İnsan hakları üç kategorisi

5.3.1 Medeni ve siyasal haklar

Birinci Kuşak Haklar (First generation rights): Bu kategorilerden Birinci Kuşak Haklar olarak tarif edilen hakların oluşum dinamiklerini 17. ve 18. yüzyıl sosyal felsefesinde buluruz. Özellikle, Fransız (1789) devrimi, bu hakların oluşumunda belirleyici olmuştur. Bu haklara göre bireyin devlet karşısında dokunulmaz "özel alanı" vardır. Devlet bu alanı güvence altına alır: yaşama hakkı, düşünce özgürlüğü, ibadet özgürlüğü, konut dokunulmazlığı, mülkiyet hakkı, eşitlik hakkı, seçme-seçilme hakkı gibi haklar bu kategoride gösterilir.[152]

Aynı şekilde Prof.David McQuoid Mason'un cümleleriyle bunlar zaman zaman, özgürlük odaklı veya ''birinci kuşak'' olarak adlandırılan haklardır.İnsanlara düşünme bilgiye erişme özgürce hareket etme ve davranma ile topluluklarının veya toplumlarının siyasal yaşamına özgürce katılama olanağı verirler.İnsanların oy kullanma hakkı bir örnek olarak verilebilir.[153]

---

[151]David Mason, Pg 14

[152]Gemalmaz Mehmet Semih, Ulusalüstü İnsan Haklarının Genel Teorisine Giriş, Beta Yayınları, İstanbul, 1993, s. 283.

[153]David Mason, Pg 14

5.3.2 Sosyal ve İktisadı Haklar (Second generation rights or social and cultural rights)

İkinci Kuşak Haklar, 19. yüzyılda başlayan, devletlerin daha çok sosyal sorumluluklarına gönderme yapan haklarıdır. Bu haklar devletin vatandaşa hizmet sunma görevleriyle ilintilidir: sosyal güvenlik hakkı, eğitim hakkı, sağlık, kültür, çalışma hakkı gibi haklar ikinci kuşak haklar kısmına dâhil edilir.[154]

Bu hakları Prof.David McQuoid Mason şu cümlelerle ifade etmiştir: Bunlar zaman zaman ‘’güvence odaklı’’ veya ‘’ikinci kuşak’’ olarak adlandırılan haklardır. İnsanlara gıda, konut veya sağlık hizmeti gibi temel şeylerin yaşamlarından çıkartılması konusnuda koruma sağlarlar. Bununlar ilgili olarak, bu hakkın devlete gıda, konut veya sağlık hizmeti verme yükümlülüğü getirip getirmediği, böyle bir yükümlülük olsa dahi devletin bunu yapıp yapamayacağı konusundada farklı görüşler vardır.[155]

5.3.3 Çevre, kültür ve gelişme hakları (3rd Generation Rights)

Üçüncü Kuşak Haklar olarak tanımlandırılan haklar ise dayanışma ve katılım kavramlarında anlam bulur. Bu kuşak haklar kategorisinde aktivist bir yönelim vardır: bu grup içerisinde çevre, barış, gelişme, katılım, seçilme, kültürel mirası koruma haklarını sayabiliriz. Kuşkusuz bu hakların bir bütün olarak anlam bulması demokratik bir devlet yapılanması içinde mümkündür. Hukukun üstünlüğüne dayalı demokratik devlet yapısı insan haklarının gelişimi için de yaşamsal bir öneme sahiptir.[156]

Aynı şekilde Prof.David McQuoid Mason’un cümleleriyle bunlar ‘’üçüncü kuşak ‘’haklar olarak anılır. Bu haklar insanların temiz,kirlilikten uzak ve tahrip edilmemiş bir çevrede yaşamalarını ifade eder. Ayrıca insan gruplarının kültürel,siyasal ve iktisadi gelişme haklarının da tanır.[157]

---

[154]Knudsen, a.g.e, s. 154.

[155]David, Mason, Pg 16

[156]Knudsen, Pg 157.

[157]David, Mason Pg 17

İnsan hakları pozitif ya da negatif olabilir. Örneğin pozitif olarak adil yargılanma hakkı ve negatif olarak da işkenceye maruz kalmama hakkı.[158]

İHB'deki fikirlerin, devletlerin insan haklarını korumasını gerekli kılan hukuka dâhil edilmesini çalışan insanlar zorlu bir sorunla karşı karşıyadır. Genellikle, hangi tür hakların en önemli sayılması gerektiği konusunda görüş ayrılığı yaşarlar. Demokratik ve gelişmiş ülkelerden insanlar genellikle birinci kuşak veya özgürkük odaklı olarak anılan haklara vurgu yaparlar. Bunlar din ve ifade özgürlüğü gibi kişileri devlet müdahalesinden koruyan medeni ve siyasal haklardır. Buna karşın daha sosyalist yönelimli ülkelerden (genellikle gelişmekte olan ülkeler) insanlar , ''ikinci kuşak'' veya güvenlik odaklı hakların öneminin altını çizerler. Bunlar kişilerin temel ihtiyaçlarıdan mahrur bıralıkmaya karşı koruyan sosyal ve iktisadi haklardır. Son zamanlarda ''üçüncü kuşak'' veya çevre odaklı hakların ciddiye alınması gerektiğini ileri süren çok sayıda görüş ortaya çıkmıştır. Bu kategori grup ve hakların kültürel siyasal ve iktisadi haklarını içerir. Ayrıca insanların sağlıklı ve güvenli bir ortamda yaşama haklarını da içerir.[159]

İnsan hakları ile ilgili bir başka mesele, hak sahibi kişilein ödevleri de olup olmayacağıdır. Yani, eğer bir kişinin bir insan hakkı söz konusu ise, diğerlerinin bu hakka saygı gösterme ödevi var mıdır? Normal olarak bu sorunun yanıtı evettir. Dolayısıyla eğer Alaattin Can'ın dininin gereklerini yerine getirme hakkı varsa hiç kimsenin ona müdahale ederek veya dilediği gibi ibadet etmesini engelleyerek bu hakkı ihlal etme hakkı yoktur.

Diğer durumlarda genel olarak toplum veya devlet hakları uygulayarak bunlara saygı göstermek zorunluluğuna sahiptir. Örneğin Umran'ın eğitim hakkı varsa her bir çocuğun eğitim gördüğünü takip etmek kimin ödevidir ? Ailenin mi, toplumun mu, ulusun mu yoksa belki de üçünün birlikte mi ? Ayrıca bu ödevin yerine getirildiğine nasıl karar verilir ? Bireylerin aile , toplum ve ulusa karşı ödev ve sorumluluklarından söz eden tek insan hakları belgesi Afrikan İnsan ve Halkların Hakları Sözleşmesi'dir.

---

[158]Human Rights (J. R. Pennock and J. W. Chapman, New York: New York University Press, 1981) at 19-21.

[159]David Mason pg 17

5.4. Insan Haklarının Uluslararası Düzeyde Korunması

Uluslararası hukukta insan haklarının korunmasına ilişkin kuralların iki temel maksadı olduğu söylenebilir.[160] Bunlardan ilki, devletlerin insan haklarına ilişkin uygulamalarının tespit edilmesidir. Bir başka ifade ile devletlerin insan hakalarını kendi egemenliği altındaki ki kişilere sağlayıp sağlamadığını ya da ne oranda sağladığını ortaya koymaktır.[161]

Ikinci maksat ise, devletlerin insan haklarını kendi eğemenliği altindaki kişilere ya da kurumlara sağlamasına yönelik zorlayıcı bir etki yapmaktadır. Bu ikinci maksat çerçevesinde, öngörü tedbirlerle devletler insan hakları kurallarına uygun davranma yönünde caydırcı bir etki oluştulmaktadir. Burada, uluslararasi hukukun insan haklarına ilişkin hem devlet uygulamarını tespite hem de devletlerin uyum yönünde zorlanmasına yönelik önlemlerin neler olduğu ele alınacaktır.[162]

Uluslararası hukukun insan haklarını uluslararası düzeyde korumaya yönelik tedbirleri iki grupta ele alınmalıdır. Bunlardan ilki, uluslararası yapılageliş hukukundan kaynaklanan koruma tedbirleridir. Ikincisi ise, yukarıda ele aldığımız uluslararası insan hakaları sözleşmelerinin her birinin öngördüğü ve ilgili sözleşmede yer alan hakların korunmasını sağlayacak tedbirlerdir.[163]

Genelde, devletler insan haklarını korumakla sorumludur. İnsan hakları ihlalinin bazı ölçütleri vardır. Bütün ülkeler politik, ekonomik veya benzeri askeri müdahale içermeyen yaptırımları, insan haklarının ihlal edildiği durumlarda kullanabilirler. Askeri müdahale, BM Güvenlik Konseyi tarafindan alınan karar doğrultusunda gerekli ölçütler içerisinde kullanılabilir.[164]

---

[160]ACER, Yücel; KAYA, İbrahim, Uluslararası Hukuk, İngilizce Özetli Ders Kitabı, Legal Yayıncılık, 2011. Pg 243

[161]Acer Yucel, P.244

[162]Acer Yucel, P. 244

[163]ACER, Yücel; KAYA, İbrahim, Uluslararası Hukuk, İngilizce Özetli Ders Kitabı, Legal Yayıncılık, 2011. Pg 268

[164]ACER, Yücel; KAYA, İbrahim, Uluslararası Hukuk, İngilizce Özetli Ders Kitabı, Legal Yayıncılık, 2011. Pg 262

5.4.1. Uluslararası Insan Hakları Sözleşmelerindeki Koruma Sistemleri

Uluslararası insan hakları sözleşmeleri, herhangi bir bağlayıcı uluslararası sözleşme gibi devletlerin uymakla yükümlü oldukları sözleşmelerdir. Bundan dolayı, bu bağlamda Birleşmiş Milletler'de, Avrupa'da ve Afrika'da çeşitli insan haklarının korunmasının tekrar değerlendirilmesi önem kazanmaktadır

5.4.2.1. B.M'da Insan Haklarına Uyumun Sağlanması

BM Antlaşması'nın 1. maddesinin 3. fikrasına göre ve aynı şekilde 55. maddeye ve 56. Maddeye göre insan haklarına saygının geliştirilmesi ve sağlanmasını temel bir amaç olarak belirtildiği görülmektedir. 1. madde 3. fikraya istanaden sözleşme bunların yanı sıra; *"Ekonomik, sosyal, kültürel ve insancıl nitelikteki uluslararası sorunları çözmede ve ırk, cinsiyet, dil ya da din ayrımı gözetmeksizin herkesin insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygının geliştirilip güçlendirilmesinde uluslararası işbirliğini sağlamak ve ulusların giriştikleri eylemlerin uyumlaştığı bir odak olmak."* noktasında uzlaşmıştır.

Birleşmiş Milletler ırk, cinsiyet, dil ya da din ayrımı gözetmeksizin herkesin insan haklarına ve temel özgürlükerline bütün dünyada etkin bir biçimde saygı gösterilmesini, kesin bir şekilde belirtmektedir.[165]Üyeler, 55. maddede belirtilen amaçlara ulaşmak için, gerek birlikte gerekse ayrı ayrı, örgütle işbirliği içinde hareket etmeyi yükümlenirler.[166]

İnsan haklarının korunması uluslararası barış ve güvenlik değerlerinin gelişmesi için çok değerlidir, bundan dolayı BM Güvenlik Konseyi, ihlallerin uluslararası barış ve güvenliği tehdit eder nitelikte olup olmadığını ölçümlendiren tek merci olarak sorumluluğu üstlenmiştir. Anlaşma'nın VII. Bölümü'nde durum açıklıkla belirtilmiştir.

BM Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nin koruma sistemine bakıldığında, Sözleşme'nin 40. maddesine göre, Sözleşme'ye taraf devletler her 5 yılda bir insan hakları uygulamalarına ilişkin olarak rapor vermek zorundadırlar. Sözleşme'nin zorunlu koruma mekanizması bu iken, 41. maddede opsiyonel bir koruma sistemi de öngörülmektedir. Buna göre, devletler birbirlerinin insan haklarına ilişkin şikâyette bulunabilmektedir.[167]

---

[165]Article 55 (1)(c)
[166]Article 56
[167]Madde 41

Buna göre dokuz uluslararası insan hakları sözleşmesi mevcuttur. Bunlar;

Her türlü ırk ayrımcılığının tasfiyesine ilişkin uluslararası sözleşme (ICERD)

Uluslararası medeni ve siyasi haklar sözleşmesi (ICCPR)

Ekonomik, sosyal ve kültürel haklara ilişkin uluslararası sözleşme (ICESCR)

Kadınlara karşı her türlü ayrımcılığın önlenmesi sözleşmesi (CEDAW)

Işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele ve cezanın önlenmesi sözleşmesi (CAT)

çocuk hakları sözleşmesi (CRC)

Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme (ICMW)

Zorla Kaybolmaya Kişilerin Korunması için Uluslararası Sözleşme (CPED)

Engelli hakları sözleşmesi (CRPD)

Yukarıda sözü edilen her bir anlaşmanın, devlet bünyesinde partiler aracılığıyla yönetilebilmesi için, uzmanların yer aldığı komiteler oluşturulmuştur. İşkence karşıtı Anlaşma'ya dair Seçmeli Protokol bir uzman komitesi tarafından yönetilirken, bu anlaşmaların bazıları, belirli sorunlarla yüzleşeceğinden sadece seçmeli protokol tarafından yürütülmektedir. [168]

5.4.1.2 Avrupa'da Insan Haklarına Uyumun Sağlanması

Profesör Yücel' e göre, Avrupa Sistemi en etkin sistem olarak görülebilir. Daha çok Avrupa İnsan Hakları Anlaşması olarak da bilinen İnsan Hakları' nın Korunması ve Temel Özgürlük Anlaşması, 4 Kasım 1950' de Roma' da kabul edilip imzalanmıştır, 1953' te yürürlüğe girmiştir. İnsan Hakları Uluslararası Beyannamesi' nde belirtilen hakların yürürlüğe girmesini sağlayan ve ilzam eden ilk anlaşmaydı. [169]

[168]http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CoreInstruments.aspx

[169]ACER, Yücel; KAYA, İbrahim, Uluslararası Hukuk, İngilizce Özetli Ders Kitabı, Legal Yayıncılık, 2011. Pg 263

İlk olarak, bu sistemde, taraf devletlerin sözleşmedeki diğer devletlerin sözleşmeye uyacağını temin etmekle sorumlu olduğunu denetlemesi için 3 kurum görevlendirilmiştir: Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Avrupa İnsan Hakları Komisyonu. 1998' deki 11 numaralalı Protokol'un yürürlüğe koyulmasıyla, İHAK ve AİHM, Sözleşme' de öngörülen sivil ve politik hakların ihlal edildiğini öne sürerek bireysel ve Devlet uygulamalarının gerçekleştirilebileceği bir davaya katıldı.

Üye devletler, devlet bünyesinde yaşayan bütün vatandaşlarının Sözleşme'de tanımlanan sivil ve politik haklarının korunması ve güvence altına alınmasını tasdik etmişlerdir.

Sözleşme tarafından güvence altına alınan haklar ve özgürlükler, yaşama hakkı, özel mahremiyet ve aile hayatı, ifade özgürlüğü, düşünce özgürlüğü, din ve vicdan özgürlüğü ve mal güvenliği, ayrıca adil yargılanma hakkını içermektedir.

Sözleşme, özellikle, insanlık dışı davranış ya da ceza ve işkenceyi, köleliği ve cebri çalıştırmayı, keyfi ve haksız tutuklamayı, hak ve özgürlükler konusunda ayrımcılığı yasaklamıştır. [170]

5.4.1.3 Afrika,da Insan Haklarına Uyumun Sağlanması

Afrika Insan Hakları Şartı'nın koruma mekanizması, Afrika Ülkeleri Birliği Devlet ya da Hükümet Başkanları Konferansı'nca atanan 7 üyeden oluşan Komisyon tarafından işletilmektedir..[171] Afrika Birliği, Afrika Devletinin oluşturduğu bir birliktir. 9 Temmuz 2002'de kurulan Birlik, 1963 yılında kurulan ''Afrika Birliği Teşkilatı'nın halefidir.[172]

Afrika Şartı, Afrika kıtasında evrensel insan haklarının tanınması ve uygulanması amacıyla imzalanmıştır. Şart, ABÖ bünyesinde imzalandığı için sözleşmeye taraf olan devletler de yine bu organizasyonun üyesi olan Afrika ülkeleridir. ABÖ'nün bugün toplam 53 üyesi bulunmaktadır. Afrika Şartını ilk etapta 21 Ekim 1986 tarihinde 26

[170]http://www.echr.coe.int/pages/home.aspx?p=basictexts#n1368444860421_pointer

[171]ACER, Yücel; KAYA, İbrahim, Uluslararası Hukuk, İngilizce Özetli Ders Kitabı, Legal Yayıncılık, 2011. Pg 264

[172]Aslan Gündüz

devlet onaylamıştı. 1 Ocak 1987 tarihi itibariyle sözleşmeyi imzalayan devletlerin sayısı 31'e çıkmıştı. 15 Temmuz 2009 itibariyle ise toplam 53 Afrikalı devletin bu sözleşmeye taraf olduğu görülmektedir.

Şart'ta öngörülen hak ve yükümlülüklerin güvence altına alınması, Afrika'da insan ve halkların haklarının geliştirilmesi amacıyla ABÖ bünyesinde, 1987 yılında 11 kişilik Afrika İnsan ve Halklar Hakları Komisyonu kurulmuştur. Komisyon'un üyeleri Banjul'da (Gambia) toplanmaktadır.

2001 yılında ABÖ yerini Afrika Birliği'ne bırakmıştır. 2008 yılında ise, bir Afrika İnsan ve Halklar Hakları Mahkemesi'nin kurulması kararlaştırılmıştır.[173]

[173] Acer Yucel, Pg 264

Dördüncü Bölüm

Örnek olay İncelemesi: Ruanda Soykırımı

1. Ruanda Soykırımı'na Zemin Hazırlayan Gerçekler

İnsanlık krizlerine bir çözüm olarak insani müdahaleye ihtiyaç olup olmadığı sorususunun cevaplanmasında, müdahalelerin gerçekleşmiş olduğu ülkeler üzerinde bir inceleme yapıp, bunun sonuçlarını kavrabilmek adına sentezlerde bulunmak ciddi önem arz edecektir. Aynı şekilde neticelere olası bakış açılarıyla yaklaşmak ve stratejisini anlamak için köklü bir değerlendirme de yerinde olcaktır. Bu sebeple, Ruanda'da gerçekleşen müdahaleler bu çalışmanın amacı olarak düşünülebilir. Çalışmanın bu bölümünde Ruanda'nın seçilme sebebi ise bölgedeki çelişkilerin yapısı ve orada alınan önemlerdir. Konu itibarıyla düşünüldüğünde, burada, Ruanda' nın uğramış olduğu zulümler ''bilinci sarsma'' evresini su götürmez bir biçimde geçtiği ve buna bağlı olarak dönem şartları altında ya BM'nin ya da Uluslararsı toplumun veya ikisinin birden temel insan haklarını koruma istihkakı çerçevesinde askeri müdahalede bulunmuş olması gerektiği ileri sürülecektir.

Ruanda soykırımı, ülkedeki iki etnik grup olan Hutu ve Tutsi grupları arasındaki gerginlik ve çatışmalarla geçen yılların bir sonucudur. Aradaki gerginlik Ruanda nüfusunun 19. YY sonlarında Twa grupları (%1), işçi sınıfı Hutular (%85) ve iktidar Tutsiler (%14) olarak üç ayrı bölgeye ayrıldığında baş gösterdi.[174]Çatışmalar Tutsi ve Hutular arasındaydı. I. Dünya Savaşı sonrasında 1918'de Ruanda Milletler Cemiyeti tarafından Belçika'nın mandası olarak tanınmış ve 1959'da Belçika'nın desteği ile Hutular Tutsi iktidarını alaşağı etmişti.[175]Ruanda 1962'de bağımsızlığını kazandı ve 1973'te ılımlı (baskıcı olmayan) Hutu Hükumeti devrildi, bunun sonucunda syönetimi altında soykırımın gerçekleştiği daha radikal bir Hutu (Tutsi karşıtı) devleti iktidarı ele aldı.[176]

Etnik gerekçeli şiddet eylemleri bağımsızlığın yıllarında da devam etti. 1973' te askeri bir grup ılımlı bir Hutu olan General Juvenal Habyarimana'yı başa getirdi.yirmi yıl boyunca Ruanda'nın tek lideri olan Habyarimana Gelişim için Ulusal Devrim Hareketi

[174]Robinson, "The Tragedy of Rwanda," 53.

[175]Robinson

[176]Robinson

adı altında yeni bir parti kurarak 1978'de tasdik edilen yeni bir anayasa altında başkan seçildi, 1983 ve 1988'de tek aday olarak seçilmeye devametti.1990'da çoğunluğu Ruandalı Tutsi sürgünlerinden oluşan Ruanda Vatanperver Cephesi (RPF) Uganda'dan Ruanda'ya saldırdı.[177] Ardından gelen savaş, küçümsenen Tutsi sürgünlerine karşı olarak ''öfkeli ve dışalayıcı'' Hutu birliği kasten tahfir edildi. Bu savaş haline son veren ateşkes 1992'de hükumet ve RPF'i müzakerelere sürükledi. Ağustos 1993'de Habyarimana RPF'yi bünyesinde barındıran intikal bir devlet modeli talep ederek Arusha Barış Anlaşması'nı imzaladı.[178]

Arusha Anlaşmaları,isyancı Ruanda Vatanperver Cephesi ve genel seçimlerin gerçekleşmesi düşüncesiyle Nisan 1992'den beri geçici bir hükumet meydana getiren diğer beş siyasal partiyi bünyesinde tutan Geniş Tabanlı Geçici Hükumet kurdu (BBTG).[179] Bu anlaşmalar, barışın sağlanması adına gerekli görülen diğer husuları da kapsamaktaydı; hukuk kaidesi, savaş durumu ve iktidar paylaşımı anlaşmalarından yolaçıkarak mültecilerin geri iadesi ve hükumet ve isyan ordularının birleşmesi.[180] ''Başkent Kigali'nin güvenliğinin sağlanması ve ateşkesin denetlenmesi için''2500 asker gönderen Ruanda Birleşmiş Milletler Yardım Fonu'nun oluşturulması da aynı zamanda bu müzakerelerin bir sonucudur.[181] Ancak bu iktidar paylaşım anlaşması, bu durumu önlemek için hemen harekete geçecek olan Hutu müfritlerini oldukça öfkelendirmişti.

2. Ruanda Soykırımı (Ne oldu?)

6 Nisan 1994'te Habyarimana ve Burundi'nin başkanı Cyprien Ntaryamire' nın da içinde bulunduğu uçak Kigali üzerinde düşürüldü, sağ kalan olmadı.(halen kesin failleri bulunamadı, bazı kesimler Hutu müfritlerini, bazıları da RPF liderlerini suçladı.) Uçak düşürüldükten sonraki bir saat içerisinde, Ruanda silahlı kuvvetleri ve Interahamwe (birlikte saldıranlar), Impuzamugambi (Aynı amaca hizmet edenler) olarak bilinen Hutu milis kuvvetleriyle birlikte Başkanlık Muhafizlığı yolları kapatıp barikatlar kurarak

[177]Leitenberg, "Rwanda, 1994: International incompetence produces genocide, '' 6.

[178]Leitenberg, "Rwanda, 1994: International incompetence produces genocide, '' 8.

[179]The Agreement found in http://www.incore.ulst.ac.uk/services/cds/agreements/pdf/rwan1.pdf

[180]Article to follow

[181]Holly Burkhalter, "Preventable Genocide, para. 14.22.

fütursuzca ılımlı Hutuları ve Tutsileri katletmeye başladılar. Soykırımın ilk kurbanları arasında 7 Nisan'da öldürülen ılımlı Hutu Cumhurbaşkanı Agathe Uwilingiyimana ve on kişiden oluşan Belçikalı korumaları da vardı. Bu durum, 9 Nisan'da yüksek askeri şuradan Hutu müfrit liderlerinin muvakkat bir devlet oluşturdukları bir siyasi boşluk yarattı. Ruanda Askeri Kuvvetleri de devam eden soykırımın kilit oyuncuları arasındaydı. Askerler barikatları ve anayollardaki kontrol noktalarını yöneterek özellikle kentsel bölgelerde olmak üzere soykırıma dahil oldular. Aynı zamanda orda da ülkenin diğer bölgelerinde büyük çapta katliam yapmaktaydı. Baştanbaşa bütün ülkede ardı arkası kesilmeyen cinayetler işleniyordu. İlk olarak, birlikler el bombaları, göz yaşartıcı gazlar ve Tutsi evlerine ve halka açık sığınaklara makinalı tüfeklerle saldırdılar.akabinde Interahamwe adlı grup, yerel milis ve sivil savunma kuvvetleri ile birlikte, palalar ve diğer silahları kullanarak geriye kalanları öldürmek için harekete geçtiler. En sonunda da, milis kuvvetler ve diğer birlikler, hayatta kalanların izini sürmek için gruplar halinde araştırmaya devam ettiler.[182]

İlk 24 saat içierisinde Tutsi ruhbanlarının, rahip ve rahibelerinin kıyımdan muaf olmayacağı ve hiçbir kilisenin ibadethane sayılmayacağı belli oldu. Tam tersine, bu alanlar özellikle katliam alanları haline geldi. Çok sayıda kilise adeta mezarlığa dönüşmüştü. 7 Nisan'daki ilk kıyım Kigali'deki Centre Christus'ta meydana geldi. Buradaki olacakların alametiymişçesine kurbanlar rahipler, ilahiyat öğrencileri, ziyaretçiler ve çalışanlardı, Katolik ruhbanların dörtte biri katliamda kurban edilmişlerdi.[183] Misyonelerden birinin aktardığına göre ''Cehennemde hiç şetan kalmamış, hepsi Ruanda'da.''[184] Bu dindar Hristiyanları katleden şeytanların aynı şekilde dindar Hristiyanlar olduğu soykırımın olağanüstü fenomenlerinden biriydi.[185]

Ruanda'daki toplu katliamlar Kigali'den hızla ülkenin diğer bölgelerine yayıldı, takip eden 3 ay içerisinde 800.000-1 000 000 insan katledilmişti. Bu süre boyunca, yetkililer ve devlet destekli radyo istasyonları, Ruanda sicilllerine komşularını öldürmeleri için

[182]Rwanda The Preventable Genocide: Chapter 16

[183]African Rights, Death, Despair, 867; Sibomana, 123.

[184]Hugh McCullum, The Angels Have Left Us: The Rwanda Tragedy and the Churches (Geneva: World Council of Churches, 1995),

[185]Rwanda The Preventable Genocide: Chapter 14.65

çağrıda bulundu. Katiller dikkatlice aranje edildi planlarının bir parçası olarak özellikle Tutsi kadınlarını hedef alıyorlardı. Tecavüz ve işkenceye uğradılar, sakat bırakılıp öldürüldüler. Nihayetinde onlar soykırım planının merkezindeydiler: Geleceğin RPF üyeleri olacak yeni kuşakları dünyaya getiremesinler diye kökleri kazınmalıydı, Tutsi çocukları ve bebekleri de asi yetişkinler olmadan yok edilmelilerdi. 1959-1963 katliamlarında kadınların ve çocukların hayatta kalmasına izin veren atalarının yaptıkları hataları yapmayacakları, katliam faillerinin inançlarının bir parçasıydı. Soykırım failleri RPF' nin sürgün evlatarının işgalini doğrudan bu hatanın bir sonucu olarak görüyorlardı. Tak bir falso dahi olmayacağı konusunda kararlılardı.[186]

Soykırımdan mucizevi bir biçimde sağ çıkan Alice ' in ifadesinde şunları dile getirdi:

''soykırım başladığında Ruanda'nın Güneybatısında'ydım. Oraya daha yeni taşınmıştım ve pek kimseyi tanımıyordum.Tutsilerin öldürülmeye başlandığı 11 Nisan' a kadar bölge gayet huzurluydu.Interahamwe grupları öldürecek Tutsi arıyorardı. Tutsi diye etiketlerikleri herkesi bir yere topladılar, sonra kadın ve erkekleri ayırdılar. Yüzlerce interahamwe ellerinde palalar, silahlar ve sopalarla etrafımızı çevirdi. Ellerindeki palalarla bütün erkekleri kesip biçtiler. Günden güne daha çok insan getiriliyordu. İnterahamwenin elebaşı öldürülecekleri, tecavüz edilecek kadın ve kızları seçerdi. Kaç kere tecavüze uğrayıp tekrar oğlumun yanına getirilip bağlandığımı hatırlamıyorum. Kaç kere her gün toplu tecavüz ve zulmün yerine oğlumla birlikte öldürülmeyi dilediğimi de hatırlamıyorum. Çocukların yüzlerindeki acı ve korkuyu asla unutmayacağım. Onları kurtaracak kimse yoktu. Son nefeslerine kadar çığlıklar atıp ağladılar. Çok acılı ölümlerdi. Öldürülenler şanslıydı. Binlerce insanın öldürüldüğüne şahit oldum. 60 gün boyunca her gün tecavüze uğrayarak bu işkenceden sağ çıktım. Fakat HIV virüsünden kaçamadım. Testler HIV positif çıktım. Daha yeni yeni büyüyen oğlum bilmiyor. Herşey düzelecekmiş gibi davranıyorum. Ben öldüğümde ona bakacak akrabalarım var. Şuanda bir bankada çalışıyorum ve tedavimi ödeyecek kadar para kazanıyorum. Ama benim durumumda olup, tedaviyikarşılayamayan ve ölmeyi bekleyen birçok kadın var. Katillerinse hala aileleri var. Anne babaları, çocukları ve gidecek evleri var. Tedavileri ödeniyor. Hayatta kalanlarınsa hiçbir şeyi yok. Bizim anne

[186]Rwanda The Preventable Genocide: Chapter 16

babamız, çocuklarımız, gidecek evimiz yok. Adalet bu değil, hayatta kalanlar için çare yok.'' [187]

Bu süre zarfında, RPF yeniden savaşmaya başladı ve iç savaşın yanısıra iç savaş da hiddetlendi. Temmuz başlarına kadar RPF kuvvetleri Kigali dahil bütün ülkede kontrolü ele aldı. Bunun üzerine 2 milyondan fazla insan neredeyse bütün Hutular Ruanda'dan kaçarak Kongo'daki (sonradan Zaire) mülteci kamplarına, daha sonra da diğer komşu ülkelere kaçtılar.

Kazandıkları zaferden sonra, RPF Hutu olan Başkan Pasteur Bizimungu ve savunma bakanı ve başkan yardımcısı Tutsi Paul Kagame olmaz üzere Arusha'dakine benzer bir koalisyon devleti kurdu. Soykırım'ın planlanmasında kilit rol ynamış olan Habyarima' nın NRMD partisi suçlu ilan edildi ve 2003'te kabul edilen yeni anayasa da etnik grup farklılıklarını ortadan kaldırdı. Anayasının önsözünde özetle belirtilmiştir ki,

''Biz, Ruanda vatandaşları, mevkilerine layık olmayan liderler ve diğer failler tarafından planlanıp denetlenen, Ruanda'nın bir milyondan fazla evladını yok eden Tutsi soykırımının ardından, soykırım ideolojisi ve beyanıyla, etnik, bölgesel ve her türlü bölücükle savaşmaya karar verdik, ve yine demokratik kuruluşları, bizim tarafımızdan özgürce seçilmiş liderleri devreye sokarak diktatörlük karşısında durmaya kararlıyız, burada referandum ile bu Anayasayı Ruanda Cumhuriyeti'nin yüce Yasası olarak kabul ediyoruz.''[188]

Bu yeni Anayasa' yı da Ruanda'nın başkan ve ilk meclis seçimleri olarak on yıllık bir dönem olan Kagame seçimleri takip etmiştir.

3. Soykırım Süreceinde Dünya'dan Yankılar:

Daha önce de bahsedildiği üzere, Uluslararası Komite' nin önlemeyi başaramadığı soykırımı bütün dünyanın geri çekilip uzaktan izlemesiyle, yaklaşık olarak bin ılımlı Hutu ile birlikte bir milyon Tutsi katledildi. Samaritian kıssasından bir incil bir benzetmeyle aktarmak gerekirse '' yardıma muhtaç olanları görmezden

[187] http://www.un.org/en/preventgenocide/rwanda/education/survivortestimonies.shtml

[188] Ruanda anayasasi giris

geldik.''[189]Aşağıda bahsedileceği üzere eğer uluslararası komite insani müdahalede bulunmuş olsaydı Ruanda Soykırım'ının önüne geçilebilirdi.

3.1. Birleşmiş Milletler

Arusha Anlaşmaları'nın şartları altında, anlaşmayı gözetim altında tutmak üzere Birleşik Devletler' den barış gücü sağlanması istendi. Krizden hemen önce 2500 birlikten oluşturulan Ruanda Birleşmiş Milletler Yardım Fonu güclerinin ateşkesi denetim altında tutması, Kigali şehrinin güvenliğini sağlaması, Habyarimana hükumetinin RPF' nin temsilcileri ve iç muhalefet üyeleri ile gücünü paylaşabileceği geçici bir devletin kurulmasına ilişkin diğer husularla ilgilenmesi gerekmekteydi.[190] Ruanda Birleşmiş Milletler Yardım Fonu, Güvenlik Konseyi 872. Yasa Tasarısı tarafından 5 Ekim 1993'te kuruldu.Şubat 1994'te politikanın önde gelen iki isminin suikast edilmesinin ardından Kigali'de cinayetler ve işkenceler bir hafta boyunca devam etti. Başkentin güvenliğini sarsmasına rağmen, yetkilerini neredeyse hiçbir şekilde yerine getirmeyen UNAMIR bu zulme net bir karşılık vermedi. Şubay ve Mart ayı bıyunca gerginlikler arttıkça Birleşik Devletler' in yetklileri ve diplomatik çevre, devlet bünyesindeki muhafazakarların Arusha Anlaşmalırını ters yüz etmeye eğilimli olduğunu gösteren son derece endişelendirici gelişmelerin varkına farkına vardılar. Ruanda'daki uluslararası toplumunun, insan hakları savunucuları ve politik liderlerin de içinde bulunduğu bazı sorumlu topluluklarca, Habyarimana rejimine karşı çıkanların ortadan kaldırılması için mücadele hazırlıkları yapıldığına dair defalarca uyarıldığına hiç şüphe yoktur.[191]Nefret dolu radya yayınlarından, silahların dağıtılıp[192] milislerin eğitildiğinden haberdarlardı. Dehşetin boyutunu kavramaktan aciz bir biçimde, bu felati önlemek için

---

[189]Luke 10:31

[190]United Nations Assistance Mission In Rwanda, established by Security Council's Resolution 872 of 5 October 1993

[191]Speaking on Radio -France Internationale, quoted in BBC On March 15 1994, Jacques-Roger BoohBooh said: "The peace process is at a standstill. The spectre of a new war is persisting (...)",Summary of World Broadcasts, AL/ 1948 A/3.

[192]The major arms supplies to the Rwandese government have been well documented as explained in the Human Rights Watch Arms Project: "Arming Rwanda: The arms trade and Human Rights abuses in the Rwandan War" New York, January 1994. Ironically, it is suspected that a French supplied ground-to-air missile brought down the Presidential plane on April 6. The French air crew died in the crash.

hiçbir şey yapmadı.UNAMIR uçak skandalından sonra bile kararlı bir biçimde harekete geçmeyi başaramadı. Görünüşe bakılırsa yetki koşulları ve birlikler için sağlanması gereken askeri teçhizatın yeterli olmaması da karşılık verilmesine engel teşkil etmişti.Cumhurbaşkanı Agathe Uwilingiyamana can havliyle BM yerleşkesine sığındığında, UNAMIR 10 kişilik bir Belçikalı askeri grup sevketti. Askerler, 3 BM askerinin ciddi biçimde yaralandığı bölgede, silahlı ve cani bir kalabılığı karşılarında buldular. Talimat bekleyen diğer askerelere ise silahları indirip bu kalabalıkla uzlaşmaya varmaları söylenmişti,[193] ancak katledilmekten kaçamadılar. Belçika hükumeti birliklerini geri çekti ve ardından da bazıları emirleri beklemeyen Bangladeş birlikleri de bölgeyi terk ettiler. Güvenlik Konseyi ise 21 Nisan'da UNAMIR kuvvetlerinin kaderine karar vermek üzere toplandılar. Tarihlerden net bir şekilde anlaşılabiliyor olsa da, Güvenlik Konseyi, Soykırımın devam ettiğini kabul edip bunu önlemek adına bir girişimde bulunmaktan çok daha ziyade, kalan birlikleri geri çekip, bölgede sadece 270 kadar askerden oluşan asgari bir birlik bırakma üzerine oylama yaptılar.UNAMIR' in tenkisini ibraz edenler, aynı zamanda yeterli teçhizata sahip olmadıkları sebebiyle, birlikleri, tehdit arz eden bölgeden kaldırmanın gerekli olduğunu ileri sürmekteydiler. Ancak, müfritlerin en başta gelen hedeflerinden biri olan ve daha sonra Kigali'de havan topu saldırısında öldürülen cumhurbaşkanını savunmak üzereyken öldürülen 10 Belçikalı asker haricinde, zulüm dolu haftalarda BM'ye ait başka hiçbir asker öldürülmemişti. Soykırımın ilk günününden itibaren BM birliklerinin hiçbir muhalif parti tarafından hedef alındığına dair hiçbir kanıt yoktur.[194]

Kısa süre sonra Güvenlik Konseyi' nin zulmün ilk haftalrında durumla alakalı özellikle Genel Sekreter Özel Temsilcisi Jacques-Roger Booh Booh' dan bazı net olmayan bildiriler aldığı su yüzüne çıktı.Washington Post tarafından nitelenen ''bulanık, analiz edilmiş özetler (...), karşılıklı ve karışık cinayetler''[195] bu sözler basında, en ufak hesaplamalarla organize edilip gerçekleştirilen soykırımı aktarmakta tamamen

[193]The Herald Tribune, 19 April 1994.

[194]US Navy Captain, Gordon Peterson, spokesman for US European Command headquarters inStuttgart told Reuters on April 9: "We have had no reports of specific threats against (UNAMIRtroops)". That same day, French armed forces chief of staff, Admiral Jacques Laxande, said that"although UNAMIR contingency was not under direct threat, the situation could change (...)" ReutersApril 9.

[195]The Washington Post, 8 May 1994.

yetersizdi. gittikçe büyüyen felaketin ve özellikle 29 Nisan'da mültecilerin toplu kaçışının ilan edilmesinin karşısında, Çek Cumhuriyeti, Yeni Zelanda, İspanya ve Arjantin' den delegeler,diğer üye milletleri, daha fazla birliğin genişletilmiş bir yetkiyle Ruanda'ya geri gönderilmesi konusunda zorladıklarından dolayı önem taşımaktadırlar.16 Mayıs 1994'te, Güvenlik Konseyi, bölgeyi terk etmek zorunda kalanları, mültecileri ve sivilleri korumak amacıyla görevi yerine getirmek gerektiğinde güç kullanmalarına izin veren Bölüm 7' e dayanarak 5500 kişilik bir birliği görevlendirdi.[196]Bu birlik UNAMIR II idi.

Aynı dönemlerde eski Yugoslavya' da meydana gelen zulümlerde olduğu gibi, Uluslararası toplum Ruanda Soykırımı sürecinde kenarda kalmayı tercih etti. AUN Güvenlik Konseyi' nin 1994 Nisan ayında yaptığı oylama sonucunda BM barış birliklerinin çoğunun geri çekilmesine karar verilmişti. Soykırım raporları açığa çıktıkça,Güvelik Konseyi, Mayıs ortasında 5000 üzerinde kişiden oluşan daha sağlam bir birlik gönderme kararı aldı.Fakat bu birlik bölgeye ulaşana kadar, soykırım çoktan sonlanmıştı.

BM onaylı başka bir Fransız müdahalesinde, Fransız birlikler temmuz sonlarına doğru Zaire'den Ruanda'ya girdi. RPF 'in ani ilerlemesi karşısında, onbinlerce Tutsi'nin hayatını kurtararak, Ruanda'nın gübeybatısında kurulan ''insani bölge''ye müdahale etmelerini önlediler, fakat bu müdahale aynı zamanda Habyarimana yönetimi süresince Fransa'nın müttefiki olan soykırım faillerinin kaçmasını da sağlamış oldu.

Ruanda soykırımı sonrasında, uluslararası toplumda öne çıkan birçok isim, dünyanın durumu karşı olan kayıtsızlığına ve zulümleri önlemek için hiçbir şey yapılmamasına hayıflanmıştı ve Genel Sekreter Boutros Boutros-Ghali' nin PBS haberlerinin ''Cephe Hattı'' programında söylediği gibi ''Ruanda yenilgisi Yugoslavya'nınkinden 10 kat daha büyüktür. Çünkü Yugoslavya'yla uluslararsı toplum alakadar olmuştu,oraya dahil de olmuştu.'' Bu pasif tutumu gidermek için daha sonra girişimlerde bulunuldu. RPF zaferinden sonra, UNAMIR operasyonu güç desteği için harakete geçmişti; keza birlik, tarihteki en büyük insani yardım girişimi olarak Mart 1996'ya kadar da Ruanda'da kalmıştı.

[196]Security Council Resolution 918, 16 May 1994.

Ekim 1994'te, 1945-46 Nuremburg Davaları'ndan bu yana, ilk uluslararası ve soykırım suçu davasını gören ilk mahkeme olan, Lahey'deki Yugoslavya Uluslararası Suç Mahkemesi (ICTY)'nin bir uzantısı olarak,Tanzanya'da bulunan Ruanda Ulualararsı Suç Mahkemesi (ICTR) kuruldu. 1995'te ICTR Ruanda soykırımındaki rollerinden dolayı üst rütbeli şahısları suçlamaya başladı; süreç çok daha zor ilerledi, çünkü şüphelilerin birçoğunun yeri bilinmiyordu. Davalar, 2008'de Ruandalı 3 eski kıdemli sanığın ve ordu görevlisinin soykırımı organize etmekten hüküm giymesi dahil, bir sonraki 10-15 yıl boyunca devam etti. Tüm bunların ardından, akıllara gelen tek soru defalarca tekrarlanan, bu şartlar artında İnsani Müdahale'nin hukuka uygun olup olmadığı sorusudur.

3.2. Belçika

Belçika, Ruanda'daki kolonilerinden çekildikten sonra bile, hala ülke üzerinde sömürge gücüne ve Ruanda devleti ile derin ilişkilere sahipti. Aynı zamanda da soykırım öncesi yıllarda Ruanda'da çok önemlidiplomatik bir rol oynamaktaydı. 1990 yılındaki RPF işgalinden sonra, ülkedeki çok sayıda Belçika vatandaşını korumak üzere bazı birlikler gönderildi- sömürge döneminden sonra geriye kalan 1700 kişilik bir birlik- fakat, Belçika vatandaşlarının hiçbir tehdit altında olmadığı anlaşıır anlaşılmaz birlikler hemen geri çekilmişti. Belçika Cumhurbaşkanı Willy Martens ve Dışişleri Bakanı Mark Eyskens, iki hafta sonra, arabuluculuk girişiminde bulunmak üzere Ruanda, Uganda ve Kenya başkanları ile buluşmak için Doğu Afrika'ya geçtiler. Ancak, Ruanda iç farklılıkları bu girişimlerin sonlanmasına yol açtı ve Belçika askerleri ay sonunda geri çekildi.[197]

3.3. Fransa

Ruanda'daki en derin ve en uzun süreli politik ve askeri etkisi olan ve hatta bütün icraatlarının direkt olarak soykırım üzerinde etkisi olan Fransa' nın rolu bu bölümde incelenenecektir. Ülkede etnik katliamlar olduğunundan haberdar olmasına rağmen, geçici hükumete askeri ve politik destek vermeye devam etmiştir.[198] Ekim 1993'te RPF Uganda üzerinden Ruanda'ya saldırdığında, ''Anglo-Sakson İşgali''[199] ne karşı kendi

[197]Rwanda: The Preventable Genocide, Chapter 15.42

[198]Melvern 2000: 24; Wallis 2006: 103

[199]Prunier 1997: 101; Wallis 2006: 104

dillerini konuşan müttefiklerini destekleyerek silah ve birlik takviyesinde bulundu. ‘’Uluslararası statur ve prestiji’’ konusunda endişeli olan Fransa, Anglo –Sakson ülkeleri kendi mevkisine bir tehdit olarak görmekteydi.[200] Bu durum, Ruanda’ya hemen bir müdahalede bulunmasına yol açtı.[201] Eski bir Ruanda Hutu destekçisi olan Janvier Afrika, Ruanda’daki 1992 müdahalesini şöyle anımsar:[202]

‘’Yanımızda Interahamwe’ nin eğitilmesine yardımcı olan iki Fransız ordu görevlisi vardı. (...) Fransızlar bize insanları nasıl yakalayıp bağlayacağımızı öğretti. (...) Fransızların Iterahamwe’ ye nasıl bıçak atacaklarını ve silahları nasıl söküp toplacaklarını gösterdiğini gördük. ‘’

Soykırım başladıktan birkaç gün sonra, Fransız konsolosluğu terkedildi ve geriye sadece yetmiş kadar asker ve bir sürü paramparça edilmiş döküman kalmıştı.[203] Bu askerler, silahlar dağıtıp, milisleri eğitmeye ve hatta kontrol noktalarında kimlik kontrolleri yapıp Tutsileri tututlayarak onları Ruanda ordusuna teslim etmeye devam ediyorlardı.[204] Nisan ve Mayıs aylarında, diğer ülkelerdeki gibi Fransa’da da soykırım medyada yer almadı.[205] Bu yüzden olmalı ki Fransız vatandaşları müdahale için herhangi bir çağrıda bulunmamıştı; ancak Haziran başlarında,sesini yeteri kadar duyurabilecek Sivil Toplum Kuruluşu (NGO) ve medya baskısı ülkede kendini göstererir göstermez, resmi Fransız müdahalaesi tekrar gündeme gelmişti.[206] 1995 yılı Fransa’da seçim yapılacaktı ve bütün hükumet görevlileri ‘İnsani görünmeye istiyordu.[207] 22 Haziran’da Güvenlik Konseyi 7. Bölüm yetkisine dayanarak ‘’İnsani amaçlar için çokuluslu bir operasyon’’ gerçekleştirdi ve Fransa 9 Temmuz’da birliklerini mevzilendirmeye başladı.[208] Ancak, Fransa müdahalesinin asıl sebepleri, RPF’ in ilerlemesine engel olarak Fransızca konuşan Ruandalıları korumak ve Fransızca konuşan diğer Afrika ülkelerine mutabakat

[200]African Rights 1995: 1104.

[201]Prunier 1997: 105.

[202]Wallis 2006: 57

[203]Melvern 2000: 48; Wallis 2006: 70

[204]Melvern 2000: 49; Wallis 2006: 57-61

[205]Prunier 1997: 277

[206]Prunier 1997: 277.

[207]African Rights 1995: 1139.

[208]UNDPI 1996: 121; 308

sinyali vermekti.[209] Fransa, Ruanda üzerinde ulusal çıkar gözetirken, bu Ruandalıların hayatının kurtarılmasını sağlamıyordu. Birliklerini göndermeye istekli tek batılı ülke olarak UNAMIR' i destekleyebilirdi. Bundan daha ziyade Fransa'nın soykırımdaki rolü sadece ''dilsiz yardakçı'' olmasıydı.[210]

Yukarıda incelendiği üzere, BM Sekreterliği'nden Güvenlik Konseyi' ne aktarılan bilgiler yetersizdi. Birleşik Devletler ve Fransa soykırımdan gayet haberken, bilgi aktarımı konusunda Sekreterlik' e bağlı olan geçici üyeler Ruanda'daki cinayetler hakkında hiçbir gerçeği duymamışlardı; soykırımdan bahsetmektense, BM Sekreterliği sürekli olarak , büyük güçlerin resmi müdahalesinin ortadan kaltığı anlamına gelen, ateşkesin bozulduğunu rapor ediyorlardı.[211] Zamanın Çek Büyükelçisi'ne göre, Konsey' in %80 i barış birliklerinin geri çekileceği, %20 si ise nasıl bir ateşkese varılacağına dair sorulara tahsis edilmekte ve soykırımdan bahsetmeye zaman kalmıyordu[212] Soykırım kelimesini kullanmak Güvenlik Konseyi devletlerini Soykırım Anlaşması bünyesine göre harekete geçmeye mecbur bırakacağı için, kelimeyi dile getirmekten çok tereddüt duyuyorlardı.[213] Bu sırada Fransa, ''kendilerine bağımlı Fransızca konuşan Afrika ülkelerine' aldığı bütün kararşarı desteklemeleri için baskı uygulamaktaydı.[214] Güvenlik Konseyi' nin bu kararları Ruanda için korkunç sonuçlar doğrucaktı. Belçika barış birliklerinin ölümünden ve UNAMIR' in tamamen geri çekilmesi talebinden iki hafta sonra 21 Nisan'da, 912 Önergesi[215] lehinde bir oylama yaptı ve UNAMIR birlik gücünü %90 azaltarak 270' e düşürdü. Bir kaç hafta sonra 17 Maysı'ta[216] 918 Önergesi'nde, Konsey 7. Bölüm yetkisi ile UNAMIR II'yi kurup 5000 kişil birlik görevlendirse de, batılı ülkeler UNAMIR II, soykırım bitene kadar mevzilendirilemesin diye maddi

[209]African Rights 1995: 1105-1107

[210]Wallis 2006.

[211]Wheeler 2000: 220-1.

[212]Power 2003:361.

[213]Melvern 2000: 177

[214]Wallis 2006: 107.

[215]UNPDI 1996: 268

[216]UNDPI 1996: 282

yardımda veya techizat yardımında bulunmaktan hala geri durmaktaydı.[217] Bu durum Fransa'ya kendi misyonunu etkin kılma fırsatını vermişti.

Bağımsız Soruşturma müellifleri, ''Güvenlik Konseyi' nin ölümleri durdurmak için siyasi iradeden yoksun olduğu için sorumluluk taşıdığı ''sonucuna ulaşmaktadırlar. Bu alanda, ''Güvenlik Konseyi' nin UNAMIR' e sürekli olarak tasarruflu olması konusunda yaptığı baskı''dan dolayı UNAMIR yeterli donanıma sahip değildi.[218]İlk olarak, yeterli yetkisi yoktu. UNAMIR'i 5 Ekim 1993' te görevlendiren BM Güvenlik Konseyi 872 Önergesi, onu aynı zamanda 7. Bölüm yetkisiyle ''denetleme'', ''yardım etme'' ve ''soruşturma'' konusunda kısıtlamıştı.[219] Dallire, nefsi müdafa haricinde sade ve sadece 7 ve 10 Nisan arasında yabancı uyrukluların tahliyesinde onadan yardım talep edildiğinde güç kullanabilecekti.[220] Bazı bilginler batılı ülkelerin beyazların hayatını Afrikalıların hayatından daha üstün gördüğünü öne sürmektedirler. İkincisi, UNAMIR yeterli kaynağa sahip değildi, özellikle de Belçika barış güçleri geri çekşldikten sonra; ''UNAMIR'in, güvenli ulaşımı bir kenara bırakın, hiçbir ağır silah sistemi ve mühimmatı yok. Birlikler çok yorgundu ve ilaç ve yiyecek çok az olduğundan sağlıklı değillerdi. Sonuç ''insanlar gözlerinin önünde katledilirken çaresiz bir şekilde izlemek''zorunda kaldılar, sonuç buydu. Düşünüldüğünde, 5000 kişillik bir UNAMIR gücünün en kötü cinayetleri engelleyebileceği çok daha trajiktir.[221]

3.4. Amerika Birleşik Devletler (ABD)

Birleşik Devletler, Ruanda müdahalesizliğinin en büyük sorumlusu olmakla suçlanmaktadır. Bunun kısmi sebebi de, Soğuk Savaş bittiğinden beri ''Amerika Birleşik Devletleri' nin lider rolü olmadan hiçbir uluslararası adım atılamaz'' ilkesindir.[222] Henüz 1993'te CIA araştırmaları 500.000' e kadar kurban olabileceği ihtimali konusunda uyarıda bulunmuştu.[223] Soykırım başlamadan önce, çoğunluk güçler biliyorlardı ki ''Ruanda'da korkunç şeyler oluyor'' ve soykırımsal cinayetlerin planları

[217]Melvern 2000: 198; UNDPI 1996: 122

[218]Independent Inquiry 1999: 41

[219]UNDPI 1996:231

[220]Power 2003: 352

[221]Carnegie Corporation 1997: 68

[222]Destexhe 1995: 49).

[223]Des Forges 2000: 141; Power 2003: 339.

yapılıyor.[224]Kuperman diyor ki[225] by April 20, the US must have known about the genocide. Ancak, Somalide'ki muhafizlarının ölümünden beri, ABD, ''kendi çıkarından önce, BM gündemini tayin etmeyi bırakmaya'' karar vermişti.[226] Afrika'daki heyetten ceset torbalarıyla döndüükten sonra oy orana ilişkin endişeli olan Başkan Clinton, BM barış gücü misyonlarının ABD tarafından onaylanması için bir sizi koşulun sağlanması gerektiğine hüküm verdi.[227] Başkanlık Karar Yönergesi 25(PDD-25), 1994 Mayıs'ına karar yayımlanmamasına rağmen, Nisan 1994' te ABD' nin karar sürecinde çok etkili olmuştu.[228] Maalesef kendi ülkeleri Ruanda'daki insalar için, PDD-25 bünyesinde ABD destekli bir barış gücü operasyonu ''hakkı kazanamadı''.

Üstelik çok sıklıkla hükumetlerini politika gündemine belirli konuları işlemesi için kulis çalışmaları yapacak kadar önemli bir söz hakkına sahip olan vatandaşların, maalesef bu kez 1994' te sesleri çıkmamıştı, büyük olasılıkla Ruanda'da uluslararası basın olmamasından dolayıdır.[229] Çatışma hakkındaki raporlar ayrıca Afrika çatışmalarının batılı devletler tarafından nasıl yanlış anlaşıldığını da gösteriyor: cinayetleri olağanüstü görmek yerine, ''bu insanlar bunu arada sırada yapıyorlar'' gibi bir anlayış vardı.[230] hükumet görevlileri Ruanda soykırım cinayetlerine akılalmaz bulmayı ve hiçbir şey yapmama eylemini yerine getirmişlerdi (PBS 2004). Ahlaki zorunluluklar haricinde, hukuki gereklillikler de vardır. 1948 Soykırım Anlaşması'nda, dünyanın herhangi bir yerinde soykırım meydana gelirse, uluslararası toplum harekete geçmek zorundadır (Soykırım Anlaşması 1948). Bu ilke, ABD'da s-kelimesinden kaçınmak için akla karayı seçme''ye yol açtı.[231]

Özetle, mantıkan ABD'nin Ruanda Soykıtım'ndaki ihmali, ulusal çıkar ve iç baskı olmamasının yanı sıra, büyük oranda ''Somali hüznü''nünden dolayıdır.

---

[224]Des Forges 2000: 141; OAU 2000: 54

[225]Kuperman, 2001: 101

[226]Clinton in Melvern 2000: 78

[227]Bellamy and Williams 2010: 107-108

[228]Scheffer 2004: 129

[229]Power 2003: 375-361

[230]Power 2003: 351

[231]Power 2003: 359

3.5. Afrika Birliği Orgazinasyonu (OAU)

Nisan, Mayıs, Haziran ve Temmuz boyunca Afrika Birliği Organizasyonu (OAU), BM gibi, soykırımın adını koyamadı ve soykırım suçluları ve RPF arasında yer almayı, soykırım suçlularından biri olmayı tamamen reddetti. 7 Nisan'da katliam ''kıyım ve kandökme'' ya da ''katliam ve toplu cinayet'' olarak ihbar edildi,[232] fakat suçlamalar tamamen tarafsızdı; iki tarafin da eşit derecede suçlu olduğu kabul dilerek isimleri verilerek suçlanmadı, iki grup da uzlaşma ve ateşkes konusunda teşvik edildi. 19 Ninsa'da bir basın konferansında, OAU Genel Sekreteri, 5 Mayıs'ta Boutros-Gali'ye[233] yazdığı mektubundaki gibi aynı tutumu takındı.[234] Nihayet Haziran başlarında, Afrika Devletleri'nin liderleri soykırımı ismen kınadı, fakat OAU Zirvesi'nden sadece günler sonra, geçici hükumet Ruanda resmi temsilcisi olarak karşılandı.[235] Bu durumda denilebilir ki, OAU'nun sessizliği sarsıcı bir ahlaki bir ihmalden başka hiçbir şey teşkil edemedi.

Buna karşın, Nisan, Mayıs ve Haziran boyunca OAU'nun, üst düzey yöneticilerin ABD, Belçika, Fransa ve diğer batılı ülkelerden delegelerle görüşmeleri sırasında, BM kuvvetlerinin Ruada'da çok daha büyük ve etkili bir müdahalede bulunmasını söylemeye devam ettiğinden bahsedilmelidir, fakat hepsi boşunaydı. OAU Genel Sekreteri daha somut bir girişimde bulundu. Mayıs'ta Johannesburg'da, Nelson Mandela' nın Güney afrika'nın Başkanı olarak göreve başlama töreninden faydalanarak, hepsi de UNAMIR' den daha güçlü bir birlikle yardım eli uzatmaya hazır olan Zimbabve, Zambiya,Tanzanya, Gana, Nijerya, Namibiya ve Senegal başkanlarıyla tanıştı; Etiyopya ve Mali de öne çıkanlardı. Akabinde Genel Sekreter ABD Başkan Yardımcısı Al Gore ile görüştü ve aynı zamanda Afrikalı birlikler için lojistik destek için adeta yalvardı. Bir kez daha hiçbir yere varamadı.''insanlar bir an önce harekete geçmek istekdiklerse, bunu yaparlar'' OAU bunu çok iyi anlamasına rağmen, Afrikan

---

[232]Statement of the Central Organ of the OAU Mechanism for Conflict Prevention, Management and Resolution, Addis Ababa, April 14, 1994.

[233]Letter from the OAU Secretary-General to the Secretary-General of the UN, May 5, 1995, CAB/RWANDa/1994.

[234]Press statement of the OAU Secretary-General on the Tragic Situation in Rwanda and on the proposed peace conference in Arusha, Tanzania, April 19, 1994.

[235]Rwanda: The Preventable Genocide Chapter 15:86

birlikleri UNAMIR II ile birlikte Ekim'de bölgeye vardıklarında, savaş ve soykırım üç ay önce bitmişti.[236]

4. Dünyanın Yapmış Olması Gerekenler ve Bunların Gerekçeleri

Sıykırımdan daha kötü bir şey varsa, o da gerçekleştirilmek zorunda olmayışıdır. Katıksız ve acı bir gerçek de soykırımın kaçınılmaz olmadığıdır; 1994 6 Nisan' da olanları engellemek ve felaketler başlar başlamaz, zararı önemli ölçüde azalmak nispeten mümkün olabilirdi.[237] Bir uzmana göre, '' Bu düşünüldüğünde en kolay biçimde engellenebilinecek bir soykırımdı.''[238] Soğuk savaş sonlandığından bu yani, askeri müdahale gittikçe çelişkili bir konu halini almıştı. Sovyetler Birliği'nin dağılması da, uluslararası siyaseti belirleyen etki alanları üzerindeki Doğu-Batı iktidar kavgasını azaltmıştı. Sovyetlerin bu düşüşü aynı zamanda, Sovyet baskısı altında yavaşça gelişen etnik çelişkileri de kızıştırdı. Ancak bölgedeki süper gücün ekonomik ve sosyopolitik çöküşü, BM' nin uluslar arası arabululuculukta çok daha faal bir rol üstleneceği anlamına geliyordu. Dolayısıyla, BM' nin Bosna ve Kosova'daki müdahaleleri, devlet içi ve devletlerarası çelişkiler üzerindeki etkinliğini arttırdı ve misyonlarını genişletti. Müdahalede seçicilik manevi ve askeri gerekliliğe dayandırılarak haklı bulunur. İmkan dâhilinde insani olarak görülen müdahale desteği Balkanlar'daki çatışmalardan sonra artmıştı, fakat seçiciliğin arkasında yatan sebepler giderek daha çok sorgulanmaktadır.

Bu araştırmada, insan hakları standartları ve uluslararası çağdaş hukuk kadar, savaşın ana hatlarını çizen klasik düşüncenin de temin ettiği, insani krizlerde askeri müdahale desteği tartışılacaktır. Özellikle de 1994 Ruanda Soykırımı'ndaki askeri müdahalenin gerekçeleri ileri sürülecektir. Savaş Stratejisi ve Soykırım Kongresi, Devlet Egemenliği ve Müdahalesi Uluslararası Komisyonu'nun ''Koruma Sorumluluğu'' ilkesini uygulayarak, Ruanda'nın askeri müdahaleyi gerekçeli kılarak nasıl şartlar altında kaldığı açıklanacaktır. Bunu yaparken, Müdahale gerekçelerinin her biri için karşı tartışmalar getirilecek olsa da, bu tartışmaların Ruanda soykırımı düşünüldüğünde ne

[236]Rwanda: The Preventable Genocide, Chapter 15

[237]Rwanda: The Preventable Genocide International panel of eminent personalities. Chapter 10.1

[238]Howard Adelman, "Genocidists and Saviours in Rwanda," Books in Canada, March 1999.

kadar savunulmaz ve hükümsüz olduğu görülecek ve bu sebepler de tek tek açıklanacaktır.

4.1. Koruma Sorumluluğu (R2P)

Bu bölümde, Koruma Sorumluluğu İlkesi'nce belirlenen ölçütün sadece askeri müdahaleyi meşru kıldığı değil, aynı zamanda gerektirdiği tartışılacaktır. Ayrıca, bu durumu desteklemek için insan hakları politik teorisinden bazı yasal tartışmalara da başvurup Koruma Sorumluluğu'na karşı tartışma olarak devlet egemenliği savunması ibraz edilecektir. Son olarak da insan haklarına ve uluslararası hukuka dayandırıldığında, egemenliğin nasıl hükümsüz bir tartışma olduğu açıklanacaktır.

Devlet egemenliği ihlalli söz konusu olduğunda, askeri müdahalenin çok tartışmalı bir konu olduğu kabul edilmektedir. Fakat, birçok durumda egemenlik, uluslararası insan hakları ihlalinin bir arada toplandığı ve denetlenmediği bir kavram haline gelmiştir.[239] İnsan haklarının büyük oranda ihlal edildiği durumlar ve devle egemenliği arasındaki karmaşaya dair, Kanada Hukümeti, insani amaçlar adına gerekli olan askeri müdahalenin gereklerini barındıran, Müdahale ve Devlet Egemenliği Uluslararası Komisyonu' na 2001' de sponsor oldu.[240]

Ruanda Soykırımı R2P 'de belirtilmiş olan müdahale birçok şartı sağlamıştı. Amerika' da Clinton yönetimi ve Dışişleri sözcüsü Alan Kuperman[241] dahil çok sayıda vatandaşın ve kurumun, soykırımın ilk haftalarındaki cinayetlerinin sayısından dünyanın haberdar olmadığı iddalarına rağmen, uluslararası basın ve NGO tam tersini kanıtlamıştı. İnsan Hakları İzleme Komitesi, Uluslararası Af Örgütü, Fransız, Belçika ve Amerika gazeteleriyle birlikte bir çok kaynak, 1990' ların başı, 1994 arasında uluslarası birçok örgüt tarafından bilinen ve belgelenen katliam, işkence ve tecavüz içerikli kitle

---

[239]Pieterse, Jan Nederveen. "Sociology of Humanitarian Intervention: Bosnia, Rwanda and Somalia Compared." *International Political Science Review*. Vol. 18. No. 1. P. 85.

[240]Evans, Gareth. "When Is It Right to Fight?" *Survival*. The International Institute for Strategic Studies. Vol. 46. No. 3. 2004. P. 69.

[241]Alan Kuperman argued that President Clinton 'could not have known that a nationwide genocide was under way' until about two weeks into the killing." Powers, Samantha. "Bystanders to Genocide: Why the United States Let the Rwandan Tragedy Happen." *The Atlantic Online*. September. 2001. P. 13.

soykırımı ve Tutsi karşıtı orkçı propagandaları rapor etmişlerdi.[242] Sözügeçen raporlar, büyük çapta yaşam kaybı, ırkçı tutum ve etnik temizleme kavramlarını gözler önüne sermiş ve netice de 'Soykırım Anlaşması'ndaki soykırım tanımlarının katliam ile birebir örtüştüğü gerçeğine dayanmıştır.[243] Örnekler, 1990 Ekim ayında tutuklanan Tutsiler' in raporlarını Belçika De Standaard, 1991 Ocak ayında 'Hutu' 2ların On Emri' adlı, Tutsi ve Hutu arasındaki ilişkileri kısıtlamayı amaçlayan ve soykırım öncesinde ülkede yayılan radikal bir propangayı Fransız gazete Le Monde, sivillerin tecavüz ve işkenceden korunmasına yönelik olan 1991 Uluslararsı Ekim Af 1991 raporları; bir çok bölgede, İnsan Hakları Gözcüsü ve BD Dışişleri Bakanlığı'nın 1990 ve 1991 yıllarındaki soykırım raporları; Afrika Gözcüsü' nün 1992 Aralık ayında Ruanda hükumet birliklerinin seri cinayetler işlediğini gösteren raporları, ve muhtemelen de en çok göze çarpan da, radikal milis organizasynlarına, büyük çaplı aşırı propagandacılara ve artmakta olan şiddete dayalı.[244] Soykırım Anlaşması'ndaki soykırım tanımını birebir sağlayan, 1993 Ağustos ayında gerçekleştirilen katliadan sorumlu olan Ruanda eylemleri sırasında tespit edilen, BM nin Yargısız, Haksız ve Hukukdışı idamlar üzerindeki özel raporudur. Bu örnekler, korkunç sonuçları ve soykırım öncesindeki raporlara dair küçük bir bölümünü oluştursalar da, devletin 1994 te'ki ilk saldırıdan önce bile Tutsileri korumakta gösterdiği başarısızlığın sonucunda insanların çektiği acının temel kanıtıdır. Daha sonra, uluslararası toplum Ruanda nüfusunun korunmasından sorumluydu, özelllikle de Koruma Sorumluluğu ilkesinde addedildiği üzere hedefteki ılımlı Hutular ve Tutsilerden sorumluydu.

Ruanda' nın politik ve sosyal durumda olan karışıklığın artması Ruanda Başkanı Habyarimana'nın uçağının düşürülmesiyle olmuştu, dahası başkanın yönetiminde bir kısmı 1990 da RPF istilasında Hutu üstünlüğünü savunan ve herkes tarafından bilinen

---

[242]*Rwanda: The Preventable Genocide (Report of the Secretary General on the Establishment of an International Panel of the Eminent Personalities to Investigate the Genocide in Rwanda and the Surrounding Events)*. Chapter 9: The Eve of the Genocide: What the World Knew. OAU. 1999.

[243]*The Preventable Genocide*. Chapter 9. The Eve of the Genocide: What the World Knew.

[244]*The Preventable Genocide*. Chapter 9. All of the "specific examples" are taken from the section highlighting violent incidents prior to the genocide that provided early warning signs of what was to come.

politik bölünmenin de etkisi artmıştı.[245] Ülke çapındaki askeri güçlerin ve politikanın sarsılması, ilk olarak Arusha Anlaşmaları'nın[246] başlatılmasını zorunlu kılan faktörler arasında olarak tahmin edilmektedir.[247] Eğer şiddet raporları dört yıl kadar öncesinde gerektirdiği kadar ciddiyetle enine boyuna ölçülüp tartılsaydı, başkanın suikastinin ardından, devletin ''durdur ve engelle'' sorumluluğunun sekteye uğramasıyla gerçekleşen seri cinayetler, R2P ilkesinde belirtildiği üzere uluslararası arabuluculukla çözümlenmiş olabilirdi.

Koruma Sorumluluğu İlkesine dayanan müdahalenin devlet egemenliği ihlali dolayısıyla bir sorun teşkil ettiği tartışılabilir. Egemen bir bölge olduğu kabul edilen toprağın uluslararası işgal edilmesi BM Anlaşması'nın, bir devletin yetki sınırları içerisinde olan meselelere müdahalede bulunulmasını yasaklayan 2. (7) Maddesiyle çelişmektedir.[248] Herhangi egemen bir ulusun yetkilerine karşı olan bir meydan okuma, bütün egemen devletlerin yetkilerini baltalamak anlamına gelir ve 'uluslararası politikanın[249] kuralcı ilkelerine' bir çelişki doğurur. R2P' de belirtildiği gibi, insan hakları ihlaline dayalı bir müdahale, egemenlik lehine olan yasal tartışmaları ihlal eder, bu durumda

'' insan hakları dış siyasetten ayrı tutulmalıdır, çünkü bir devletin kendi vatandaşları hususunda yaptıkları egemen ulus hükumetinin arketipik bir meselesidir ve diğer devletlerin yasal meselerinden biri değildir.'' [250]

Koruma Sorumluluğu İlkesi'nde belirtildiği üzere, müdahale kriterleri hususunda, egemen bir devlet bünyesindeki insan hakları bile yabancı devletler ile alakalı değildir ve müdahaleye izin vermez. Aslında, egemenlik hakklarına göre müdahasizlik devlet

---

[245]Clapham, Christopher. "Rwanda: the Perils of Peacemaking." *Journal of Peace Research*. Sage Publications. London. P. 198.

[246]the Arusha Accords were the ongoing peace process in Rwanda monitored by the UN, aimed at installing a multiparty, multiethnic government in Rwanda.

[247]Clapham, Christopher. P. 198.

[248]Evans, Gareth. P. 69

[249]Donnelly, Jack. *Universal Human Rights In Theory & Practice*. Second Edition. Cornell University Press. New York. 2003. P. 157

[250]Ibd. P. 157.

oragnlarının görevidir.[251] Egemenlik çağdaş politik kurumlarımızın yapı taşlarıdır, bu sebeple, egemenliğe meydan okumak bu kurumların meşruluğunu sorgulamayı ortaya çıkarır. Dahası, ‘’gerçekçi’’ ya da uluslararası teorinin geleneksel Hobbes hukuku ‘’devlet kurumlarını sürekli savaş tehdidinden çok da uzakta olmayan zayıf kurumlar’’ olarak görür. Bununla birlikte egemenlik, dünya toplumunda devletin yetkilerini ve kendi sınırları içinde vatandaşlarını ve sınırlarını korumak için sahip oldukları en önemli haktır.[252]Devlet egemenliğinin ve yerel otoriteye olan saygının ihlali, milletleri vatandaşlarını korumada güçsüz kılar ve yetkinliğini azaltır, bu yüzden bireylerin güvenliklerine dair de bir ihlal söz konusu olur.

Ancak,devlet egemenliğinin önceliği, insanoğlu için güvenliği ve barışı devam ettirme ve devletin egemenliği arasında bir denge kurabilmek için tekrar düzenlenmelidir.[253] Daha net biçimde aktarmak gerekirse, insan haklarının ihlal edildiği hususu üzerinde uluslararası çapta bir uzlaşma sunulması durumunda, temel inana haklarının korunmasını dikte eden uluslararası hukuk egemenliğin önem sırasında düzenlemelere gidebilir.[254] Egemenlik kayıtsız şartsız kabul edilmiş değildir ve uluslararası iltihakkın unsurlarından biridir.[255] Uluslararası Hukuk Komisyonu uluslararası hukuka karşı düşen bu tarz suçları ‘insanoğlunu korumanın, köleliği, soykırımı ve ırkçılığı yasaklamanın zorunlu önemine karşı gerçekleştirilmiş geniş çapta ciddi bir ihlal’ olarak değerlendirir,[256] yukarıda bahsedilip, BM Özel Sözcüsü’nün Yargısız, Haksız ve Hukukdışı İdamları raporunca desteklenmiş olan bu rapora dayalı olarak, 1993 Ruanda Katliamları Soykırım Anlaşması adı altında yapılan soykırım tanımını sağlamakta ve uluslararası hukuk nezdinde bir suç olmaktadır.

---

[251]Ibd. P. 243

[252]Ibd. P. 66

[253]Glazier, Rebecca. “Just Intervention in Genocide: Extending the Theoretical Applications of Just War Theory.” *War Crimes, Genocide and Crimes Against Humanity*. Vol. 3 2009. P. 28.

[254]Article 19, para. 3. (c). as quoted in Pellet, Alain. “State Sovereignty and the Protection of Fundamental Human Rights: An International Law Perspective.” *Pugwash Online: Conferences on Science and World Affairs*. Feb. 2000. http://www.pugwash.org/reports/rc/pellet.htm>

[255]Ibid

[256]Pellet, Alain. “State Sovereignty and the Protection of Fundamental Human Rights: An International Law Perspective.” *Pugwash Online: Conferences on Science and World Affairs*. Feb. 2000. para. 13. http://www.pugwash.org/reports/rc/pellet.htm. (accessed Oct. 20, 2011).

Tabiki bu suçların bazı sonuçları olmuştu, ve BM Anlaşması' nın 7. Bölümün'e dayalı olan Güvenlik Konseyi'nden alınan yetkiye göre askeri güç kullanıma,[257] ' uluslararası barışı tekrar sağlama ya da devam ettirme adına' (madde 42) izin verilmekteydi.[258]Tutsilerin, interehamwe nin yayınını yaptığı, Tutsileri yok etme eğiliminde olan Uganda, Burundi ve Kongo'ya yayılmasıyla,[259] Ruanda olaylarının uluslararası barış ve güvenliğe karşı bir tehdit olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca, Birleşik Devletler istihbaratı, 26 Nisan'da, Ruanda Savunma Bakanlığı Kabine Başkanı Albay Theonesta Bagosora gibi soykırımın elebaşlarının, Tutsi halkını[260] ortdan kaldırılmasına karşı olan tavırlarını tasfiye etmeye kararlı olduklarını bildiren anonim bir bildiri alıştı.[261] Bu tarz eylemler sadece Ruanda güvenliği için değil aynı zamanda Doğu Afrika Bölgesi için de bir tehdit oluşturmuştu ve de sonuç olarak uluslararası güvenlik için de. Egemenlik tartışması, uluslararsı toplum için de hem güvenlik hem de barış konusunda tesdit olması sebebiyle, uluslararası hukuk ve soykırım sonuçları bakımından hiçbir şekilde haklı görülemez.

4.2.Haklı Savaş Kuramı

Savaş kuramı, milletlerin ve liderlerin savaş kararı almaları gerektiğinde savaşa girip girmeme ya da güç kullanma konusunda, yüzyıllardır başvurduğu klasik bir strateji felsefesidir. İlk kez St Augustine tarafından ortaya çıkarıldı, akabinde Thomas Aquinas tarafından ayrıntılı olarak incelendi.[262] Bu filozoflar, haklı savaşı gerektiren üç ölçüt öne sürmüşlerdir. Bunlar, 'Haklı Yetki İlkesi' olarak da bilinen '' savaşı yöneten egemenin yetkisi''; '' Kılıç, sadece haksız olan için kullanılmalıdır'' ilkesini benimseyen ''Haklı Sebep İlkesi'' ve so olarak da, Aquinas tarafından '' güç ''iyiyin gelişmesi, kötünün

[257]Ibid para 16

[258]. Lt. Col. Richard J. Rinaldo and Lt. Col. Philip R. Wilkerson. "Principles for the Conduct of Peace Support Operations (PSO)." Peace Operations Training Institute. Williamsburg, Virginia. 2008. P. 5.

[259]The influx of Tutsi refugees into these countries as a result of Hutu violence following the decolonization of Rwanda is well-documented by many authors, in this case Christopher Clapham in "Rwanda: The Perils of Peacemaking." P. 198.

[260]Power, Samantha. "Bystanders to Genocide." The Atlantic Monthly, September 2001 P.13

[261]Glazier, Rebecca P.6

[262]Glazier, Rebecca. P. 6.

defeldilmesi'' için kullanılmalıdır.'' şeklinde belirtilen ''Doğru Niyet İkesi''.[263] Bunlar Haklı Savaş Kuramının yegane ilkeleri değildir, fakat, Haklı Savaş Kavramı' nın ilk bölümü olan ve savaşa girmek için alınması gereken kararların ilkelerini dikte eden, savaşın meşruluğu bölümü ile uyuşur. Bu kavram ayrıca, Orantılılık İlkesi, Başarı Olasılığı,Haklı Barış ve Son Çare İlkelerini de içermektedir.[264] Bu geleneksel savaş kavramı, geniş çaplı bir savaşa girilirken etik standartlar olarak yüzyıllardır kullanılmasına rağmen, Rebecca Glazier gibi modern politik kavramcılar, soykırım gibi durumlarda uygulanılabilirliğini ve işlevselliğini analiz ederek, bu teoriyi çağdaş kullanım için uyarlamıştır. Glazier, haklı savaş ilkesinin yüzyıllardır savaş analizlerinden nasıl geçtiğini ve bugün soykırım durumunda haklı müdahale için ahlaki bir pusula görevi göreceğini başarıyla aktarmaktadır.

İnsani müdahale konusunda yapılan bir analizde, Haklı Savaş Kavramı' nı hatırlamak gereklidir, çünkü, bu teori yüzyıllardır güç kullanımı için ahlak kulları olarak hizmet vermiştir. Soykırım benzeri olmayan bir durum olsa da, hatta Haklı Savaş Kavramı' nın uygulanması imkansız olsa da, failler ve kurbanlar arasındaki hat barız biçimde açıklandığında, güç kullanmak için başvurulan ilkeler yine uygulanır. Haklı Savaş Kavramı 1994 Ruanda Soykırımı'na askeri müdahalede bulunulmasını bir çok ikesine balı olarak meşru kılmaktadır. İlk olarak, Haklı Yetki İlkesi, '' haklı olarak eylem başlatacak olan ülkeleri ya da kurumları kısıtlamak anlamına gelir.''[265] Birülkesi soykırıma karşı koruma sorumluluğu olan ülkeler, Soykırım Anlaşması'nda imzaları bulunan Güvenlik Konseyi'nin kalıcı üyeleridir. Bunun yanısıra, eğer, uluslararası barışa tehdit olan unsurları gösteren 7. Kısım'a dayalı olarak Güvenlik Konseyi tarafından yetkilendirilirlerse, Burundi, Tanzanya, Uganda, ya da Kongo müdahale görevini üstlenirdi. Interehamwe' nin bütün Tutsi nüfusunu ortadan kaldırma eğilimleri, diğer ülkelerde yaşan Tutsileri de teahdit etmişti ki bu ülkelerin de kendi vatandaşlarını korumak ve şiddetin yayılmasını önlemek amacıyla Ruanda'da müdahalede bulunmaları gerekirdi. Aynı zamanda, başkanın uçağının vurulması hem Ruanda Başkanının hem de Burundi Başkanı Cprien Ntaryamira nın ölümüne sebep

[263]Ibid P.8

[264]Ibd. P. 21-26.

[265]Ibd. P. 10.

olmuştu. Bu da komşu Burundi' ye karşı net bir tehditti; özellikle de aşırı Hutu muhtıraları düşünülünce, ülkede yaşan Tutsiler için.[266]

İkinci olarak, Ruanda Soykırımı Haklı Sebep İlkesinde belirtilen güç kullanımı meşrulaştığı için, Haklı Savaş Kavramı' nın ilkelerini karşılar. Bu ilke, savaşa girmek için kabul edilebir tek sebebin nefsi müdafa olduğunu belirten, BM Anlşaması' nın 7. Kısım 51. Madde' sinde bulunmaktadır.[267] Uluslararası toplum bünyesindeki diğer insanların da nefsi müdafasını sağlamak bu ilkenin daha ayrıntılı biçimde yorumlanma sebebi olabilir. 7. Kısmın 51. Maddesi' nin takrar gözden geçirilmesiyle Glazier, P. M. Regan' dan şöyle bir alıntı yapar.[268] ' ... Antik haklı savaş savunucuları, yazılarında ''bireyler olarak kendilerini değil, bütün toplumu ve onun üyelerini savunmak için'' son çare olarak savaşa girmeyi meşru kılmışlardır.'[269] Ruanda soykırım sırasında BM ' nin bir üyesiydi, bu sebeple, bu ayrıntılı yorumlamaya göre, uluslararası toplumun üyelerini korumak onların bir göreviydi. Dahası, Haklı Sebep İlkesi' nin orijinal terminolojisi, kılıcın sadece haksız olana karşı kullanılması gerektiğini belirmektedir. Ruanda soykırımındaki faillerin ve kurbanların rolleri, açık bir biçimde belirtilmiş ve yayılmıştı. Yerli Ruandalılar ve batılı barışçılların kimin üstün olduğunu anlamaları için, cinayetler halka açık ve küstahça gerçekleştirilmişti. Uçağın düşürülmesinden günler sonra, yabancı birlikler ülkeyi terketmeye başladı ve içinde çocukların da bulunduğu 2000 Ruandalı teknik okulda ve Belçikalı askerlerin koruması altındaki Ekol Teknik Ofis'te toplatıldı. Hemen yanıbaşlarında bekleyen Ruanda devlet görevlileri ve milis kuvvetleri ' pawa, pawa' 'Hutu Gücü' şeklinde slogan atıyorlardı. Belçikalı güçlerine havaalanına gitmeleri emri verilmişti ve onlar ayrıldıklarında, Hutu milis kuvvetleri el bombaları ve tüfekleri ateşleyerek diğer kapıdan girmişlerdir. Teknik okulda toplanan Tutsilerin çoğu o gün öldürülmüştü.[270] Ruanda soykırımında kimlerin suçlu olduğuna dair hiçbir çelişki bulunmamaktadır, ki bu durum da Haklı Savaş Kavramı' nın Haklı Sebep İlkesi' ni yeteri kadar karşılamaktadır.

---

[266]Power, Samantha. P. 6.

[267]Glazier, Rebecca. P. 17.

[268]Regan, P.M. as quoted in Glazier, Rebecca.

[269]Ibd P 18

[270]Power, Samamtha. P. 12-13

Doğru Niyet İlkesi ‘’iyiliğin gelişmesi, kötülüğün defedilmesi’’ni gerektirir.[271] Şüphesiz ki, soykırımın defeldilmesi ya da durdurulması amacıyla müdahale edilmesi ‘’iyiliğin gelişmesi’’ne sadık kalacaktır. Ayrıca, soykırıma engel olmak için yapılan çok yönlü eylemler, uluslararası toplumun etnik temizlik ya da insanlık suçlarını hiçbir şekilde tolere etmeyeceğine dair bir teamül olulturmuş olabilirdi. Müdahaleyi gerçekleştiren askeri personel de Doğe Afrika bölgesindeki etnik temizlik eylemlerini ve şiddet misillemelerini zapdeterdi, bu da ‘’kötülüğün defedilmesi’’ ibaresini desteklemiş olurdu.

Son olarak da, Haklı Savaş Kuramı’ nın Orantılılık İlkesi Ruanda askeri müdahale desteği tartışmasında muhtemelen en ikna edici rolü oynar. Bu ilke geleneksel anlamıyla, ‘’ muharebe zaiyatının savaşın zaiyatından daha az olması gerekir.’’[272] başka bir deyişle, askeri bir müdahale tarafından zarar görmüş teminat, soykırımın meydana gelmesi sebebiyle oluşandan daha az olmalıdır. Kuperman[273], muhtemel sonuçlar analizinde orantılılık kavramını sınar ve Birleşik Devletler askeri müdahalesinde 3 seviye sonucuna varır; en üst, orta ve en düşük. En düşük düzeyde olan müdahale bile ölü sayısını % 15 e kadar indirmiş olabileceği fikrindedir ki bu rakam da aşağı yukarı 75.000 Ruandalı Tutsi’ nin kurtarılmış olabileceği anlamına gelir.[274] On dört gün içerisinde neredeyse 250.000 Tutsi’ nin öldürüldüğü soykırımın ne kadar hızlı ilerlediği düşünüldüğünde, müdahalenin vereceği olası zararın soykırımınkinde çok daha az olacağı muhtemeldir.[275] Orantılılık tartışmasına bir diğer destek de batılı güçlerin varlığıdır. Aşırı Hutucular, soykırımın ciddiyetini uluslararası toplumdan gizlemek için, uluslararası gözlemcilerin yanıbaşında geniş çapta cinayetler işlemekten kaçınmıştır.[276]Tutsiler, Cyangugu şehrinde Kızıl Haç duraklarında, BM koruması altında olan Amahoro Stadyumu’nda ve yabancı bölgelerde Tutsileri öldürmekte tereddüt yaşadıkları için Hutu saldırılarından sağ kurtulup da Papa’ ya tabi olanlar tarafından

[271]Glazier, Rebecca P .8

[272]Glazier, Rebecca P.21

[273]Kuperman, Alan J. “Rwanda in Retrospect: A Hard Look at Intervention.” *Foreign Affairs*. Vol. 79. No. 1. Hein Online. 2000. P. 105.

[274]Ibd P.110

[275]Ibd P. 98

[276]Ibid P.98

yönetilen Gitarama'daki Kabyagi Başpiskoposluğu'nda saklanmışlardı.[277] Halbuki, yabancı güçlerin varlığı, uluslararası intikam ya da cezalandırma korkusuyla, aşırı hutucuları,cinayet serilerinden döndürebilirdi. Soykırımı sekteye uğratan bir müdahale gücü olasılığı, yalnızca akla yatkın olmakla kalmaz, aynı zamanda yaklaşık bir milyon Ruandalı Tutsinin ölümüyle sonuçlanan eylemsizliğin bu yıkıcı etkilerini de bertaraf etmiş olurdu.[278]

Haklı Savaş Teorisi' ne göre, müdahale karşıtı tartışmalardan biri, Doğru Otorite İlkesi kavramının bir sorunsal haline gelmesidir. Milletler müdahale için herhangi bir sorumluluk üstlenmediğinde bu ilke bir sorun teşkil eder. Genelde, sorumluluk ya komşu ülkelerin ya da sömürgeci olan ülkenin üzerine itilir. Regan'ın ülkelerin müdahalede bulunma olasılıkları 1998 analizinde, sonuçlar komşu sınırı çok olan bir ülkeye müdahale etmek için, diğer ülkelerin sorumluluk almaktan kaçındığını göstermiştir. Bu çok endişendirici bir sonuç olabilir, fakat, kıyı tarafından tamamen kapalı olan Ruanda' ya, bir çok ülkenin müdahale etmekte gösterdiği çekingenliğin incelenmesinde faydalı olduğu söylenebilir. Bu probleme bir çözüm, Güvenlik Konseyi tarafından, her ülkeye sorumluluklar dağıtılarak yönetilen çokyanlı bir müdahale olabilirdir. Soykırım Anlaşması'nda imazsı olan devletler, Güvenlik Konseyi' nin yetkisi dâhilinde, soykırımı rapor etme ve soykırım üzerinde etkili olma sorumluluklarını taşımaktadırlar. Eğer bir Güvenlik Konseyi üyesi müdahale için verilen oyu veto ederse, bütün imza atanların müdahale etme hakkı vardır ve aslında ahlaki vazifesidir.[279]

Haklı Savaş Teorisi'nde belirtildiği gibi Başarı Olasılığı İlkesi daha fazla zarara yolça riskini gözetmesi sebebiyle, güç kullanıp kullanmama kararının alınmasında bazı zorluklar teşkil etmektedir. Bu durum bir sorunsaldır, çünkü risk değerlendirmeleri, ülkeye özgü strateji ve kaynakların dağılımı, ihmal araştırmaları ve ortaya çıkan çelişkilerin şartlarını yok sayan önceki müdahalelere dayanır. Başarı Oranı İlkesi, milletleri söz konusu olunca, onların arabulucular olarak sessiz kalmasını ve herhangi bir karışıklığa katılmaktan ya da şiddeti körüklemekten kaçınmasını amaçlar. Birleşmiş

[277]Glazier, Rebecca P 14

[278]Ibid, P 15-16

[279]1996. P. 74

Milletler barışı sağlamaktan ulus oluşturmaya doğru teşvik edildiğinde, Birleşik Devletler ve Birleşmiş Milletler birlikleri Somali politikasına müdahale etmekle suçlanmıştı.[280] Kongre ve diğer Birleşik Devletler yetkilileri Amerikan birliklerinin kaybetme pahasına değil, bir diğer müdahale 'başarısızlığı' riskini almak istemedikleri için 'Mogadishu sınırını geçmek'[281] Ruanda' ya müdahale edilmemesinin nihai argümanıdır.[282]

Somali' deki müdahale tamamen başarısız sayılmazdı. Orada bulunan Birleşik Korucu Kuvvetler Görev Gücü (UNITAF), bölgede bulunan yardım görevlileri ve barış ortamı için gerekli güvenlik ağını oluşturabilmişti.[283] Bunun yanısıra, UNITAF, Somali ordu kuvvetlerinin, siyasal süreç boyunca ulaşımını sağladı ve polisin, devletin yeniden yapılanmasında rol oynarken, bazı kritik bölgelerdeki silahsızlanma çalışmalarına öncülük etti.[284]

Ancak, Somali müdahalesinin başarısı, Ameikalıların hayatlarına mal olan ve ayrıca müdahale karşıtlarını kışkırtan bazı hatalarla gölgelendi. Yönetimlerin eğer geçmişteki hatalardan ders çıkarması gerekirse, daha önceki müdahalelere dayalı hatalardan dolayı bir sonraki eylemleri göz ardı etmemeleri hayati önem taşımalıdır. Bu tarz bir ihmal, karışıklık durumlarında, şartların aynı görülmesini işaret edebilir. Somali' de kanıtlandığı gibi, görevlerin başarısızlıkla sonuçlanmasının sebebi, kaynak yetersizliği ve kısıtlı otoritedir.[285] Bu sebeple, geçmişteki eylemlerin, müdahale edip etmeme kararı alırken, yetersiz bir biçimde mukayese edilerek uygulanmaması, ülkeleri ihmalin, ihtiyatsızlığın ve başarısızlığın tekerrürüne sevk eder. Bu tarz önyargılı çelişkiler, müdahale etme sorumluluğu taşıyan birimleribile, özellikle etnik karışıklıklar söz konusu olduğunda, içinde bulunulan şartlara karşı ihmalkar olmaya sürükler; buna bağlı olarak da, kaynak ve strateji eksikliği su yüzüne çıkar. Halbuki, her bir olay ya da kaos

[280]Crocker, Chester. "The Lessons of Somalia: Not Everything Went Wrong." *Foreign Affairs*. Vo. 74. No. 3. May/June 1995. P. 63.

[281]Walter Clarke and Jeffrey Herbst. "Somalia and the Future of Humanitarian Intervention." *Foreign Affairs*. Vol. 75. No. 2. March/April

[282]Walter Clarke and Jeffrey Herbst. P. 70.

[283]Lt. Col. Richard J. Rinaldo and Lt. Col. Philip R. Wilkerson. P. 31. "Peace Support Operations Tasks."

[284]Crocker, Chester. P.4

[285]Ibd P.5

özgün sebep ve şartlara sahiptir, özgün bir biçimde ölçülüp tartılmalıdır. Bu şekilde düşünüldüğünde, herbir müdahale girişiminden kaçınmak yerine, eylemin, şartlara, sebep ve sonuca göre adapte edilmesini gerektirir. Soykırımı engelleyip durdurmak, toplantı odalarının başarısından ziyade, daha çok vicdani bir meseledir. Uluslararası toplumun, soykırımı durdurma adına sarfettiği çaba, yaklaşık bir milyon insanın etnik temizlemeye kurban gitmesini önlemiş olabilirdi. Görüldüğü üzere, eylemsizlik Başarı İhtimali' ne hiçbir katkıda bulunamaz. Kuperman' ın en ufak bir mdahale girişiminin olası sonuçları alalizine göre, Ruanda davasında, Orantılılık İlkesi'nin Başarı İhtimali'ne baskın geldiği tartışılmalıdır. Kuperman' ın çıkardığı neticelere göre, yaklaşık 75.000 Tutsi'yi kurtarmak, minimal bir müdahale ile kesinlikle mümkündü.[286] Nüfusun %15' ini kurtarmış olabilecek bir müdahalenin bir başarı öyküsü olabileceği düşünülse de, bütün nüfusu kurtarmak için sarfedilebilecek çaba, vicdani ve hukuki bir mecburiyettir.

4.3.Soykırım sözleşmesi

Bu son bölümle, Sıykırım Anlaşması' na göre soykırım tanımının ana hatları belirtilecektir.[287] Soykırım özelliklerini ve uluslararası hukuk nezdinde hangi eylemlerin cezalanlandırılması gerektiğini detaylandıran Anlaşma maddeleri de özetlenecektir. Akabinde, 1990' dan 1994' e kadar Ruanda olayları emsal alınarak, Ruanda Soykırımı'nın Anlaşma' nın soykırım tanımına nasıl uyum sağladığı açıklanacaktır. Son olarak da, Uluslararası Hukuk'a ve Anlaşma' nın etkinlik alanına göre Ruanda Soykırımı'na kimlerin müdahale etmiş olabileceğine dair öneriler eşliğinde sonuçlar çıkarılacaktır.

Aralık 1948' de Uluslararası toplum üyeleri, soykırımın bir suç olduğu, sorumluların hangi şartlar altında cezalandırılacağına dair bir anlaşmaya varmak üzere toplandılar.[288] Soykırım Suçunun Engellenmesi ve Cezalandırma Anlaşması (Soykırım Anlaşması), Yahudi Soykırımı'nın bir daha asla tekrarlanmaması ümidiyle 2. Dünya Savaşı' nın ardından oluşturuldu. Soykırım Anlaşması' nın maddelerinde soykırım şöyle tanımlanır:

---

[286]Kuperman, Alan J. P 98

[287]9 Aralik 1948'de BM Genel Kurulu tarfindan Kabul edildi

[288]General Assembly of the United Nations. *Convention of the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide*. Chapter IV. Human Rights. Vol. 1. 1950. P. 11.

Ulusal, etnik, ırksal ya da dini bir grubun tamamını yadabir bölümünü yok etmek için;

a) grubamensup olanları öldürmek,

b) grup mensuplarına ciddi suretle bedensel veya zihinsel zarar verilmesi

c) grubun bütünüyle veya kısmen, fiziksel varlığı ortadan kaldıracağı hesaplanarak yaşam şartlarını kasten değiştirmek,

d) grup içerisindeki doğumları engellemek amacıyla tedbirler almak,

e) gruba mensup çocukları başka bir gruba zorla nakletmek. [289]

Soykırım Anlaşması' nın III. Maddesi, soykırımın yanısıra, soykırım gerçekleştirmek için komplo kurmak, soykırım adına doğrudan ve alaeni tahrik, ve de soykırım suçuna yardım ve yardakçılık yapmak anlaşma bünyesinde yasalar karşısında cezalandırılmalıdır.[290] Anlaşma, birey olsun, devlet görevlisi ya da sorumlu yönetici olsun bu tarz suçlardan suçlu bulunan kişilerin cezalandırılacağını belirtir.[291] Anlaşma'da imzası olan her devletin bu yetkiye sahip olduğu anlaşma tarafından sunulan başka bir maddedir; çünkü imza sahibi devletler imza atarak belirttikleri gibi '' III. Madde'de sıralanan bütün eylemleri ve soykırımı önlemeyi ve müdahale etmeyi uygun görmektedirler.'' [292]

Ruanda meselesinde, Soykırım Anlaşması' na başvurulduğunda, Anlaşma tarafından yapılan soykırım tanımının, 1994 olayları dahil, Ruanda soykırımına uyum sağlaması, ortaya çıkan tablodur. 1990 yılındaki RPF işgali, rejim bünyesindeki radikal hareketleri belirleyen Hutu üstünlüğünü hızlandırırken, Habyarimana hükumetini tehdit altında bırakmıştı.[293] Soykırıma teşvik eden bu şartlar, özelikle başkanın eşi ve ailesi için bir uyarı niteliğindeydi.[294] Hutu gücü rejimi, diğer etnik grubun yaşam kalitesini düşürerek

[289]Madde 2

[290]Madde 3

[291]Madde 4

[292]General Assembly of the United Nations 1950 Article VIII

[293]Clapham, Christopher P.198

[294]Clapham, Christopher P. 198

soykırım konusunda kışkırtıcı eylemler sergiliyordu, keza bu durum da Soykırım Anlaşması'nca cezalandırılması gereken şartlardandır.

Faillerce sarfedilen güç ve çaba sonucu ortaya çıkan organize şiddet eylemleri Tutsi topluluğunu yok etmek için bazı net eğilimlere işaret etmektedir. RPF' in 1990'daki işgalinden sonra, üç yüz Tutsinin öldürüldüğü ve Kabirira bölgesinde toplu halde tutuklamaların gerçekleştirildiği flaman De Standaard gazetesi tarafından bildirilmişti, daha sonra, Birleşik Devletler Dışişleri Bakanlığı Kınigi bölgesindeki 1991 Tutsi katlimları üzerinde raporlar yayınladı. 1994' ten önce de birçok Tutsi katliamı rapor edildi: Ruanda insan hakları organizasyonu, Uluslararası Af Örgütü, BM Özel Sözcüsü'nün Yargısız, Nedensiz ve Hukukdışı İdamlar raporu, İnsan Hakları Gözcüsü, sırasıyla Fransız ve flaman gazeteleri, Le Monde ve De Standaard. Bu kaynakalrın herbiri, toplum için Ruandalı Tutsi kimlikli vatandaşlarının ülke çapındaki katliamı adına bilgi sağlamışlardır.[295] Bu eylemler Anlaşma' nın III. Maddesi'ne denk gelir, çünkü, yardakçılığı ve belirli bir gruba yönelik olan toplu cinayetlere dayalı soykırıma teşebbüs edildiğini su yüzüne çıkarır. Soykırım başlar başlamaz, toplu katliam ve bireylerin idamı hesaplanamayacak kadar çoktu. ''Cumhurbaşkanlığı muhafizları arasındaki Hutu tetikçileri, düzenli olarak iz sürüp yok etme görevlerini icra etmişlerdir.'[296]' Bu ibare eşliğinde Hutu liderliğinde organize cinayetler serisi başlamıştı. Dahası, cinayetler öyle gelişigüzel de değildi, gayet etnik olarak sürdürülüyordu ve bunu Hutu milis kuvvetlerine bağlı olarak herkes biliyordu.

7 Nisan'dan itibaren Hutular orduyu, jandarmayı da ele geçirdiler ve milisler Ruanda'yı Tutsilerden arıtmak için birlite çalıştılar. İlk Tutsi kurbanlarından birçoğu kendilerini özellikle öldürülecek listesinde bulmuşlardı ve Radio Mille Collines isimler, adresler hatta bazı plaka numaraları yayınlamıştı.[297]

Bana gore bu tarz eğlemler ve çok daha fazlası, II. Madde,(a), (b), (c) bölümlerinin nezdinde soykırımı ve soykırım tanımında altı çizilen noktaları oluşturmuşlardır.

[295]OAU. Para. 9.5

[296]Power, Samantha P. 7

[297]Power Samamtha P.8

Son olarak da, Ruanda çatışmaları, Anlama' nın II. Maddesi' nin (d) bölümünü karşılar ki bu da grup içerisindeki doğumlara engel olmak için ölçütler dayatmaktır. Bu durum, bir Hutu erkeğinin Tutsi kadınıyla evlenmesini ya da nikâhsız eşi olmasını, sekreter olarak çalıştırmasını ya da himayesine almasını yasaklayan ''On Hutu Emri'' nin basılıp ülke çapında dağıtılmasıyla ortaya çıkmıştır.[298] OAU tarafından hazırlanan soykırım sonrası raporlarda, kadınların yok edilmesi Hutu gücü muhtırasında gerekli olduğu, çünkü ''gelecekte RPF e katılacak olan Tutsi kuşağının doğumu engellenmiş olacaktı, Tutsi çocukları ve bebekleri, asi yetişinler olmadan yok edilmek zorundaydı.'' Buradan çıkarımla, sadece ve sadece Tutsi kadınları ortadan kaldırıldığında Ruanda ve insanları tehdit unsurlarından kurtulup güvenliğe kavuşmuş olacaklardı.[299]Tutsilerin gelecek kuşaklarını oluşturamasınlar diye, Tutsi kadın ve çocuklarının öldürülmesi çeşitli yollarda gerçekleştirildi.[300] İlk olarak, Ruanda ataerkil bir toplumdur, yani, çocuklar babalarının etnik kökenini alır. Tutsi erkekleriyle evli olan Hutu kadınları, Hutu güçleri tarafından gülünç bir şekilde çocuklarını öldürmeye zorlandılar. İkincisi, tecavüz, HIV virüslü Hutu milis güçleri tarafından, Tutsi kadınlarına bulaştırarak sürekli ölümü garantilemek için kullanılan bir yöntemdi. Üçüncü olarak, gelecek kuşağını oluştaracak olan Tutsi nüfusunu dünyaya gelmeden ortadan kaldırmak amacıyla, özellikle hamile kadınlar, cinayetlerde ilk hedeflerdendi.

Soykırım Anlaşması, uygulanmasını gerektiren durumlarda otorite eksikliğine dayalı olarak sık sık söz konusu olmaktadır.[301] İyi niyetli olsalar da, imza mensupları, Soykırım Anlaşması' nın VIII. Maddesi' nde belirtilen yasal ya da ahlaki zorunluluklarını yerine getirmedikleri takdirde, tüm ilkeler anlamsızdır. VIII. Madde, imza mensubu ülkelere 'Birleşmiş Milletler'in yetkili mercilerini' hatırlatır, Güvenlik Konseyi' ne 'soykırım eylemlerini engellemeyi ve müdahalede bulunmayı uygun gördüklerinde.... Harekete geçmeyi' hatırlatması gibi. Soykırım Anlaşması'na bağlı olan akdi anlaşmalarına itaat etmek yerine, birkaç tanesinin Güvenlik Konseyi'nden ayrıldığı BM barış güçleri,

[298]OAU. "The Plight of Women and Children". *Rwanda: The Preventable Genocide (Report of the Secretary General on the Establishment of an International Panel of Eminent Personalities to Investigate the Genocide in Rwanda and the Surrounding Events)*. 1999. Chapter 16. para. 16.2.1.

[299]Ibd. Para 16.1

[300]Ibd. Para 16.1

[301]General Assembly of the United Nations. 1950 Article VIII P.11

Ruanda'da etnik kökenli şiddet eğilimleri ve toplu cinayetlerin ilk işaretleriyle birlikte güçlerini geri çekmişlerdir.[302] Güvenlik Konseyi' nin ve diğer imza mensubu üyelerin Anlaşma' nın muvafakatına itaat edememelerinin üç sebebi vardır. İlk olarak, soykırım Anlaşması' nın maddeleri, dünyanın en korkunç soykırım ve toplu insan imhası örneğinin hemen ardından, gelecekte, herhangi bir ülkenin aynı şeyler başına gelirse, bu zülme engel olmak için elinden geleni yapması umuduyla yazılmıştır. Bu sebeple, Ruanda'da en iyisini yapamamaları ya da yapmak istememeleri, akıllara, bu belgeyi imzalarkenki niyetlerine dair soru işaretleri çağrıştırmaktadır. İkincisi, muvafak ülkeler soykırımı durdurma sorumluluğundan kaçındıklarında, mübayenetlerini cezalandıracak ya da Anlaşama'ya itaat etmelerini talep edecek bir polis gücü yoktur. Üçüncüsü, imza mensuplarının akdi zorunluluklarını terketmeleri ve hiçbir kuvvetin cezalandırma ve netice sağlama konusunda yetkili merci olmadığı göz önünde tutulursa, tek mantıklı ve yasal sonuç, Soykırım Anlaşması' nın ilzam edici bir belge olmadığıdır. Bununla birlikte, yasayı reddetmek hiçbir zaman onu yok saymak için bir gerekçe olmamıştır, olamaz da. Soykırım Anlaşması'nca belirtilen maddeler idealist amaçlar ya da uygunsuz zorunluluklar değildir. Birçok milletin önünde eğildiği ahlaki değerlerin bir yansımasıdır. Madem ki birçok ulusun kabul ettiği resmi anlaşma var, o halde bu değerler üzerine olan mutabakat zahirdir. Aynı zamanda, yasaya uymak ve yasanın korumaya çalıştığı insan haklarını gözetmek amacıyla, uluslar, birbirlerinden ve Soykırım Anlaşması'ndan sorumlu tutulmalıdır. Soykırım Anlaşması'nın ehemmiyetine dair halen tartışmalar sürdürülse de, insan hayatını koruma adına ahlaki olarak yüce olan değerlerin izale edilmesine izin vermemeliyiz.

Bu bölümde, Koruma Sorumluluğu, Haklı Savaş Teorisi ve Soykırım Anlaşması ilkelerinin, Ruanda soykırımına hangi yönlerden önemli gerekçeler sağladığı belirtilmiştir. Etnik köken tabanlı katliam raporlarının yanısıra, Ruanda hükumetinin Tutsi nüfusu üzerinde tesiri olan şiddet eğilimlerini durdurmaktaki yetersizliği ve yardakçılığı sonucunda Ululsararası Toplum' un korumasına ve müdahalesine gerek duyulduğu gözler önüne serilmiştir. Ayrıca, stratejik karar alınması için, Ruanda çatışmalarının geleneksel ilkelere denk düştüğünü vurgulama amacıyla klasik ordu anlayışına başvurulmuştur. uluslararası toplumun yasal zorunluluklarını ve Ruanda'daki

[302]Power, Samantha P. 8

şiddetin kökenini vurgulamak için de Soykırım Anlaşması' nın maddeleri ve Ruanda soykırımı ile alakasına değinilmiştir. Daha da önemlisi, müdahalenin lehinde ve aleyhinde söylenmiş fikirlerden geniş kapsamlı bir kaynakça değerlendirmesi elde etmek için, askeri müdahale fikrine dair kaydadeğer fakat gerekçesiz karşı tartışmalar dahil edilmiştir.

Beşinci Bölüm
Sonuç ve Öneriler

1.Gelecekteki Müdahalelere Yönelik Öneriler Ve Düzenlemeler

Müdahale edecinin niyeti her ne kadar iyi yönde olursa olsun, müdahale süreci çokçetin aşamalardan oluşur, fakat her ne kadar doğru olursa olsun, bu durum, Ruanda'da olduğu gibi, hiçbir zulmün göz ardı edileceği anlamına gelmez. Ruanda soykırımında yaklaşık bir milyon insanın ölmesi, eşi benzeri görülmemiş bir insanlık krizine, uluslararsı toplumun karşılık vermekteki başarısızlığının kaçınılmaz bir sonucudur. Bu konuya dair aşağıda bazı önerilere değinilecektir.

Bu bölümde, insani müdahale için, hem teorik, hem de yasal gerekçelerin mevcut olduğu tartışılacaktır, fakat öne sürüldüğü üzere, bu tarz bir ilkeleme sadece uluslararası uygulamalarda mümkündür. Bu sebeple, Ruanda bir emsal olarak nitelendirilecek, insani müdahalenin gelişimine katkıda bulunacaktır, yine de müdahalenin başarılı olabilmesi için, tüm insanların savaş suçlarından ve etnik arınmadan korunma hakkı olduğu için buna dair öneriler gündeme getirilecektir. Eğer devletler kendi vatandaşlarını korumakta başarısız olursa, uluslararası toplum, Ruanda soykırımının ardından geliştirilen Koruma Sorumluluğu ilkesine dayanarak, tehlike altında bulunan grubu korumakla sorumludur. Uluslararası toplum Koruma Sorumluluğu İlkesini tasdik etmek zorundadır; devletler artık, katliam gibi toplu kıyımların, uluslararası bir mesele değil de yerel bir sorun olduğunu iddia edemezler. Hükümetler ve bölgesel organizasyonlar, bu ilkeye dayanarak, soykırımın durdurulmasını amaç edinerek bazı mekanizmalar geliştirmek zorundadırlar. Temyiz Mahkemesi'nin de Mugasara - Canada Vatandaşlık ve Göçmen Bakanlığı davasında onayladığı gibi, uluslararası toplum, soykırıma teşvikin başlı başına bir suç olduğunu göz önünde bulundurmalıdır. Soykırım Anlaşması gereğince, bunu engellemek için harekete geçmek siyasi bir seçenek değil, uluslararası toplumun yerine getirmesi gereken kutsal bir yükümlülüktür.

Ayrıca, ihtiyaç durumunda, Ruanda Soykırımı'nın bir tekrarı olmaması için, Müdahale en kısa sürede gerçekleştirilmelidir. 1994'de Ruanda'da olanlar, çok üzücü ve talihsiz olaylardı. Ruanda Soykırımı'nı tarif edilemeyecek kadar korkunç kılan ise sadece soykırımın şiddeti değil, aynı zamanda, bu soykırımın önlenebilir olmasıydı. En basit

haliyle, uluslararsı toplumun ve BM Güvenlik Konseyi'nin tereddütler içerisinde sürekli ertelemeler yaparken, Ruandalılar ölüyordu. Ertelenmiş adalet, engellenmiş adalettir.

Afrika Birliği, göçmenlere karşı makbul bir muamele biçimi belirten anlaşmaların yanısıra, Afrika ve uluslararası toplumların ehemmiyetle itaat edeceğini temin eden bir görev sırası oluşturmalıdır.

İnsan hakları ihlalini denetleme sorumluluğu Afrika İnsan Hakları Komisyonu tarafından üstlenilmelidir, ki bu da bağımsız bir biçimde karar alma yetkisiyle OAU bağımsız kuruluşları oluşturulmasını sağlayacaktır.

Afrika Birliği'nin, Afrika basını ile olan bağlarını ve iletişim mekanizmalarını güçlendirmesi gerekmektedir. Kıta dahilinde, uluslararası basının, olaylara Afrika tarafından bakmasını sağlamak için bazı girişimlerde bulunulmalıdır.

BM Genel Sekreteri, çatışmalara en hızlı biçimde bir çözüm yolu üretmekte bağımsız ve güçlü bir rl oynaması gerekir. BM Anlaşması'nın 99. Maddesi gereğince, Genel Sekreter, ulularası barış ve güvenliği tehdit edecek herhangi bir durum karşısında Güvenlik Konseyi'ne bildirimlerde bulunmaya davet edilmelidir.

Devletler, Soykırım Anlaşması' nı sadece onaylamakla kalmayıp, Anlaşma' nın 5. Maddesi gereğince, devletlerin ülke içi yasalarına da dahil edilmelidir, keza bu madde, Taraf Devletlerin Anlaşma yasalarını kendi yerel yasalarına adapte etmek zorunda olduğunu anlatır. Bu bakımdan, devletler bazı yasalar çıkarmalılardır: Varolan Anlaşma'nın koşullarının yürürlüğe konulması için, özellikle de soykırım suçlularının ya da III. Madde'de belirtilmiş olan herhangi benzer bir suçun faillerinin cezasını vermek için tüzük gereklidir. Kısacası, Soykırım Yasası'nı iç yasalar ile birleştirmek devletlerin en önde gelen sorumluluğudur.

Soykırım Anlaşması'nın ehemmiyeti kadar, bazı alanlarda hala netlik kazanmamış olmasının da üzerinde durulmalıdır. Bu yüzden, yazar, 1948 Cenevre Soykırım Anlaşması'nın tekrar gözden geçirilmesinin gerekli olduğunu öne sürmektedir. Bu alanlar arasında: soykırım tanımı, soykırımı önlemek için mekanizmaların geliştirilmesi; ki bunlardan kasıt da bazı politik kuruluşların eksikliğidir, örneğin soykırım faillerinin eğilimlerini belirleyen bazı organizasyonlar, soykırım kurbanlarının tazminat ve

bedellerini araştırıan kurumlar, devletten bağımsız organizasyonların rollerinin artırılması gibi. Böylece, soykırım suçu nerede işlenmiş olursa olsun, fail olarak kanıtlanmış bir şahsın herhangi bir devlet tarafından tutuklanma hakkı da evrensel yetki alanında korunmuş olacaktır.

Soykırım riskine dair bilgi toplama ve analizde bulunma adına, yargı mekanizmalarının BM ile desteklenmesi gerektiği öneriler arasındadır. Ayrıca, BM İnsan Hakları Yüksek Temsilciği bünyesinde, Soykırım Anlaşması için, Genel Sekretere ve Güvenlik Konseyi'ne istihbarat iletmekle sorumlu Özel bir Sözcü makamı oluşturulması da atılacak adımlardan biri olabilir.

Bireşmiş Milletler ve işbirlikçileri sıkıntılı bölgelerde insan haklarını herhangi bir ihmale müsamaha göstermeksizin uygulamak zorundadır, böylece devletin ve devlete bağlı olmayan kuruluşların aynı anda hareket ettiği gösterilmelidir. Soykırım gibi bu tarz suçlar planlama gerektirdiği için, adressiz kalan suçlamalar ve bunların risk faktörleri hedeflenmektedir. bunun yanısıra BM sivilleri cinsel istismardan da korumak zorundadır.

Güvenlik Konseyi yetkisi gözetiminde hareket eden bölgesel kuruluşlar ya da devlet yönetimi, insani müdahalede bulunurken, ölü sayısını artırmak için değil, hayat kurtarma amacıyla, organize bir biçimde hareket etmelidir. Karmaşanın önüne geçmek için, yeterli sayıda techizat ve askeri güç de doğal olarak gereklidir. Birliklerin üstüne düşen de özen ve ihtimam ile verilen emirlere uymalıdır. Çünkü, Bosna Hersek'te, BM Birliklerinin kendilerini saldırı altında bulduğu bazı durumlara yol açan sebebin koordinasyon eksikliği ve yeteri kadar etkili olmayan önlemler olduğuna dair bazı tartışmalar mevcuttur.

ICISS ve BM Tehdit, Uğraşlar ve Değişiklikler üzerine olan Yüksek Paneli'nde listelenmiş olan kriterler, barış yaptırımı ve başırı koruma görevini yerine getirirken, devletin çıkarlarını gözetmeksizin özenle ve sebatla yürütülmelidir.

Barış şartlarını sağlarken, çatışmaların çözümlenmesi ve tasfiye başarısı için bazı yerel karakterlerin bu süreçte yer alması gerektiği desteklenmektedir, keza bu karakterlerin Somali ve Bosna Hersek davalarında beyan edildiği gibi, müdahalede bulunulurken, yaşanan zorlukların aşılmasında yardımcı olacağı düşünülmektedir. Ayrica yerel toplum

ile işbirliği içinde olmanın şart olduğu Sahnoun tarafından da belirtilmiştir. Somali'deki dış güçlerin çeşitli müdahaleleri, toplu bir nüfus hareketinden ziyade, yerel şebekelerin başarısızlığa uğradığını açıklamıştır.

Sonuç olarak, ülke içi askeri karışıklıklar genel olarak, ölümler, yaralanmalar ve bölgede yaşan herkesin hayatlarında oluşan sektelerle bağdaştırılır. Siviller yalnızca çapraz ateşin ortasında kalmaz, aynı zamanda şiddetin hedefi haline gelir; yiyecek, barınma ve huzurdan yoksun kalırlar; iki devletin orduları arasındaki savaşa maruz kalırlar.

Yukarıda bahsedilen düşünceler ışığında, gelecekteki insani müdahalelerin amacına ulaşması için bazı politik önerilerin sunulmasıyerinde olacaktır. Uluslararası toplumda, askeri müdahalelere dair kararların en kısa sürede alınabileceği, BM daimi ordusu gibi bazı mekanizmaların geliştirilmesi zaruridir. Bunu yaparak, 1994'te şahit olunan eylemsizliğin ve tartışmaların en aza indirgenmesi umulmaktadır.

Kaynakça

ACER, Y. ve KAYA, İ. (2011).*Uluslararası Hukuk, İngilizce Özetli Ders Kitabı*, Legal Yayıncılık, s.243

Adam, ROBERTS,(2000). *The So- Called Right of Humanitarian Intervention*, Yearbook Of International Humanitarian Law Vol. 3, Cambridge University Press

Advisory Opinion of the International Court of Justice on the Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons: 8 July 1996

Aslan, GÜNDÜZ, (2014)*Milletlerarası Hukuk Temel Belgeler Örnek Kararlar*, BetaYayınları, 7. Baskı, Istanbul.

Abiew, FRANCIS,(1999) *The Evolution of the Doctrine and Practice of Humanitarian Intervention,*The Hague: Kluwer Law International

Annan, KOFI.: "*Peacekeeping, Military Intervention, and National Sovereignty in Internal Armed Conflict*" in Moore Jonathan, (1998). *Hard Choices, Moral Dilemmas in Humanitarian Intervention*, Rowman & Littlefield, Lanham, Oxford

Anthea, ROBERTS, *"Legality Verses Legitimacy: Can Uses of Force be illegal but justified?"* In Philip Alston and Euan Macdonald, (2008*) Human Rights, Intervention and the Use of Force (ed.)* Oxford University Press

Anthony, COADY, (2002). *The Ethics of Armed Humanitarian Intervention*, United States Institute of Peace

Brownlie, IAN: (1998)*Principles of Public International Law*, Oxford: Clarendon; New York: Oxford University Press 5th Ed.

Caroline v United States 11 U.S 496 (1813)

Chandler, DAVID, (2002) "*From Kosovo to Kabul": Human Rights and International Intervention*London: Pluto Press 2002

David, MASON, (2003). *Human Rights for all: Education towards a rights culture*, **Juta** and Co. Ltd

Donoghue, A. (2005) *Humanitarian Intervention Revisited Hanse Law Review* Vol. 1 No. 2

Yoram, DINSTEIN, (2001). *War, Aggression and Self Defense*, Cambridge University Press, 3rd Ed

Donnelly, JACK: (2003).*Universal Human Rights in Theory and Practice*, Cornell University Press, 2nd Edition

Dugard, JOHN, (2005).*International Law: A South African Perspective (3rd ed.)*, Juta and Co. Ltd

Gray, CHRISTINE, 2008. *International law and the Use of Force*, 3rd Edition Oxford University Press Third Edition

HOLZGREFE, L ve KEOHANE, R. (2003). *Humanitarian Intervention Ethical, Legal and Political Dilemmas*. Cambridge University Press

Moore,JONATHAN, (1998), *Hard Choices; Moral Dilemmas in Humanitarian Intervention*, Lanham Md.: Rowman & Littlefield, Oxford

Orford, ANNE, (2003).*Reading Humanitarian Intervention: Human Rights and the Use of Force in International Law*, Cambridge University Press

Philip, ALSTON. veEuan,MACDONALD. (2008) *Human Rights Intervention and the Use of Force* (Oxford University Press)

Malcolm, SHAW, (1997) *International Law*, 4thedition, Cambridge University Press, Pg.12

Nicaragua V The United States (case concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua) ICJ Reports (1986)

STEINER, H. ve ALSTON, P. (2000).*International Human Rights in Context: Law, Politics, Morals text and materials* (2nd ed.)

Welsh, JENNIFER.: (2004)*Humanitarian Intervention and International Relations*, Oxford University Press

Wheeler, NICHOLAS, (2000) *Saving strangers; Humanitarian Intervention In International Society* (Oxford University Press)

Petersen, FREDERICK, (1998) *The facade of Humanitarian Intervention for Human Rights in a Community of Sovereign Nations* 15 Arizona Journal of International and Comparative Law

Teson, FERNANDO, (1995) *Collective Humanitarian Intervention* 17 Michigan Journal of International Law

Vogel, TOBIAS. (1996) *The Politics of Humanitarian Intervention*. The Journal of Humanitarian Assistance , Feinstein International Centre.

Ruth, WEDGEWOOD, (2000) *Unilateral Action in the United Nations System*, 11 European Journal of International Law

Barrie, G. (2001) *Humanitarian Intervention in the Post-Cold War Era* 118 South African Law Journal

Byers, M. (2002) *Terrorism, the Use of Force and International Law after 11 September* 51 International and Comparative Law Quarterly 401-414

Kuwali, D.(2009) *The end of humanitarian intervention: Evaluation of the African Unions right of intervention* African Journal on Conflict Resolution Vol. 9, No. 1

Richard, F. (1995). *The Complexities of Humanitarian Intervention: A new world order challenge* 17 Michigan. Journal of Iinternational Law.

Ruth, G. (1996). *Humanitarian Intervention by the United Nations: Iraq, Somalia and Haiti* 31 Texas. International Law Journal

Greenwood, C. (1993). *Is there a right of Humanitarian Intervention?* The World Today, Vol. 49, No. 2

Sarkin, J. (2006). *"The Role of the United Nations, the African Union and Africa's Sub-Regional Organizations in Dealing with Africa's Human Rights Problems: Connecting Humanitarian intervention and the Responsibility to Protect.* Journal of African Law Vol. 53 No 1

Nzelibe, J. (2009). *Courting Genocide: The unintended effects of humanitarian Intervention 97* California Law Review.1171

Joyner, C. (2007). *The Responsibility to Protect: Humanitarian concern and the lawfulness of armed intervention* 47 Virginia Journal of International law 693,709

Murdie, A. ve Davis, R. (2010) *Problematic Potential: The Human Rights Consequences of Peacekeeping Interventions in Civil Wars* Human Rights Quarterly Vol. 32, no.1

BELGELER

Advisory Committee on Issues of International Public Law: The use of force for humanitarian purposes: enforcement action for humanitarian purposes and humanitarian intervention Netherlands 1992

Cox Marcus, Strategic Approaches to international intervention in Bosnia and Herzegovina Sarajevo, October 1998

Erika de Wet, Collective Security: A paper delivered to LLM International Law students of University of Pretoria in 2009

Foreign and Commonwealth Office Legal advice The Sunday Times June 19 2005

Gasser, Hans-Peter: International humanitarian law and the protection of war victims lecture note delivered to LLM International law student at the University of Pretoria in 2009

Humanitarian intervention: Legal and Political Aspects (Copenhagen, Danish Institute of International Affairs) 1999

Human Rights Crises; NGO Responses to Military Interventions by International Council on Human Rights Policy

International Commission on Intervention and State Sovereignty responsibility to protect report 2001

International Council on Human Right Policy, Human Rights Crises: NGO Responses to Military Interventions

Kindiki Kithure, Humanitarian Intervention in Africa: The Role of Intergovernmental Organizations University of Pretoria (ed.) (2002)

Seybolt, Taylor B.: Humanitarian Military Intervention: The Condition for Success and Failure (2007)

The United Nations High - Level Panel on Threats, Challenges and Change; a More Secure World: Our Shared Responsibility 2004

The United Nations and Somalia 1992-1996, United Nations Blue Books Series, Vol. VIII (New York: United Nations, Dept of Public Information) 1996

Rwanda: The Preventable Genocide (Report of the Secretary General on the Establishment of an International Panel of Eminent Personalities to Investigate the Genocide in Rwanda and the Surrounding Events). 1999

United Nations World Summit outcome document 2005

DEKLARASYONLAR VE KARARLAR

Universal Declaration on Human Rights 1948

Security Council Resolution 713 of 25 September 1991

Security Council Resolution 743 of February 1992

Security Council Resolution 770 of 13 August 1992 Security Council Resolution 781 of October 9 1992

Security Council Resolution 678

Declaration on Principle of International Law Concerning Friendly Relations and Co operation Among States

ULUSLARARASI SÖZLEŞMELER

African Union Constitutive Act 2001

Birleşmiş Milletler Soykırım Suçunun Önlenmesi Ve Cezalandırılması Sözleşmesi1948

Uluslararası Medeni Ve Siyasi Haklar Sözleşmesi 1966

International Covenant on Economic Social and Cultural Rights 1966

International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination 1966

The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women 1979

The Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide 1948

The Montevideo Convention 1933

Universal Declaration of Human Rights 1948

United Nations Charter 1945

INTERNET

< http://www.un.org/documents/scres.htm> Accessed on 11th August 2015.

< http://www.asil.org/insights/insigh77.htm> Accessed on 28th March 2015.

< http://secretary.state.gov/www/statements/1999/990726b.html>Accessed on 16th October 2015.

< http://www.humanitarianinfo.org/iasc/publications/asp> Accessed on 23rd June 2015

< http://www.un.org/law/ilc/index.htm> Accessed on 14th December 2015

< http://www.un.int/usa/s-2001-946.htm> Accessed on 11th May 2015

< http://www.un.org/News/Press/docs/2001> Accessed on 2nd January 2016

< http://www.icrc.org/eng/customary-law> Accessed 26th March 2016.

< http://www.enotes.comsocialsciences> Accessed 20th October 2015.

< http://www.en.wikipedia.org> Accessed on 18th April 2016.